

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
GEOGRĀFIJAS UN ZEMES ZINĀTŅU FAKULTĀTE
GEOGRĀFIJAS NODAĻA

Ib06303

Inga Bauģe

**BĒRNU UN JAUNIEŠU LĪDZDALĪBA TELPISKĀS ATTĪSTĪBAS
PLĀNOŠANĀ: ĶEKAVAS CIEMA PIEMĒRS**

MAĢISTRA DARBS

Zinātniskais vadītājs:

Asoc.prof.Pēteris Šķiņķis

Konsultants:

Ms.plan., Margarita Vološina

.....

Ar savu parakstu apliecinu, ka esmu šī
darba autors/-e

.....

(paraksts)

RĪGA 2013

ANOTĀCIJA

Darba autore: Inga Bauģe

Darba tēma: Bērnu un jauniešu līdzdalība telpiskās attīstības plānošanā: Ķekavas ciema piemērs

Darba veids: Maģistra darbs

Studiju programma: Telpiskās attīstības plānošana

Zinātniskā darba vadītājs: Asoc.prof.Pēteris Šķiņķis

Konsultants: Margarita Vološina, Ms.plan.

Mūsdienu bērnu un jauniešu ikdienas dzīvē un pieredzē pilsētvidē raksturīga telpiskā marginalizācija un izstumšana no publiskās telpas, kas ietekmē bērnu un jauniešu dzīves vides kvalitāti, ikdienas ieradumus un izturēšanos. Dzīves vides – publiskai ārtelpai ir nozīmīga ietekme uz bērnu un jauniešu fizisko, mentālo un sociālo prasmju attīstību. Šajā kontekstā svarīgi ir apskatīt iespējas veidot bērniem un jauniešiem piemērotu un draudzīgu dzīves vidi pilsētās, ņemot vērā viņu intereses un vajadzības, un veicināt jaunās paaudzes potenciālu aktīvai līdzdalībai telpiskās attīstības plānošanas procesos vietējās pašvaldības līmenī.

Maģistra darba mērķis ir izvērtēt bērnu un jauniešu līdzdalības iespējas, problēmas un risinājumus telpiskās attīstības plānošanas procesos vietējās pašvaldības līmenī Latvijā.

Maģistra darbs ir latviešu valodā un sastāv no 1.sējuma un 7 pielikumiem. Sējuma teksta daļa sastāv no ievada, 4 nodaļām, 8 apakšnodaļām, secinājumiem un priekšlikumiem, izmantotās informācijas avotu saraksta, 4 tabulām, 47 attēliem kopā uz 88 lapām.

Atslēgvārdi: bērniem draudzīga pilsētvide, publiskā ārtelpa, bērnu un jauniešu līdzdalība, telpiskā plānošana.

ABSTRACT

Author of the Paper: Inga Bauģe

Theme: Participation of children and youth in Spatial planning: case study of Kekavas village

Type of the Paper: Master's thesis

Study Programme: Planning of Spatial Development

Supervising Tutor: Pēteris Šķiņķis, Assoc.prof.; Margarita Vološina, Ms.plan.

The life and experience of young people and children in urban environment is characterized by dimensional marginal effect and outlaw from the public space, which are affecting the life environment quality, everyday habits and behaviour of young people and children. The life environment – public space is an essential influence for development of physical, mental and social abilities of young people and children. In this context it is very important to review the possibilities of making suitable and friendly living space for young people and children in cities, considering their interests and needs, as well as stimulate/promote potential of young generation for active involvement in spatial development planning processes at local municipality's level.

The purpose of master's thesis is to appraise the possibilities of participation, problems and solutions for young people and children in dimensional development planning processes at local municipality's level in Latvia.

Master's thesis is written in Latvian and it consists of 1. book cover and 7 appendixes. The book cover's paragraph consists of preface, 4 chapters, 7 sub-chapters, conclusions, proposals and the bibliography and list of sources, 4 tables and 47 images.

Keywords: child- friendly urban environment, public space, participation of children and young people, spatial planning.

“A city that has no room for the child is a diabolical thing”

Aldo Van Eyck

SATURA RĀDĪTĀJS

Anotācija	2
Satura rādītājs	5
Ievads	6
1. Bērnu lomas un līdzdalības nozīme pilsētplānošanā	8
1.1. Mūsdienu bērnu dzīve pilsētvidē	8
1.2. Bērnu ikdienas paradumu izmaiņas 21. gadsimtā	9
1.3. Bērnu un jauniešu interešu un vajadzību ievērošana pilsētplānošanā	14
1.3.1. Vietu plānošana no „bērnu perspektīvas”	15
1.3.2. Uz bērnu orientēta teritoriju fiziskā plānošana	20
1.3.3. Vietu plānošana kopā ar bērniem	27
1.4. Bērnu līdzdalība teritorijas attīstības plānošanā	28
1.4.1. Bērnu tiesības teritorijas attīstības plānošanas kontekstā	28
1.4.2. Bērnu līdzdalības teorētiskās nostādnes	31
1.4.3. Eiropas valstu prakse bērnu līdzdalības nodrošināšanai pilsētplānošanā	35
2. Pētījuma materiāli un metodes	40
3. Bērnu līdzdalības nepieciešamība dzīves vides veidošanā Ķekavas ciema kontekstā	45
3.1. Ķekavas ciema publiskās telpas izvērtējums	51
3.2. Bērnu interešu un aktivitāšu vietas Ķekavas ciemā	61
3.2.1. Bērnu aptaujas rezultāti vecuma grupā no 7 līdz 12 gadiem	61
3.2.1. Jauniešu aptaujas rezultāti vecuma grupā no 13 līdz 17 gadiem	68
3.3. Ķekavas novada jaunatnes politika un bērnu sabiedriskās aktivitātes Ķekavas ciemā	74
3.4. Ķekavas ciema sociālās telpas analīzes novērtējums	76
4. Bērnu un jauniešu līdzdalības nodrošināšana dzīves vides veidošanā un lēmumu pieņemšanā vietējā pašvaldību līmenī	78
Secinājumi	81
Izmantotā literatūra un avoti	83
Pielikumi	89

IEVADS

Bērnu un jauniešu mijattiecības ar dzīvojamo vidi – publisko ārtelpu būtiski ietekmē jaunās paaudzes fizisko, garīgo, mentālo un sociālo prasmju attīstību (Prezza et al., 2001). Bērniem ir nepieciešamas daudzveidīgas **rotaļu iespējas**, jo rotaļa ir bērnu pamatvajadzība – emocionāls fiziskās un garīgās attīstības izpausmes veids, kādā bērns izzina un iekaro pasauli. Tikai rotaļājoties bērns var attīstīties pilnvērtīgi. Bērniības institucionalizācija un straujie urbanizācijas attīstības procesi – brīvās ārtelpas zudums un arvien pieaugošā auto mobilizācija un transporta satiksmes kustība pilsētās ir izmainījusi bērnu pilsētvides izmantošanas paradumus, uzvedību un mobilitāti. Ielās pieaugošā satiksmes kustība ir galvenā barjera bērnu **patstāvīgai mobilitātei** pilsētvidē, līdz ar to pilsētas bērnu ikdienas dzīve ir telpiski ierobežota un lielākoties norit iekštelpās, kas ir drošāka un piemērotāka vide bērniem.

20. gadsimta otrajā pusē tika veikti daudzi pētījumi gan ģeogrāfijas, gan socioloģijas un psiholoģijas nozarēs saistībā ar ierobežoto bērnu un jauniešu mikroģeogrāfiju, mijattiecībām ar pilsētvidi un to saistību ar jaunās paaudzes attīstību. Dažādu nozaru zinātnieki nonāca pie kopējas izpratnes, ka bērni ir atsevišķa sociālā un kultūras grupas un tai ir savas intereses un vajadzības, kā arī savs, no pieaugušajiem atšķirīgs, pasaules redzējums. Tika noteikts konkrēts vecums (0-17 gadi), līdz kuram bērns tiek uzskatīts par personu, kas ir īpaši aizsargājama un tajā pašā laikā - kompetents sociālais aktieris, kas spēj piešķirt jēgu, uztvert un paust savu viedokli (Baker, Weller, 2003), kā arī aktīvi iesaistās apkārtējās fiziskās vides veidošanā. Tāpat tika atzīts, ka bērni kā sociālā un kultūras grupa atrodas marginālās pozīcijās attiecībā pret pieaugušajiem, kas rada sev labvēlīgus noteikumus (Matthews, Limb, 1999) un bieži vien neievēro bērnu vajadzības un intereses, līdz ar to var teikt, ka mūsdienu bērnu un jauniešu ikdienas dzīvē un pieredzē pilsētvidē raksturīga telpiskā marginalizācija un izstumšana no publiskās telpas (Burgmanis, 2013) un tas būtiski ietekmē bērnu un jauniešu dzīves kvalitāti, ikdienas ieradumus un izturēšanos. Daudzās pasaules attīstītajās valstīs, tajā skaitā arī Latvijā, vērojamas tendences kā piemēram jaunās paaudzes aptaukošanās, mazkustīgs dzīves veids un fizisko aktivitāšu trūkums, ar tehnoloģijām saistītās bērnu atkarības, patstāvīgās mobilitātes ierobežojumi un nošķiršana no dabas. Bērnu un jauniešu telpiskās segregācija un marginalizācija, kā arī bērnu un jauniešu ikdienas dzīves paradumu izmaiņas pēdējās trīs desmitgadēs, daudzās pasaules un Rietumeiropas valstīs ir bijis iemesls pārskatīt teritoriju

attīstības plānošanu (Nordström, 2010), tādējādi, pārstāvot un aizsargājot bērnu tiesības un intereses, tiek meklētas iespējas arī pilsētplānošanā nodrošināt bērnu un jauniešu interešu un vajadzību ievērošanu, un **līdzdalības iespējas** lēmumu pieņemšanā. Tā kā Latvijā līdz šim nav notikusi diskusija par bērniem un jauniešiem draudzīgu pilsētu attīstības nepieciešamību, un nav veikti pētījumi saistībā ar bērnu un jauniešu līdzdalības iespējām telpiskās attīstības plānošanas procesos vietējā pašvaldību līmenī, tad maģistra darba ieceres pamatā ir aizsākt šādu diskusiju. **Maģistra darba mērķis** ir izvērtēt bērnu un jauniešu līdzdalības iespējas, problēmas un risinājumus telpiskās attīstības plānošanas procesos vietējās pašvaldības līmenī Ķekavas ciema kontekstā. Mērķa sasniegšanai ir izvirzīti šādi **darba uzdevumi**:

- 1.izvērtēt ārvalstīs un Latvijā veiktos pētījumus saistībā ar bērnu un jauniešu dzīvi pilsētās, un pilsētvides ietekmi uz bērnu un jauniešu fizisko un mentālo attīstību;
- 2.raksturot bērniem draudzīgu pilsētplānošanas pieeju, salīdzināt bērnu un jauniešu līdzdalības formas dažādās Eiropas valstīs, Ķekavas ciemā;
- 3.apzināt bērnu un jauniešu intereses un vajadzības Ķekavas ciema publiskā ārtelpā, iespējas piedalīties un ietekmēt lēmumu pieņemšanu saistībā ar dzīves vides veidošanu ciemā.
- 4.sagatavot priekšlikumus bērnu un jauniešu līdzdalībai plānošanas procesos vietējās pašvaldības līmenī.

Darbā izmantotās metodes: literatūras studijas, sociālās telpas analīze – aptauja-anketēšana, teritorijas apsekošana, foto fiksācija, jauniešu grupas diskusijas.

1. BĒRNU LOMAS UN LĪDZDALĪBAS NOZĪME PILSĒTPLĀNOŠANĀ

Mūsdienu straujie urbanizācijas un globalizācijas procesi, kā arī politiskās, ekonomiskās un sociālās pārmaiņas pilsētās pulcē ar vien vairāk iedzīvotājus - tiek lēsts, ka uz 2050.gadu pilsētās dzīvos aptuveni 70-80% pasaules iedzīvotāju. Tas pieprasa pilsētu attīstību virzīt ievērojot ilgtspējīgas attīstības principus - sabalansēt ekonomisko attīstību, veidot taisnīgu sociālo sistēmu un ievērot vides *aizsardzības nosacījumus*. Darbā zināmā mērā tiek apskatīta ilgtspējīgas attīstības sociālā dimensija, kas, pilsētu ilgtspējīgas attīstības kontekstā, nozīmē - veidot kvalitatīvu dzīves vidi pilsētā visām iedzīvotāju grupām. Šajā darbā īpaša uzmanība tiek pievērsta bērnu un jauniešu sociālajai un kultūras grupai teritorijas attīstības plānošanas kontekstā.

1.1.MŪSDIENU BĒRNU DZĪVE PILSĒTVIDĒ

Pēdējās desmitgadēs pilsētas ir piedzīvojušas nozīmīgas izmaiņas, kas ir ietekmējušas arī bērnu un jauniešu mijattiecības ar pilsētvidi - bērniības institucionalizācija un straujie urbanizācijas attīstības procesi, brīvās ārtelpas zudums un arvien pieaugošā transporta satiksmes kustība pilsētās un bērnu dzīve iekštelpās, kā arī atrautība no dabas ir izmainījušas ikdienas paradumus, uzvedību un mobilitāti (Burgmanis, 2013). Šo pārmaiņu laikā pilsētplānošanā bērnu un jauniešu intereses un vajadzības, kā vienai no sociālajām grupām, kura arī apdzīvo pilsētu, gandrīz nav ņemtas vērā un bērni lielākoties ir tikuši „izspiesti ārā no pilsētas publiskajām telpām” (Karsten, 2005). Lielākā daļa Rietumu un arī Austrumu pilsētu divdesmitajā gadsimtā tika veidotas tā, ka atspoguļoja vienīgi pieaugušo vērtības un apmierināja viņu vajadzības (Matthews, Limb, 1999), līdz ar to ir pamatoti apgalvot, ka bērni un jaunieši ir telpiski apspiesta minoritātes grupa pieaugušo pasaulē (Bunge, 1973), kuriem labākajā gadījumā ir piešķirtas dažas “speciālas vietas, piem., skolas, bērnudārzi un spēļu vai sporta laukumi” (Hart, 1992), kas ne vienmēr tiek veidotas ņemot vērā bērnu vajadzības. Zināmā mērā, to varētu skaidrot ar divdesmitā gadsimta otrajā pusē attīstītajās valstīs notikušajiem nozīmīgajiem pilsētas transformācijas procesiem, kas skāra apdzīvojuma struktūru, apbūves apjomu, blīvumu un tempu, transporta infrastruktūras un publiskās ārtelpas. Pilsētvides transformācija izsauca sociālās pārmaiņas, kas izpaudās pilsētas iedzīvotāju ikdienas paradumu un socializēšanās formas un vietas izmaiņās, un ietekmēja dzīves kvalitāti kopumā, jo publiskā telpa no spontānu un neparedzamu sociālās dzīves veidojošas telpas,

pārtapa par tranzīttelpu, kas savieno nozīmīgākās ikdienas aktivitāšu vietas (Lieberg, 1995a; skatīt arī Burgmanis, 2013). Līdz ar to, kā norāda M.Lībergs (Lieberg, 1995a), šādas publiskās telpas pārmaiņas veicināja daļu pilsētas sociālās dzīves pārnesei uz mājām, organizētām biedrībām vai privāto publisko telpu. Savukārt, tādi faktori kā privāto auto pieaugums un publiskā transporta nozīmes samazināšanās noteica ielu kā publiskās telpas daļas transformēšanu auto vajadzībām, padarot ietves, laukumus un pagalmus par vietām, kur novietot auto (Burgmanis, 2013). Ņemot vērā pilsētvides transformācijas izraisītās sociālās pārmaiņas, kas būtiski ir ietekmējušas arī mūsdienu bērnu dzīves kvalitāti un mijattiecības ar pilsētvidi un K.Linča atziņas, ka pilsētas telpa ir ļoti svarīgs resurss bērnu un jauniešu attīstībai un nepieciešamību uzlabot šīs sociālās grupas dzīves kvalitāti (Lynch,1977), kā arī sociālā konstruktīvisma virziena jeb tā dēvētās “bērņības jaunās paradigmas”, kas uzlūko bērnus un jauniešu kā aktīvus sociālo darbību veicējus (James&Prout,1997), kam ir atbilstošs un pietiekams kompetences līmenis, lai darbotos ikdienā pieejamā vidē, to veidojot un pārveidojot (Hart, 1979), ir nepieciešama plašāka diskusija arī Latvijā par šīs sociālās grupas iesaistīšanu lēmumu pieņemšanā saistībā ar teritoriju attīstības plānošanā.

1.2.BĒRNU IKDIENAS PARADUMU IZMAIŅAS 21.GADSIMTĀ

Mūsdienu bērna ikdienas lielākā daļa notiek citu pieaugušo uzraudzībā (Valentine, 2004), tas skaidrojams ar vecāku darba dzīves kārtību un sabiedrībā valdošo uzskatu, ka maksimāli agrā bērņībā ir jāattīsta bērna talanti, līdz ar to bērna ikdienas grafiks ir ļoti saspringts un pārplānots, jo bez bērnudārza vai skolas ir jāapmeklē dažādas interešu izglītības nodarbības, piemēram, dejošana, dziedāšana, māksla, sports (Vaickovska, 2011). Savukārt bērnu pavadītais laiks iekštelpās proporcionāli palielinās vecāku darba dienas ilgumam. No tā izriet, sekojošas likumsakarības, kas skar pilsētplānošanu, proti: (1) bērniem ir ļoti maz brīva laika, kuru pavadīt nestrukturētām aktivitātēm rotaļājoties ārtelpā - pilsētvidē; (2) savukārt, pilsētvides publiskā ārtelpa tiek piemērota arvien mazāk bērnu vajadzībām, jo viņu tur vienkārši ir reti sastopami. Līdz ar to, šajā kontekstā ir jāpiemin pilsētvides transformācijas un bērņības institucionalizācijas sekas, kas savstarpēji papildina un izraisa citus sociālus procesus, kas skar mūsdienu bērnu ikdienu un tiek apzīmēti ar jēdzieniem:

1) bērņība iekštelpās - Verhauslichung – (Ullrich, 1991), proti, bērni uzturas tikai viņiem domātās vietās, jo līdz minimumam ir samazināta citu iespējamo bērnu rotaļu vietu izmantošana, piemēram, neapbūvētā brīvā ārtelpa un klusās ieliņas (Poveda at al, 2007) un citas

vietas. Taču arī rotaļu laukumi bieži vien atrodas pārāk tālu no dzīvesvietas un bērnam nav iespējas patstāvīgi, bez pavadošās personas tos izmantot kā rotaļu vietu, vai arī tie ir nolaisti, vienvēidīgi vai piemēroti vairāk mazajiem bērniem. Savukārt, ielas, vienas paaudzes laikā, ir pārvērtušās no galvenās pilsētas bērnu rotaļu telpas, par sevišķi bīstamu vietu (Cunningham & Jones, 1995). Ielās pieaugošā satiksmes kustība ir galvenā barjera bērnu patstāvīgai mobilitātei pilsētvidē, līdz ar to, pilsētas bērnu ikdienas dzīve lielākoties norit iekštelpās, kur ir drošāka un piemērotāka vide bērniem;

2) bērniības aktivitāšu telpu sadrumstalotību – Verinselung - (Muchow, 1998., Zeiher, 1995) - gan bērna telpiskā uztvere, gan mobilitātes rādiuss attīstās un pieaug atbilstoši bērna vecumam, sākot no pāris metriem dzīves pirmajos gados – mājas un teritorijā ap dzīves vietu, piem., dārzā vai pagalmā, līdz vairākiem tūkstošiem metru pusaudžu gados - kvartāla un apkāmes ietvaros (Jong, 2005). Bērns atbilstoši savam vecumam un brieduma pakāpei, iepazīst un apgūst telpiskās likumsakarības, uzturoties un pārvietojoties pilsētvidē patstāvīgi. Saskaņā ar kognitīvas attīstības teoriju, tas ir pakāpenisks un ļoti būtisks bērna telpiskās uztveres attīstības un izziņas process. Mūsdienās vērojama situācija, ka bērna ikdienas aktivitāšu telpas pilsētvidē atrodas viena no otras attālumos, kurus bērns nevar patstāvīgi pārvarēt, līdz ar to var runāt par bērniības aktivitāšu telpu sadrumstalotību jeb aktivitāšu salām - tās ir vietas, kas savstarpēji nav saistītas un ir atšķirīgas ar savu sociālo un fizisko telpas raksturu (Ulrich, 1991). Lai pārvarētu attālumus, parasti bērni tiek pārvadāti ar privāto vai sabiedrisko transportu. Līdz ar to bērnam veidojas sadrumstalota telpas uztvere, jo reālais bērna aktivitāšu rādiuss daudzas reizes lielāks par dabiski iespējamo un vecuma grupai atbilstošo aktivitāšu rādiusu. Tas liedz bērnam saprast un uztvert telpiskās likumsakarības un pilsētelpu kopumā, un šādas situācijas bērnos var izsaukt stresu, apjukumu un nespēju orientēties telpā (Ulrich, 1991), kā arī tiek ierobežotas fiziskās aktivitātes, kā piemēram, kājāmiešana;

3) dabas deficīta sindroms - Ričards Louvs (Louv, 2005), savā grāmatā „The last Child in the Woods” runā par dabas deficīta sindromu, kas nav medicīnisks jēdziens, bet gan veids, kā autors apraksta mūsdienu bērnu dzīves izmaiņas. Jauna paaudze ir telpiski segregēta un lielākoties uzaug iekštelpās, kas līdz minimumam izslēdz iespējas agrīnajā vecumā posmā bērniem veidot attiecības ar dabu un dabas mīlestību, kā arī ietekmē bērnu psihoemocionālo veselību;

4) ar tehnoloģijām saistītās bērnu atkarības – ne tikai vecāku bailes par bērnu drošību un pilsētvides transformācija ierobežo bērnu iespējas pavadīt laiku ārtelpā, bet arī tehnoloģiju attīstība ievērojami veicina bērnu aktivitātes koncentrēt iekštelpās, veicinot atkarības, kas iepriekšējās paaudzēs nebija raksturīgas bērniem, piemēram, atkarība no datorspēļu spēlēšanas vai atkarība no interneta.

Iepriekš aprakstīto teorētisko nostādņu kontekstā, darba autore apkopoja dažādu Latvijā veiktu pētījumu rezultātus, kas atspoguļo, ka arī Latvijas bērnu ikdienas dzīvēs ir vērojamas izmaiņas 21.gadsimtā:

1. „Sabiedrības veselības aģentūras” sagatavotajos ziņojumos par 2007. un 2008.gadā veiktajiem pētījumiem saistībā ar bērnu veselību un psihoemocionālā labklājību, fiziskajām aktivitātēm un sēdošo dzīvesveidu, kā arī traumatismu un ceļu satiksmes negadījumiem, tiek norādīts, ka:

- „skolas vecuma bērniem Latvijā veselība un psihoemocionālā labklājība, salīdzinot pusaudžu subjektīvās veselības vērtējumu un ar to saistītās sūdzības ar citam Starptautiskā pētījuma dalībvalstīm, mūsu skolēniem ir zem vidējiem rādītājiem. Kopumā kā labu savu veselību novērtē 63,7 % Latvijas skolēnu vecuma posmā no 11-15 gadiem. Visās vecumgrupās, īpaši 13 un 15 gadu vecumā, meiteņu īpatsvars, kuras savu veselību novērtē kā vidēju vai sliktu, ir ievērojami lielāks kā zēnu īpatsvars Pēdējā pusgada laikā aizkautināmību vai sliktu garastāvokli vairāk kā reizi nedēļā ir izjutuši 50,8% zēnu un 64,2% meiteņu. Savukārt, meiteņu īpatsvars ievērojami pārsniedz zēnu īpatsvaru sūdzībās par nervozitāti un nomāktību. Psihoemocionālo subjektīvo veselības sūdzību (aizkautināmība vai slikts garastāvoklis, nervozitāte, nomāktība) īpatsvars ievērojami palielinās, pieaugot skolēnu vecumam. Katrs piektais Latvijas skolēns 11, 13 un 15 gadu vecuma grupā savai dzīvei dod novērtējumu zem vidējā līmeņa” (Sabiedrības veselības aģentūra, 2008b);
- savukārt, ziņojumā par „Fiziskā aktivitāte un sēdošs dzīvesveids skolas vecuma bērniem Latvijā” – tiek norādīts, ka mazāk nekā puse (46,3%) Latvijas skolēnu pusaudžu vecumā ir pietiekoši fiziski aktīvi un palielinoties vecumam samazinās skolēnu īpatsvars ar pietiekošu fizisko aktivitāti, īpaši tas raksturīgs meitenēm. Bērni daudz pavada brīvo laiku iekštelpās skatoties televizoru - četras vai vairāk stundas dienā skatās vidēji 1/3 skolēnu darbadienās un gandrīz 1/2 – nedēļas nogalēs, savukārt datoru izmanto vismaz trīs stundas dienā vidēji

20% skolēnu. Datorspēles 3–5 stundas dienā spēlē vidēji 20% skolēnu darbadienas un 28% – nedēļas nogalēs, proti, darbadienās (zēni 32,9% : meitenes 8,4%), nedēļas nogalēs (zēni 43,7% : meitenes 14,1%) (Sabiedrības veselības aģentūra, 2008a);

- Traumatisms un ārējie nāves cēloņi bērniem un jauniešiem, saskaņā ar Eiropas Traumatisma datu bāzes informācijas, salīdzinot bērnu (0- 14 gadu vecumā) standartizētos mirstības rādītājus dažādu ārējo cēloņu dēļ, redzams, ka Latvijas rādītāji (vidēji pēdējos trīs gados) vairākas reizes pārsniedz Eiropas Savienības 25 valstu rādītājus: transporta negadījumi – gandrīz divas reizes, tīšs kaitējums (pašnāvības, uzbrukums) - trīs reizes, saindēšanās – trīs reizes, uguns un dūmu ietekme – 9 reizes, vides faktoru ietekme – 5 reizes, noslīkšana – 10 reizes. Daudzi Latvijas ceļu satiksmes negadījumu rādītāji ir vissliktākie Eiropas Savienībā. Traumatisma rādītājos, kas saistīti ar ceļu satiksmes negadījumiem, ir liela atšķirība starp Rietumeiropu un Centrālo un Austrumeiropu (jaunās dalībvalstis un kandidātvalstis). Saskaņā ar Ceļu satiksmes drošības direkcijas datiem par bojā gājušajiem bērniem un jauniešiem (0-17 gadu vecumā) pēc ceļu satiksmes dalībnieka statusa, redzams, ka pārsvarā tie ir bijuši pasažieri (2006. – 39 %) un gājēji (2006. – 39 %), savukārt par ievainotajiem bērniem un jauniešiem pēc ceļu satiksmes dalībnieka statusa, redzama līdzīga struktūra kā bojā gājušo grupā: visvairāk ir pasažieru – 46%, tad gājēji - 39%. Ziņojuma autori norāda, daudzi negadījumi notiek bērnu nepietiekamas uzraudzības, pašu neuzmanība, pārgalvība dēļ, kas liecina gan par mazo bērnu nepieskatīšanu, gan par pašu bērnu neuzmanību un pārgalvību uz ielas. Savukārt, traumu sadalījums pēc notikuma vietas parāda, ka visbiežāk bērni un jaunieši (0-19 gadu vecumā) traumas iegūst mājās – 42%, kas atšķiras no galvenās traumu gūšanas vietas mirstības gadījumā (ceļu satiksmes negadījumi). Traumu, kas nav nāvējošas, gadījumā transporta zona (publiski pieejamas autostrādes, ielas vai ceļi) ir otra biežākā – 18,2%, tad seko sporta un fizisko vingrinājumu zona – 10%, skola – 7% un citas vietas (Sabiedrības veselības aģentūra, 2008c).

2. „Veselības ekonomikas centrs” 2010.gada ziņojumā par veikto pētījumu „Bērnu antropometrisko parametru un skolas vides pētījumi Latvijā” saistībā ar bērnu aptaukošanos Latvijā tiek norādīts, ka gandrīz trešā daļa (31,4%) Rīgas skolu pirmās klases zēnu ir ar lieko ķermeņa masu un aptaukošanos un kopumā turpina palielināties to pirmklasnieku īpatsvars, kuriem ir aptaukošanās, tā pat tiek norādīts, ka arī Latvijas lielo pilsētu un mazpilsētu skolās ceturtnā daļa (attiecīgi 26,4% un 25,3%) pirmklasnieku ir ar lieko ķermeņa masu un

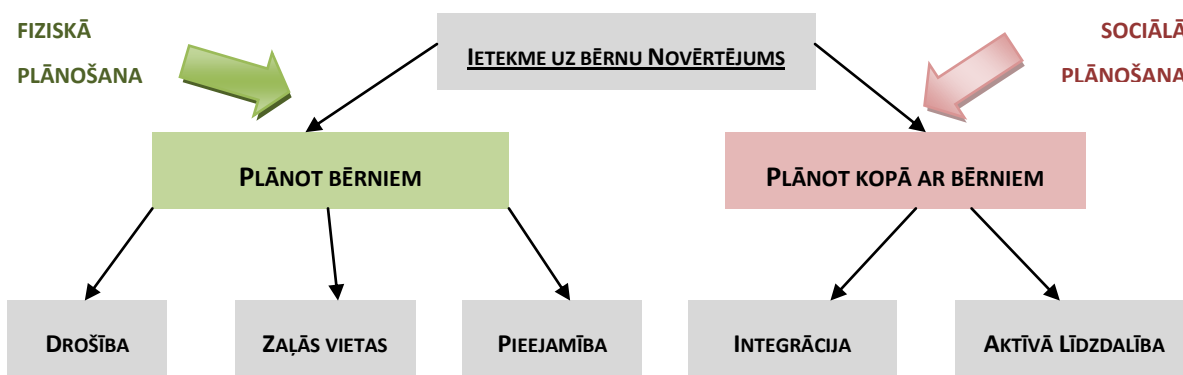
aptaukošanos. Savukārt, patstāvīgā mobilitāte „Veselības ekonomikas centrs” veiktā pētījuma ietvaros liecina, ka aptaujātie izglītības iestāžu pārstāvji kritiski vērtējuši skolēnu iespēju iet vai braukt uz skolu pa drošu maršrutu. Ja 2008.gadā aptuveni puse (53%) no skolu pārstāvjiem uzskatīja, ka šāda iespēja skolēniem netiek nodrošināta, tad 2009./2010.mācību gada pētījuma dati liecina, ka šāda iespēja nepastāv turpat divām trešdaļām (65%) skolu audzēkņiem. Rīgas un lielpilsētu pedagogi domā, ka tikai ceturtdaļai viņu skolu audzēkņu pastāv iespēja pa drošu maršrutu doties uz skolu kājām vai braukt ar velosipēdu (Veselības ekonomikas centrs, 2010).

3. Kā arī jāpiemin biedrības „Mazpulki” maija nogalē veikto aptauju - „Rīgas skolēnu zināšanas par dzīvi ārpus pilsētas - Latvijas laukos”, kurā kopumā tika aptaujāti 209 5. - 6.klašu skolēni no piecām Rīgas skolām. Kā liecina aptaujas rezultāti, kopumā bērni ir gana zinoši par notiekošo laukos, taču aptaujas rezultātos tika arī secināts, ka piemēram, 23% aptaujāto Rīgas skolēnu nezina, ka kartupeļi aug zem zemes. Daļa no viņiem domā, ka kartupeļi aug virs zemes bumbuļos vai krūmos, citi uzskata kartupeli par vītenaugu. Katrs piektais (20%) aptaujātais ir pārliecināts, ka kartupeļi aug pa vienam zem katra auga (www.tvnet.lv). Pētījuma autori secina, ka «Rīgas skolēniem diemžēl nav iespējams būt laukos tik bieži, lai savām acīm redzētu, kā izaug kartupeļi vai burkāni, kā arī mazpilsētās un ciematos aizvien mazāk paliek cilvēku, kuri paši audzē dārzeņus savas ģimenes vajadzībām. «Latvijas Mazpulku» pārstāve Randa Medne, norāda, ka „ir jāatrod iespēja bērniem parādīt, kā dabā izaug tas, kas atrodams veikalu plauktos. Mazpulkos bērni tiek mudināti paši audzēt kādu no kultūrām vai kopt mājdzīvniekus. Mēs priecātos, ja arī skolas iesaistītos vairāk praktisku, nevis teorētisku uzdevumu veikšanā, lai bērni mācītos strādāt un ar lielāku atbildību izturētos pret dabu, kā arī zinātu, ko viņi lieto uzturā” (www.tvnet.lv).

No iepriekš aprakstītajiem piemēriem var secināt, ka tāpat kā daudzās pasaules attīstītajās valstīs arī Latvijā, vērojamas tendences kā piemēram - jaunās paaudzes aptaukošanās, mazkustīgs dzīves veids un fizisko aktivitāšu trūkums, ar tehnoloģijām saistītās bērnu atkarības, patstāvīgās mobilitātes ierobežojumi un atvienošana no dabas. Bērnu un jauniešu telpiskās segregācija un marginalizācija, kā arī bērnu un jauniešu ikdienas dzīves paradumu izmaiņas pēdējo trīs gadu desmitos, daudzās pasaules un Rietumeiropas valstīs ir bijis iemesls pārskatīt teritoriju attīstības plānošanu (Nordström, 2010).

1.3. BĒRNU UN JAUNIEŠU INTEREŠU UN VAJADZĪBU IEVĒROŠANA PILSĒTPLĀNOŠANĀ

Pilsētplānošana no bērna interešu un vajadzību perspektīvas nozīmē, ņemt vērā, ka bērni un jaunieši ir sociāla un kultūras grupa ar savām interesēm un atšķirīgo vides redzējumu (Sebba & Rachel, 1991) un respektēt faktu, ka bērni, atbilstoši savai fiziskajai un mentālajai attīstībai, ir tikai daļēji spējīgi saprast, uztvert un patstāvīgi iekļauties pilsētas dzīves sarežģītajā modelī. Tāpēc ir lieki prasīt no bērna saprast pilsētvides sistēmu, tieši pretēji, pilsētvide būtu jāpilnveido un jāattīsta tā, lai tā būtu pielāgota “vājākajam sabiedrības loceklim” – bērnam, proti, tai jābūt drošai un jānodrošina iespējas bērnam, augot un attīstoties, patstāvīgi iegūt pieredzi un iemaņas pielāgoties tai (Daschütz, 2006). Tā kā bērni veido būtisku daļu no pašreizējās populācijas, kā arī ir mūsu sabiedrības nākotnes iedzīvotāji, viņu veselībai un mijattiecībām ar pilsētvidi ir jābūt izvērtētai, veidojot un apsaimniekojot apdzīvotās vietas. Kā norāda pētnieki, darba autore pievienojas izvirzītajam apgalvojumam, lai gan pilsētvidei ir būtiska ietekme uz ikviena bērna fizisko, mentālo un sociālo veselību (Prezza et al., 2001, McAllister, 2008), tomēr līdz šim ir nepietiekami pievērsta uzmanība bērnu un jauniešu vajadzību ievērošanai teritoriju plānošanā un apdzīvoto vietu veidošanā (McAllister, 2008) un pastāv nepieciešamība pārskatīt pašreizējo pilsētplānošanas praksi (Nordström, 2010). Apkopojot zinātniskajā literatūrā paustās idejas un pētījumos iegūtās atziņas un pieredzi par bērniem draudzīgu pilsētu plānošanu un bērniem piemērotas vides veidošanu pilsētās attīstītajās valstīs pēdējo 40 gadu laikā var secināt, ka 21. gadsimtā bērniem draudzīga pilsētu plānošanas pieeja tiek balstīta uz diviem principiem – (1) “plānot bērniem” un (2) “plānot kopā ar bērniem” un ir noteiktas četras galvenās jomas telpiskās attīstības plānošanā vietējā pašvaldību līmenī, kam būtu jāpiemēro „Ietekme uz bērnu novērtējums” (McAllister, 2008) - drošība (SAFETY), dabas teritorijas

1.attēls “ Ietekme uz bērnu novērtējums”, (McAllister, 2008), (Sastādījusi autore, 2013).

(GREENSPACE), pieejamība (ACCESS), integrācija (INTEGRATION).

1.3.1. VIETU PLĀNOŠANA NO „BĒRNU PERSPEKTĪVAS”

Vispārīgi raksturojot principu – “plānot bērniem”, nozīmē - skatīt pilsētu (apdzīvotu vietu) no bērnu un jauniešu viedokļa, ņemot vērā viņu intereses un vajadzības, saglabājot bērna mēroga un jūtīgumu plānošanā un telpiskajā attīstībā. Tas nozīmē - plānot un attīstīt visu teritoriju kopumā (trīs bērna pamatvides – mājas, institucionālās un brīvā laika pavadīšanās vietas) kā vienotu sistēmu, kur ir rotaļu vietas, piedzīvojumu un sporta aktivitāšu vietas, satikšanās vietas un vienkārši iemīļotas uzturēšanās vietas, kas veidotas izmantojot bērniem draudzīgu vides dizainu un ir savienotas kopīgā, drošā pārvietošanās (mobilitātes) tīklā (Spilleitplanung, 2004).

KOPIENAS UN SATIKSMES DROŠĪBA

Apskatot drošību jēdzienu kopienā kontekstā, var izdalīt divas drošības jomas: (1) vispārīgo drošību, ko raksturo noziedzības un vardarbība līmenis kopienā un (2) satiksmes drošību.

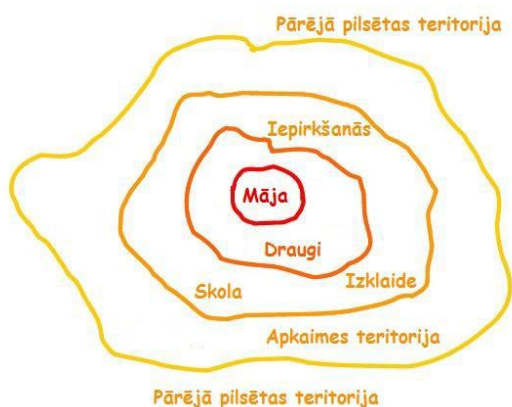
(1) Vispārīgā kopienas drošība.

Pētnieki norāda, ka droša vide veicina un uzlabo ikviena cilvēka sociālo un garīgo veselību, kā arī atstāj pozitīvu ietekmi un fizisko veselību, jo cilvēki drošā vidē aktīvāk iesaistās ārpus aktivitātēs. Bērnu drošība pēdējos 40 gados ir kļuvusi par aktuālu problēmu ikvienā sabiedrībā (Harden, 2000; Leonard, 2007), jo tieši pieaugušo bailes no briesmām, kam var tikt pakļauti bērni dzīves vietas apkārtnē ir iemesls rūpīgai bērnu uzraudzībai (Collins & Kearns, 2001; Tandy 1999). Uztraukums par satiksmes ne-drošību, iespējamiem noziegumiem un vardarbību (Malone & Hasluck 2002) vai bīstamajiem svešiniekiem ir iemesls pieaugušo bailēm, kas savukārt, atspoguļojas bērnu bailēs un vietas uztverē (Matthews un Limb, 1999). Piemēram, A. Davis un L. Jones (2002) konstatēja, ka būtiskākie šķēršļi ārpus aktivitātēm no bērnu viedokļa ir tieši bailes no svešiniekiem un satiksmes negadījumiem. Pētnieki norāda, ka vecāku bailes rezultējas pārmērīgā bērnu darbības regulēšanā un ārpus aktivitāšu ierobežošanā (Blakely, 1994; Spencer & Woolley 2000). Līdz ar to viens no galvenajiem mērķiem, plānojot drošību kopienās ir samazināt noziedzību, ko var panākt vai vismaz samazināt ar labi apgaismotām publiskām ārtelpām un uzlabojot redzamību un pārskatāmību teritorijā, kā arī nosakot jauktu

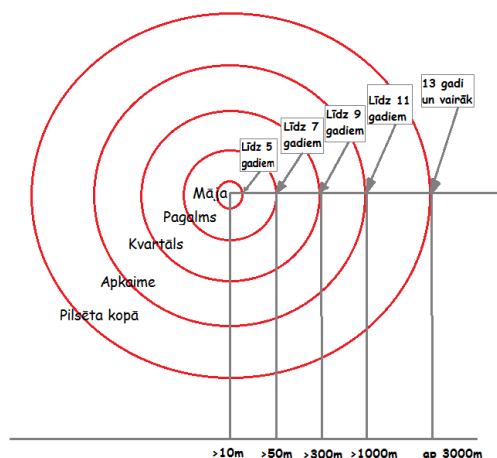
teritorijas izmantošanu, tādējādi panākot vienmērīgu cilvēku plūsmu un uzturēšanos teritorijā visas dienas garumā (McAllister, 2008).

(2) Satiksmes drošība.

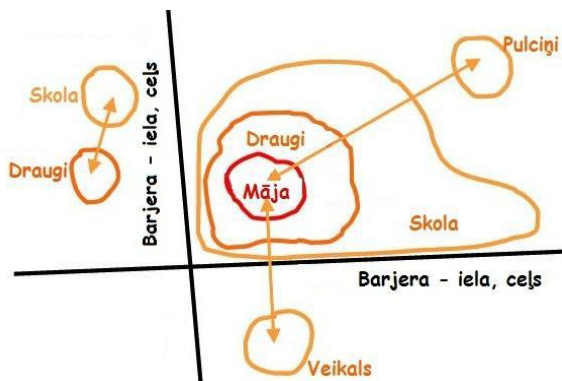
Pilsētvides transformācijas pēdējo gadu desmitu laikā, proti, pieaugošā auto mobilizācija un satiksmes ne-drošība (Kyttä, 2004; Malone, 2007;) un pilsētu publiskās ārtelpas samazināšanās un ne piemērotība bērnu vajadzībām, ierobežo bērnu uzturēšanos ārtelpās un patstāvīgo mobilitāti (Karsten 2005,). Savukārt, šie abi aspekti atstāj būtisku ietekmi uz bērnu un jauniešu fizisko, mentālo un sociālo prasmju attīstību (Prezza et al 2001) un samazina bērnu telpiskās zināšanas un orientēšanās prasmes pilsētvidē, kā arī ietekmē bērnu pašapziņu un sociālās kompetences līmeni (Malone, 2007). Bērniem draudzīgas pilsētvides plānošanas pamatā ir jāņem vērā bērna kognitīvā uztveres attīstība (Piaget&Inhelder, 1975), kas nosaka kā bērns, atbilstoši savam vecumam, uztver un apgūst telpu un telpiskās likumsakarības. Par

2.attēls. Ideālai dzīves vide modelis un aktivitāšu loki (Busch, 1995). Avots: Daschütz, 2006.

3.attēls. Bērna aktivitāšu rādiuss atbilstoši vecumam (Jong, 2005). (Sastādījusi autore, 2013).

4.attēls.Reālais dzīves vide modelis un aktivitāšu loki (Busch, 1995). Avots: Daschütz,2006.

galveno rādītāju kalpo bērnu mobilitātes rādītājus un aktivitāšu loki (skat.2.un 3.attēlu.). Saskaņā ar (Benker&Jonker, 2005) pētījuma atziņām, bērna dzīves telpai ir jābūt kompaktai un atbilstoši vecumam tā palielinās gan mobilitātes ziņā – attālumos (Jong, 2005), gan dažādojas - atkarībā no vecuma grupas interesēm un vajadzībām. Taču realitātē,

pilsētvidē darbojas barjeras – ielas un bērna aktivitāšu vietas ne vienmēr ir koncentrētas ap dzīves vietu. Līdz ar to, veidojas aktivitāšu salas, kas traucē bērnam uztver pilsētelpu kopumā un barjeras, kas jāpārvar – ielas un aktīvā satiksme tajās. No iepriekš minētā izriet nepieciešamība, plānot bērnu un jauniešu aktivitāšu klasterus, kas apvienotu vismaz divas bērnu pamatvides, kas apmierina bērnu intereses un vajadzības, tādejādi iespēju robežās, samazinot aktivitāšu vietu izklaidētību pilsētvidē un atvieglotu satiksmes organizācijas plānošanu pilsētās kopā ar bērniem, apzinot viņu „aktivitāšu ceļus” un veidot bērniem drošu mobilitātes tīklu. Galvenie paņēmieni kā tiek risināts šis uzdevums: (1) attīstot gājēju un velobraucēju piemērotu un drošu ceļu infrastruktūra, (2) veidojot pieejamu sabiedriskā transporta tīklu, (3) apzinot bērnu un jauniešu biežāk lietotos maršrutus un regulējot satiksmes plūsmas ātrumu šajos posmos, nosakot braukšanas ātrumu 30 km/h, kā arī atvieglot ielu šķērsošānu, (4) nosakot maksimālos rotaļu un aktivitāšu vietu attālumus no dzīves vietas, (5) izveidojot veidojot rotaļu un aktivitāšu tīklu “*Play Web*” (Visscher&Bouverne-De, 2008).

PILSĒTAS ZAĻO STRUKTŪRU NOZĪME

Kā norāda pētnieki, pilsētu bērniem ir samazinātas iespējas pašiem izpētīt teritoriju dzīves vietas apkārtnē un tieši dabiskā vidē nodoties nestrukturētām rotaļām (Karsten, 2005; Kearns & Collins, 2003; Tranter & Pawson, 2006; Woolley 2007). Tādēļ ir ļoti būtiski saglabāt pilsētas zaļās telpas, jo tās piedāvā vairākas priekšrocības. Pirmkārt, **palīdz uzlabot bērnu veselību - gan fizisko, gan emocionālo**. Fiziskās aktivitātes un to biežums tieši saistīts ar parku un pilsētas zaļo telpu tuvumu bērnu dzīves vietai, piemēram, kā norāda D.A.Cohen (2006), pusaudžu meitenes, kas dzīvo netālu no parkiem biežāk, iesaistās ārpus skolas fiziskās aktivitātēs. Dabas teritorijas piedāvā lieliskas iespējas izpētīt un mijiedarboties ar tās elementiem – augiem, ūdeni, smiltīm, akmeņiem utt. I.Fjortoft & J.Sageie (2000) savā pētījumā konstatēja, ka tieši dabas teritorijas un tās elementu piedāvātā daudzveidība, manipulācijas iespējas, anonimitāte un mežonīgums, veicina nestrukturizētas, iztēles bagātas bērnu rotaļas, jo dabiskajai videi piemīt īpašības, kas ir saistošas bērniem un apmierina viņu izzināšanas vajadzības. Bērni redz dabu un tās ainavu savādāk nekā pieaugušie. Pieaugušie skata dabu kā fonu savām darbībām, savukārt bērniem daba ir viņu darbību stimulators un empīriskā komponente (Sebba& Rachel, 1991), jo tā uzrunā bērna visas maņas – to var sataustīt, sasmaržot, nogaršot, sajūst, pārveidot. Mijiedarbība ar dabu veicina bērniem emocionālo miera sajūtu un novērš tā saukto “uzmanības deficīta sindromu”, piemēram, N.M.Wells (2000) atklāja, ka bērni, kas

pārcēlušies uz vietām, kur ir vairāk dabas teritorijas un zaļā ārtelpa, spēja labāk koncentrēties un uzrādīja labākus rezultātus mācību procesā, salīdzinot ar bērniem, kas pārcēlās uz dzīvi blīvi apbūvētās teritorijās ar ierobežotu piekļuvi dabas teritorijām. Otrkārt, **zaļo telpu tuvums veicina bērnu socializēšanos** – kā norāda pētnieki, tad gan dabas teritorijas, gan zaļā pilsētas ārtelpa labvēlīgi ietekmē visu iedzīvotāju sociālo un psiholoģisko veselību. Bērniem tās palīdz attīstīt neatkarīgas sociālās prasmes un pārvietošanās brīvību veicina socializēšanos vienaudžu starpā un kopības izjūtu (**Prezza et al., 2001**). Treškārt, dabas teritoriju un zaļo pilsētas telpu tuvums **veido saikni ar dabu un veicina vides aizsardzību**. C.Freemans (1995) konstatēja, ka bērni parasti izvēlas spēlēties dabas vai dabai līdzīgās teritorijās, turklāt regulāra mijiedarbība ar dabu, bērnos attīsta atbildību, cieņu un mīlestību pret dabu un nepieciešamību to aizsargāt (Bott et al., 2003). Vairāki pētnieki runā par cilvēka mīlestību pret dabu “biofilia” un nepatiku pret dabu “biofobia”, norādot, ka tieši agrīnās bērnības pieredze ar dabas pasauli nosaka un pozitīvi veicina bērnā mīlestību pret dabu. Savukārt “biophobia” attīstās vēlākā bērna vecuma posmā un ir skaidrojama, ar ierobežotām iespējām agrīnā bērnībā uzturēties un mijiedarboties ar dabisko vidi, tā rezultātā, izveidojas nepatika pret dabu, kas svārstās no diskomforta sajūtas dabas vietās līdz pat klajam nicinājumam, uzskatot, ka daba ir nekas vairāk, kā vienreizējs lietošanas resurss (Wilson, Ulrich, 1993). Tāpēc īpaši pilsētās ir jāspēj saglabāt un veidot dabas un zaļo telpu struktūru tā, lai tās iedzīvotājiem būtu iespēja mijiedarboties un atjaunot savus emocionālos resursus, īpaši svarīgi tas ir bērniem - iepazīt un iemīlēt dabu jau agrā bērnībā (Wells, 2000), jo tas varētu nākotnē izmainīt sabiedrības viedokli par zemes izmantošanu un ar zaļo ārtelpu saistītos lēmumus, kas iespējams palielinātu tās nozīmi, saglabāšanu un izmantošanu atpūtai.

VIETU PIEEJAMĪBA

Divdesmitā gadsimta 70.gados aizsākoties urbanizācijas un pilsētvides (publiskās telpas) transformācijas procesiem attīstītajās valstīs, pieauga pētnieku interese par bērnu mijattiecībām ar pilsētvidi un tās ierobežojošajiem faktoriem, kas, zināmā mērā, bija atbildes reakcija arī uz pieaugošo tendenci jaunajām ģimenēm izceļot no pilsētām, jo pilsētvide bija kļuvusi par bīstamu vietu bērniem un ierobežoja bērnu patstāvīgo mobilitāti, izpēti, rotaļāšanās un socializēšanās iespējas dzīves vietu apkaimes publiskajā telpā un dabas teritorijās – parkos, skvēros utt (Visscher&Bouverne-De, 2008). Daudzi pētnieki norāda, ka bērni mūsdienās pilsētās dzīvo telpiski segregēti - atdalīti dzīvi no pārējās sabiedrības, ar

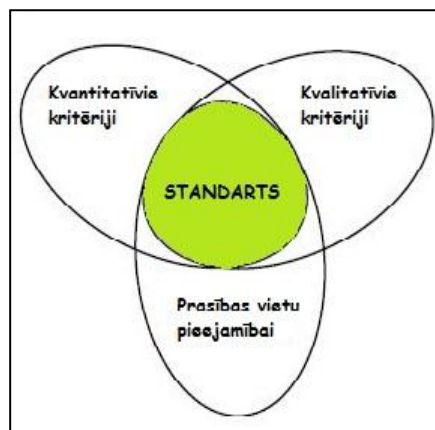
telpisko segregāciju saprotot – lielāko daļu savas ikdienas bērni pavada institucionālās iestādēs pieaugušo uzraudzībā, respektīvi, iekštelpās vai speciāli paredzētās vietās – rotaļu/sporta laukumos (Rasmussen, 2004; Visscher&Bouverne-De, 2008). Bērnu ikdiena ir pārplānota un un līdz ar to ir ierobežots brīvais laiks nestrukturizētām āra rotaļām – pagalmā, uz ielas vai parkā. Tā kā bērni ar vien mazāk brīvā laika pavada ārtelpā, mūsdienās vērojama tendence, ja rodas interešu konflikti saistībā ar publiskās telpas izmantošanu, tad bērnu vajadzības un vēlmes reti tiek ņemtas vērā (Francis, 1988; Harden, 2000; 2000; Karsten, 2005; Sibley, 1995). Bērni, lielākoties, tiek formulēt kā iebrucēji, nepiederoši lietotāji publiskajā telpā, kas rada draudus sabiedriskajai kārtībai (Cahill, 1990; Collins & Kearns, 2001; Malone & Hasluck, 1998).

Rietumu sabiedrībā diskusija par bērnu telpisko segregāciju, konvenciālo rotaļu laukumu kritika - neatbilstību bērnu interesēm un rotaļu būtībai un ceturtās pamatvides – publiskās ārtelpas nepieciešamību veidot ņemot vērā bērnu vajadzības un nodrošināt bērniem pieeju dažādām spēļu un rotaļu vidēm pilsētā, aizsākās pagājušā gadsimta 70-jos gados un jau 90-to gadu beigās un 21.gadsimta sākumā dažādās Rietumeiropas, Amerikas Savienotajās Valstīs, Kanādā un Austrālijā tika izmantotas dažādas pieejas bērnu iekļaušanai pilsētplānošanas procesos un izveidoti dažādi plānošanas instrumenti un kritēriji, lai veidotu bērniem draudzīgu un piemērotu vidi, jo tiek uzskatīts, ka bērniem ar bagātīgu piekļuvi parkiem un rotaļu vietām, ir lielāka iespēja nodarboties ar fiziskām aktivitātēm, un ir iespējas veidot sociālos sakarus, pašcieņu un pārliecību (Malone&Tranter, 2003). Savukārt bērnu dzīves telpa jeb mikroģeogrāfija ir kompakta (Benker&Jonker, 2005) un atbilstoši vecumam un briedumam tā paplašinās gan mobilitātes ziņā – attālumos, gan dažādojas - atkarībā no vecuma grupas interesēm un vajadzībām (Jong, 2005). Ar mikroģeogrāfiju saprotot lokāla mēroga vietu un telpu, kurā indivīds uzturas un kurā norit tā ikdienas dzīve - mājas, darbvietas un atpūtas vietas (Valentine, 2001). Par bērna galveno mikroģeogrāfiju tiek uzskatītas trīs pamat vides: **mājas** - galvenā dzīves vide, kur bērns pavada visvairāk laika; **bērnudārzs/skola** - organizētu aktivitāšu vietas, kurā bērns rotaļājas un mācās; **neorganizēto aktivitāšu vietas**, (piem., parki, rotaļu/sporta laukumi) - kurās iespējams pavadīt brīvo laiku (Matthews et al., 2000; Tandy, 1999). Savukārt, ceturtā pamat vide (van Viliet, 1983) – **publiskā telpa** – vēl joprojām ir aktuāls temats bērnu pētnieku darbos, jo publiskā telpa – ielas un citas vietas tagad ir pieaugušo vietas, savukārt iekštelpa ir kļuvusi par dominējošo bērna telpu. Samazinoties bērnu

pavadītajam laikam publiskajā telpā, bērnu tradicionālās rotaļu telpas pilsētvidē ir pārvērtušās par pieaugušo vietām – (Karsten, 2005; Chawla, 2002; Matthews, 2002; Valentine 1996).

1.3.2. UZ BĒRNU ORIENTĒTA TERITORIJAS FIZISKĀ PLĀNOŠANA

Cik daudz rotaļlaukumu pilsētai ir vajadzīgi? Cik lieliem tiem jābūt? Kur tie ir veidojami? Kādiem tiem ir jābūt? Apskatot dažādu valstu izstrādātās vadlīnijas pilsētām attīstītajās valstīs bērnu un jauniešu rotaļu-aktivitāšu vietu veidošanā ir noteikti dažādi **kvantitatīvi** un **kvalitatīvi kritēji** un **prasības vietu pieejamībai**, kas veido bērniem draudzīgas pilsētu plānošanas standartu. Šajā apakšnodaļā apskatīšu dažādu valstu izstrādātajās vadlīnijas ietvertās prasības fiziskajai teritoriju plānošanai.

5.attēls. Fiziskās plānošanas standarts. (Supplementary Planning Guidance, 2008)

KVANTITATĪVIE KRITĒRIJI TERITORIJAS FIZISKAJAI PLĀNOŠANAI

Kvantitatīvie kritēriji ietver rotaļu laukumu tipus, lielumu un atrašanās attālumus no galvenās pamatvides – mājām, ka arī prasības vietu pieejamībai, publiskajai telpai un rotaļu laukumu aprīkojumam.

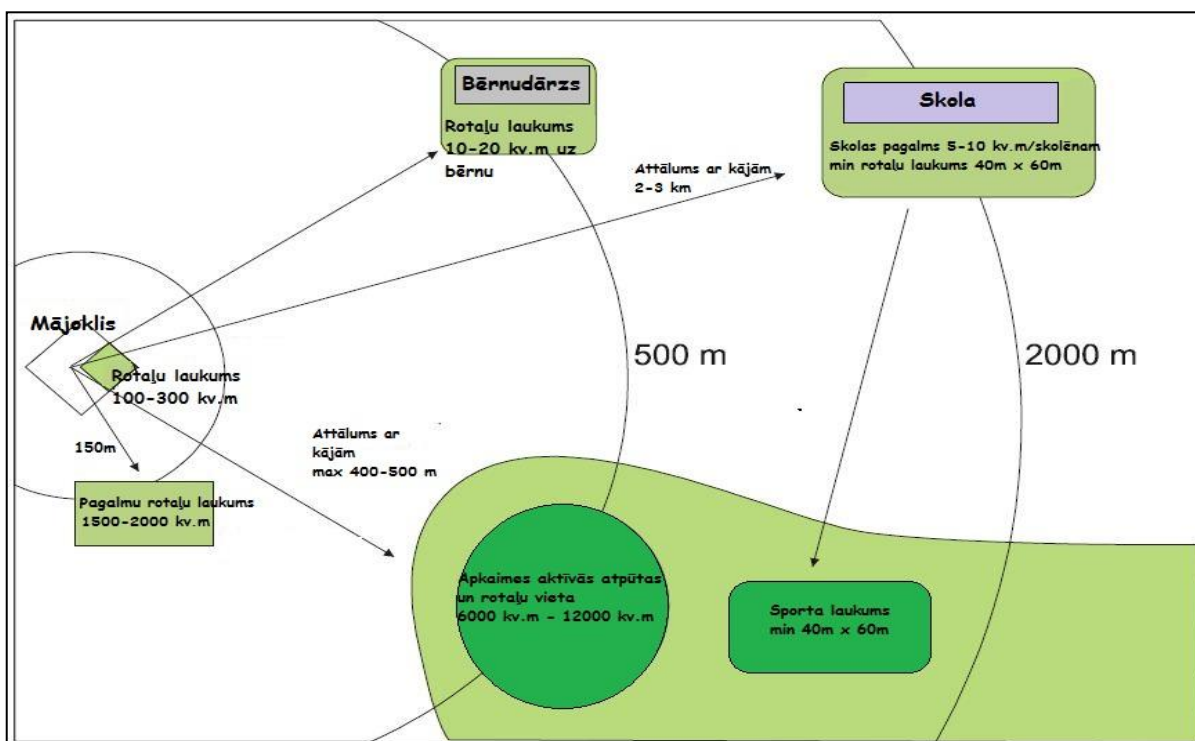
Rotaļu laukumu tipi	Laiks	Distance	Radiālā distance	Minimālā laukuma platība	Vecuma grupa
Pagalma rotaļlaukums	1 min	100 m	R=60m	100 kv.m	0-5 gadi
Kvartālu rotaļlaukums	5 min	400 m	R=240 m	400 kv.m	5-11 gadi
Apkaimes rotaļlaukums	15 min	1000 m	R=600 m	1000 kv.m	5-11 gadi un +12 gadi

1.tabula. Lielbritānijas noteiktie kvantitatīvie kritēriji .rotalumiem (Supplementary Planning Guidance, 2008).

1. **rotaļu laukuma tipi,**

kam par pamatu kalpo bērnu vecuma grupas 0-5 gadi, 5-11 gadi un 12 un vairāk gadi, iesakot veidot apakšgrupas otrajai vecuma grupai – 5-7 gadi, 8-11 gadi, jo bērniem šajā vecuma grupā ir novērojama atšķirīga fiziskā attīstība un sagatavotības pakāpe (Supplementary Planning Guidance, 2008).

2. **rotaļu laukumu lielumu** - kv.m skaitu uz vienu bērnu vai kopējo iedzīvotāju skaitu - šis radītājs ir atšķirīgs un svārstās no 7 kv.m. (piem., Kanāda, Austrālija, ASV) – 10 kv.m.(piem., Lielbritānija).

6.attēls. Distanču sliekšņi starp trīs bērnu pamatvidēm. (Federation of the European Play Industry, 2004)

Salīdzinot Somijas, Lielbritānijas, Nīderlandes un Vācijas (līdzīgu pieeju var atrast arī Kanādas, Austrālijas gadījumā) ieteikumus, var secināt, ka formālās un neformālās bērnu aktivitāšu vietas tiek plānotas līdzīgi – trīs līmeņos: (1) pagalmu līmenī - **Doorstep playable space** - (attālums ar kājām 100-150m rādiusā) – pirmskolas vecuma bērniem; (2) kvartālu līmenis - **Local playable space** - (attālums ar kājām 400 – 500m rādiusā) – sākumskolas un pamatskolas vecuma bērniem; (3) apkāmes līmenī - **Neighbourhood playable space** - (attālums ar kājām līdz 800 - 1000 m rādiusā) – visām vecuma grupām; (4) pilsētas līmenis - **Youth space** - (vairāk par 1000 m rādiusā) - jauniešiem vecumā no 13 un vairāk - neformālās ar sportu saistītās darbību vietas (piemēram, skeitbordu vai slidošana). Ar rotaļu vietu saprot gan zaļās struktūras – parkus, skvērus, gan rotaļu laukumus atbilstoši bērnu vecuma grupām (Supplementary Planning Guidance, 2008).

PRASĪBAS VIETU PIEEJAMĪBAI.

Prasības vietu pieejamībai ietver distanču sliekšņus līdz starp trīs bērnu pamatvidēm un prasības satiksmes organizācijai pilsētā: (1) distanču sliekšņi - bērnu vecuma grupai atbilstošs rotaļu laukuma atrašanās vietas attālums pret mājokli (skat. 6.attēlu) - rotaļu un brīva laika vietas tiek plānotas ņemot par pamatu bērnu mikroģeogrāfiju jeb vietas, kurās bērni pavada

lielāko dienas daļu un mobilitātes iespējas, kas atbilst bērna vecuma grupai.; (2) bērnu patstāvīgās mobilitātes iespējas - prasības satiksmes organizācijai ir vērstas uz mērķi - palielināt bērnu patstāvīgās mobilitātes iespējas. Šīs prasības ir diezgan universālas (ar nelielām atšķirībām) un ir iekļautas visu apskatīto valstu izstrādātajās vadlīnijā. Kā piemēru var minēt Nīderlandes 2005. gada “The Delft Manifesto on a Child Friendly Urban Environment”, kurā ir dažos punktos un saprotamā veidā izklāstīti galvenie principi, kas būtu jāievēro fiziskajā teritorijas plānošanā:

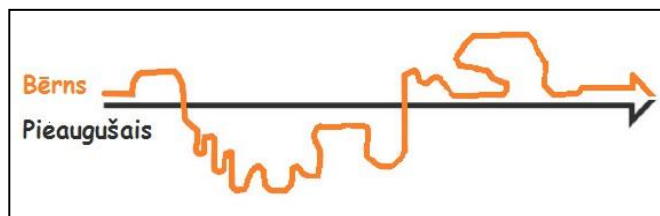
- rotaļu laukumiem un pastaigu vietām ir jābūt pieejamiem katras dzīvojamās mājas apkārtnē un tai ir jābūt aizsargātai no motorizētā transporta radītajam iespējamajām briesmām;
- pārveidot visas dzīvojamās ielas, kam nav plašas ietves, ierobežojot braukšanas ātrumu līdz 15 km/h;
- veicināt no jauna veidojamās dzīvojamās ielas (woonerf) veidošanu jaunajos mājokļu projektos;
- noteikt standarta ātruma ierobežojumus pilsētu teritorijā - max ātrumu 30 km/h;
- noteikt atbilstošas un drošas ielu/ceļu šķērsošanas vietas, luksoforu darbības laiku un gājēju pāreju segumu;
- noteikt minimālo ārtelpas platību uz vienu bērnu, līdzīgi kā automašīnu stāvvietu gadījumā.
- satiksmi organizēt tā, lai bērni varētu sasniegt patstāvīgi visas svarīgās sabiedriskās vietas (skolas, rotaļu laukumus, parkus, veikalus, sporta kompleksus, bibliotēkas u.c. vietas);
- īpašu uzmanību pievērst satiksmes un transporta plānošanā nemotorizētās satiksmes tīkla veidošanā – kājām gājēju un velo vajadzībām, ņemot vērā bērnu un jauniešu formālās un neformālās vietas pilsētā;
- izstrādāt katrai skolai bērnu patstāvīgās mobilitātes plānu, parādot drošos maršrutus, kas veicami ar kājām, velo vai sabiedrisko transportu. Maršruti jāparedz līdz pat 2 km garumā, kas ir maksimālā pārvietošanās distance skolas vecuma bērniem, tas nozīmē, ka nepietiek tikai drošības pasākumi pie skolas;
- pievērst uzmanību gaisa un trokšņu piesārņojuma samazināšanai ap skolām/bērnudārziem, ko rada satiksme;
- veikt sistemātisku monitoringu stāvokļa novērtēšanai kopā ar bērniem un vecākiem, vērtējot vietējās satiksmes drošību un paredzot nepieciešamos uzlabojumus, kas atbalsta bērnu patstāvīgās mobilitātes iespējas.

KVALITATĪVIE KRITĒRIJI PUBLISKAI ĀRTELPAI UN ROTAĻU VIETĀM

Mathews (1995) norāda, ka “neskatoties uz neskaitāmajiem pētījumiem, kas izceļ bērnu atšķirīgās vides vajadzības un skatījumu, lielākā daļa pilsētvides ir paredzēta, lai atspoguļotu tikai pieaugušo vērtības un paražas. Pilsētplānotāju un ainavu arhitektu vīzijas netieši atspoguļo dominējošo uztveri sabiedrībā”. Pētnieki iesaka plānotājiem, ainavu arhitektiem un dizaineriem, ka ir nepieciešams radīt iespējas bērniem būt fiziski aktīviem un spēlēties drošā, bet **daudzveidīgā vidē** (Thompson et al., 2005). Apskatot rotaļu laukumu vēsturi un pagājušā gadsimta 70.gados veiktos pētījumus un kritiku standarta rotaļu laukumiem, kas vēl jo projām ir norma daudzās Eiropas pilsētās un arī Latvijā, var secināt, ka konvenciālie rotaļu laukumi tiek traktēti kā neiedvesmojošu stacionāru konstrukciju kopa, ar iepriekš paredzētu izmantošanas veidu, respektīvi, tādu kas jau sākotnēji paredz bērnu rotaļu, ierobežo bērnu iztēli, vajadzību pēc teritorijas izpētes, vietu pārveidošanas, (Mathews un Limb, 1999) un neatbilst bērnu rotaļu būtībai, proti, izzināt pasauli ar visiem pieciem uztveres kanāliem – redzi, dzirdi, tausti, garšu un smaržu, izpētīt un pārveidot to. Šie laukumi vairāk ir orientēti uz fiziskajām un mehāniskām aktivitātēm (piem. slaidi, līstākas), nedaudz uz izlaidi (slidkalniņš, karuselis, šūpoles) un drošību (mākslīgais segums, kas bērniem sniedz pseido drošību un veido nepareizu izpratni par to), kā arī konstrukcijās bieži ir apvienotas trīs rotaļu veidu atribūti, kam jābūt izklaidētiem telpā. Savukārt jauno laukumu krāsainība – tā ir vāja un manipulatīva dabas bagātīgās krāsu gammas imitācija, kas protams, salīdzinot ar vecā tipa laukumu konstrukcijām, daudziem liek domāt, ka tie ir moderni un inovatīvi! Tad kas ir tik slikts jaunās paaudzes rotaļu laukumu konstrukcijās? Galvenā problēma ir tajā, ka vienā konstrukcijā – mazā laukumā - tiek savienoti dažādi rotaļu veidi, kas ietver atšķirīgus darbības modeļus. Rezultātā, lielākoties tiek izmantota tikai viena rotaļu veida integrācija bērna rotaļā – proti, fiziski aktīvās rotaļas spēles, retāk sociāli dramatiskās rotaļas spēles, un praktiski nekad – būvnieciskās / konstruktīvās rotaļu spēles! Jo pirmā lielā mērā izslēdz pārējās divas.

PUBLISKĀ ĀRTELPA

Bērni redz pasauli atšķirīgi no pieaugušajiem – spēļu iespējas, dažādi stabi, ietvju apmales, notekcaurules, aku vāki, pakāpieni, gaisa vadi, stāvošās automašīnas, koki, ūdens, akmeņi,

7.attēls. Bērna ceļa vizualizācija. (Krause, 2002):

lampu stabi, vārti, žogi, piebraucamie ceļi, ēku ieejas, autobusu pieturas, pastkastes, ielu zīmes, un soli. Bērnu ceļš vienlaicīgi ir arī rotaļu ceļš (Krause, 2002). Iztēle un jaunrade ir galvenās īpašības, kas raksturo kā bērni redz un piedzīvo vidi sev apkārt - gan publiskā ārtelpā, gan dabas vietās. Daudzu pētījumu ietvaros pētnieki (piemēram, Sanoff & Dickerson, 1971; Burke, 2005) norāda, ka neformālās rotaļu telpas, kuras rada bērni paši, bieži ir pievilcīgākas bērniem nekā formālie, konvenciālie rotaļu laukumi un Elsley (2004) iesaka, ka vairāk jāņem vērā, kā bērni izmanto publisko telpu un viņu mainīgās telpiskās vajadzības. Piemēram, Vācijas "Spieleitplanung" konceptā tie izdalītas 13 jomas, kas skar tieši vai pastarpināti publisko ārtelpu, kuras izmanto bērni un kurām ir izstrādāti kvalitātes kritēriji, ar mērķi padarīt tās bērniem interesantas, drošas un radīt labvēlīgu vidi rotaļām.

1.Zaļās zonas, piem., parki, skvēri;
2.Ielas, ceļi;
3. Gājēju ielas un laukumi;
4.Skolu teritorijas (pagalmi);
5.Bērnudārzu teritorijas;
6. Rotaļu laukums;
7.Satiksmes organizācija

8. Pamesta vieta, (grausti, nepabeigtas būves);
9.Sporta kompleksu teritorijas;
10.Daudzdzīvokļu māju priekšpagalmi (ieejas zona);
11. Daudzīvokļu māju pagalmi;
12.Ūdens;
13.Mazās arhitektūras formas.

Kā redzams, sešas jomas no 13 nosauktajām publiskajā ārtelpā sakrīt ar bērnu mikroģeogrāfiju jeb pamatvidēm – mājas, skola/bērnudārzs un rotaļu/sporta laukumi, trīs jomas saistītas ar zili-zaļo struktūru plānošanu un vides dizainu, savukārt, trīs jomas ar transporta un satiksmes plānošanu, un pēdējā – apskata pamestās teritorijas.

Savienojot trīs bērnu pamatvides ar drošiem un patstāvīgās mobilitātes veicinošiem maršrutiem un bagātinot to ar bērniem draudzīgu vides dizainu „play-included design”, tiek iegūta uz bērnu orientēta publiskā ārtelpa „child oriented public space” (Visscher&Bouverne-De, 2008), jo drošas ielas, ietves, gājēju celiņi un dažādas mazās arhitektūras formas publiskajā ārtelpā ir potenciāls, kas uzskatāmas par nejaušas, nestrukturizētas rotaļas ierosinātāju (Supplementary Planning Guidance, 2008). Savukārt, piekļuve zaļām struktūrām (piemēram, Lielbritānijā publiskajā ārtelpā ir noteikta 7 pakāpju zaļo struktūru hierarhija sākot no reģionāla līmeņa parkiem līdz pat tā sauktajiem „kabatas parkiem” (Supplementary Planning Guidance, 2008)) un ūdens malām un rotaļu laukumiem pilsētā, sniedz daudzveidīgas rotaļu iespējas gan dabai līdzīgās vietās pilsētās, gan dažādām mākslīgi veidotām rotaļu un aktivitāšu vietā pilsētā. Piemēram, Vācijas „Spieleitplanung” konceptā ir noteikti deviņi kvalitātes kritēriji ārtelpai, kurā uzturas bērni: (1) Vizuālās telpas kvalitāte, (2) Dažādu piedzīvojumu un rotaļu

iespējamība, (3) Multifuncionalitāte, (4) Vides pārveidošanas iespējas, (5) (Rückzugsraumqualität) privātās telpa iespējas, (6) Labiekārtojuma estētiskā kvalitāte, (6) Labiekārtojuma estētiskā kvalitāte, (7) Dzimumu līdztiesību integrēšana, (8) Kustību veicinoša vide, (9) Sasniedzamība. Kvalitātes kritēriju aprakstu skatīt pielikuma Nr.1.

KVALITATĪVIE KRITĒRIJI ROTAĻU VIETĀM.

Galvenie kvalitātes kritēriji rotaļu vietām dažādu valstu vadlīnijās ir noteikti drošība, sasniedzamība, atbilstība bērnu vecuma grupām un rotaļu vides daudzveidība. Drošības aspekti ir noteikti LVS EN 1176 „Spēļu laukumu aprīkojums un pārklājums” un standartā LVS EN 1177 „Triecienus slāpējošā spēļu laukumu virsmas. Kritiskā krišanas augstuma noteikšana”, kas ir saistošs visām Eiropas valstīm. Saistībā ar drošību galvenais jautājums ir kā sabalansēt vecāku prasības pēc bērnu drošības rotaļu laukumā, nelaupot daudzveidīgas rotaļu iespējas bērniem? Savukārt sasniedzamību un atbilstību vecuma grupām vispārīgi apskatīju iepriekš, tādēļ tagad lielāku uzmanību pievēršīšu rotaļu vides daudzveidībai.

Lai saprastu un definētu kvalitatīvos kritērijus rotaļu vides daudzveidībai trīs bērnu pamatvidēs - pie mājām, skolā/bērnudārzā un brīvā laika un atpūtas vietās, pētījumos tiek analizēta bērna āra rotaļas būtība. Kas tad ir bērnu rotaļa? Tas ir galvenais bērna izpausmes veids jeb virkne brīvprātīgu, iekšēji motivētu darbību kopa, kas lielākoties sniedz prieku un ļauj bērnam attīstīties harmoniski – gan fiziski, gan mentāli, gan sociāli un izaugt par veselīgu, draudzīgu, harmonisku, zināt kāru, radošo un sociāli aktīvu nākotnes pieaugušo Fojortof&Sageie (2000). Rotaļa ir priekšnoteikums, lai bērniem attīstītos „elastīgs un atšķirīgs” domāšanas veids, prasmes uzņemties risku, attīstīt idejas, ļaujot plūst radošajai domai un materializējoties tai, piem., bunkura formā. Šāda pieredze, kas iegūta bērnībā, nākotnē nodrošinātu prasmes risināt reālas dažāda mēroga problēmas, tādēļ, kā norada pētnieki, ir nepieciešams veicināt šo prasmju attīstību bērnos. Kopumā, mēs visi vēlamies, lai mūsu jaunā paaudze būtu viedāka un spētu atrisināt tos jautājumus, ar kuriem mēs neesam tikuši galā! Kāda tad ir jābūt bērnu rotaļu videi ārtelpā? Piemēram, Fojortof&Sageie (2000) Norvēģijā pētītot dabas vidi, kā rotaļlaukumu bērniem identificēja trīs bērnu rotaļu veidus, no kurām katrs rotaļu veids veicināja dažādas prasmes:

1. Fiziski aktīvā rotaļa – skriešana, kāpšana, bumbu spēles, lokanības spēles, izturības un spēka spēles – veicinot konkurenci bērnu starpā – kurš stiprāks, kurš veiklāks, ātrāks, izturīgāks – vairāk veicina individuālu darbību.

2. Būvniecības un konstruēšanas rotaļas – mājiņu celšana, bunkuru veidošana, aizsargvaļņi un citas īslaicīgas rotaļu papildinošas konstrukcijas, attīsta radošo domāšanu un problēmu risināšanas prasmes – vairāk veicina darbošanos grupā.

3. Sociāli dramatiskā rotaļa – lomu spēles, fantāziju spēles, ļauj eksperimentēt ar sociālajām prasmēm un to izmantošanu nākotnē reālās situācijās - vairāk veicina darbošanos grupā.

Fojortof&Sageie (2000) uzskata, ka daudzveidīga vide ir dabiska vide – kur ir ietvertas trīs galvenās jomas – bioloģiskā, topogrāfiskā daudzveidība un rotaļu veidu daudzveidība – tā ir vide, kas ļauj bērnam izzināt pasauli ar visiem pieciem uz uztveres kanāliem – redzi, dzirdi, tausti, garšu un smaržu, izpētīt un pārveidot to, kā arī bagātīgā dabiskās vides krāsu gamma, veģetācija – flora un fauna, svaigais gaiss nomierina un atbrīvo bērnus no stresa, ļauj „restartēties” gan emocionāli, gan fiziski, gan mentāli. Tai pašā laikā, Fojortof&Sageie (2000) uzsver, ka pastāv saikne starp ainavas struktūru un rotaļu veidiem, kurus izvēlas bērni, jo apkārtējai videi ir būtiska ietekme uz bērnu rotaļu un tā ir daļa no rotaļas, tā ir rotaļas komponente. Tas nozīmē, ka atšķirīgās vidēs – dabiskā vai mākslīgi veidotā (piem. laukos pie vecās mammas vai pilsētā, konvencionālajā rotaļu laukumā), bērnu rotaļas būs atšķirīgas un bērni izvēlēsies to rotaļu veidu, kurā vislabāk varēs integrēt apkārtējo vidi. Līdz ar to, var apgalvot, ka daudzveidīga rotaļu vide ir dabiskā vai labai līdzīgā un nevis spilgtās krāsās (imitējot dabu!) sakrāsotas konstrukcijas un drošais, mākslīgais, neslidošais segums. Tas nozīmē, ka īpaši pilsētās rotaļu laukumi ir jāveido vairāk līdzīgi dabiskai videi, tas ir jāveido labai līdzīga vieta skolas pagalmā, bērnudārza teritorijā, un citās atpūtas vietās pilsētā, un nevis iekštelpa jānes ārtelpā, rezultātā vēl vairāk nodalot bērnu no visa dabiskā. Kāpelēšanas, balansēšanas un citas fiziskās attīstības veicinošās konstrukcijas būt jāintegrē vietas dabīgajā vai mākslīgi veidotajā reljefā, ja, iespējams, papildinot ar ūdenim paredzētu vietu – dīķis, strautiņš, vai vismaz ūdens pumpis, un papildinot ar sociāli dramatiskās rotaļu veida atribūtiem – mājiņām, zaru būdiņām, laivu, koka mašīnu vai vilcienu utt. Kā arī rotaļu laukumā būtu jāintegrē pastaigu taka, kas dotu iespēju izpētīt visu teritoriju. Tā kā mūsdienās bērni pavada arvien vairāk laika iekštelpās un viņu skolās un bērnudārzos pavadītais laiks palielinās tieši proporcionāli vecāku darba laikam, tad īpaši svarīgi pilsētās bērniem ir veidot skolu un bērnudārzu teritorijas, kur mācību procesā būtu integrēta vides mācība, kas papildināta ar

mācīšanos ārā „outdoor learning” un savienotu abstrakto vides mācības kursu ar praktisko pieredzi ārtelpā, līdz ar to panākot līdzsvaru starp iekštelpās un ārtelpā pavadīto laiku.

1.3.3. VIETU PLĀNOŠANA KOPĀ AR BĒRNIEM

Daudzskaitlīgos pētījumos kopš pagājušā gadsimta 70-jiem gadiem ir iegūti pārlicinoši pierādījumi tam, ka bērni un jaunieši ļoti labi zina, kas viņiem ir vajadzīgs un prot savu viedokli arī argumentēti paust. Viņiem ir vērtīgas idejas un ieteikumi kā labāk veidot vietas, kurās tie uzturas. Integrēt bērnus un jauniešus lēmumu pieņemšanā vietējā pašvaldības līmenī, protams, prasa lielu pacietību, godīgumu un radošumu, taču tas ir vērtīgs mērķis ikvienas kopienas attīstībā, jo veicina šīs jaunās paaudzes uzticības, piederības, atbildības sajūtas veidošanu un sociālās mijiedarbības iespējas, kas kalpo par pamatu demokrātiskākas un viedākas sabiedrības attīstības iespējām nākotnē. Dodot iespēju bērniem un jauniešiem iesaistīties publiskās ārtelpas un vietu veidošanā, kas būtu noderīgas viņiem ir viens no veidiem kā radīt priekšnoteikumus bērniem un jauniešiem uzņemties atbildību par savu rīcību pret savu dzīves vietas apkārtni un kopienu, kurā viņi dzīvo. Tas ir veids, kā var palielināt faktisko publiskās ārtelpas izmantošanu un uzlabot dzīves kvalitāti kopumā visām paaudzēm. Sociologs Rodžers Hārts (1992) apgalvo, ka bērni var pilnvērtīgi iesaistīties savās kopienās un ka līdzdalība jāsaista reālu varas nodošanu no pieaugušajiem uz jauniešiem, lai tā būtu efektīva, jo bērnu līdzdalība ir stūrakmens kopienas demokrātijai un līdzdalības veids ir atkarīgs no vecuma. Viņš redz skolu kā galveno iestādi, kurā bērnu un jauniešu līdzdalība ir jāveicina (Hart, 1992). Savukārt, gan flāmi un vācieši, āra rotaļu un aktivitāšu vietu veidošanu sasaistīja ar jaunatnes politiku (Visscher&Bouverne-De, 2008; Spielleitplanung, 2004). Lai gan bērnu un jauniešu integrācija sabiedrībā ir viens no principiem, kas ir ietverts 1989.gada Bērnu tiesību konvencijā un Agenda 21 (3.daļas, 25.apakšnodaļā) un ir saistoša daudzās valstīs, diemžēl bērnu un jauniešu iekļaušana lēmumu pieņemšanā bieži vien ir tikai simboliska vai dekoratīva – labākajā gadījumā un manipulatīva vai maldinoša – sliktākajā gadījumā (Chawla et al, 2005; Driskell, 2002). Labi piemēri bērnu un jauniešu iesaistīšanai kopienas lēmumu pieņemšanā ir labi atspoguļotas dažādos pētījumos (Bridgman, 2004b; Chawla un Heft, 2002 Matthews un Limb, 1999. Driskell et al, 2001) un veismīgs līdzdalības process tiek raksturots kā - holistisks, drošs, iekļaujošs, ilgtspējīgs, atklāts, pārskatāms un novatorisks (Bridgman, 2004b).

Tātad kā galvenos kritērijus publiskajai ārtelpai var izdalīt – drošus, bērnu patstāvīgās mobilitātes veicinošus maršrutus starp trīs bērna pamatvidēm, pieeju zaļajām struktūrām un

daudzveidīgām rotaļu vietām visās trīs bērnu pamatvidēs, kas veidotas izmantojot bērniem draudzīgu vides dizainu un paredzot vietas, kas nav līdz pēdējam elementam izplānotas, un kurās bērni ir tiesīgi tās pārveidot pēc saviem ieskatiem, kā arī šo vietu veidošanu kopā ar bērniem.

1.4. BĒRNU LĪDZDALĪBA TELPISKĀS ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANĀ

Šajā apakšnodaļā darba autore apskatīs bērnu un jauniešu līdzdalības teorētiskos un praktiskos aspektus par pamatu ņemot Eiropas valstu pieredzi un izmantotos plānošanas instrumentus.

Bērni ir kompetenti sociālie aktieri, kas spēj piešķirt jēgu, uztvert un pastāstīt par savu pasaules redzējumu (Baker, Weller, 2003), kā arī aktīvi iesaisties apkārtējās fiziskās vides veidošanā jeb viņi ir eksperti paši par sevi. Pieaugušie ne vienmēr zina, kas ir labākais bērniem, piemēram, saistībā ar ārtelpas veidošanu, jo kā norāda pētnieki, pastāv atšķirības starp tā saukto “bērnu perspektīvi” un “plānošanas perspektīvi”. “Bērnu perspektīvi” (fiziskās plānošanas aspektus) tika apskatīta iepriekšējā nodaļā. Turpinot tēmu, šajā nodaļā tiks apskatīts tā saukto “bērnu tiesisko perspektīvi” ar to saprotot, bērnu tiesības piedalīties lēmumu pieņemšanā visā, kas to tieši skar, tai skaitā arī jautājumos, kas skar teritorijas fizisko plānošanu (Kyllin & Lieberg, 2001).

1.4.1. BĒRNU TIESĪBAS TELPISKĀS ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS KONTEKSTĀ

Cilvēktiesības universāli starptautiskā līmenī tika akceptētas tikai pēc Otrā pasaules kara. Izveidoja Apvienoto Nāciju Organizācija (1945), kuras statūtos pirmo reizi parādījās jēdziens “cilvēktiesības”. Kam sekoja ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija (1948), kas padarīja cilvēktiesības par universāliem standartiem visā pasaulē. Šī deklarācija kļuva par avotu citiem, vēlākajiem, cilvēktiesību dokumentiem, kas regulēja jau šaurākas cilvēka tiesību jomas, tai skaitā arī bērnu tiesības. 20.gadsimta otrā pusē iezīmēja zināmas paradigmas maiņas sabiedrībā kopumā pasaules attīstītajās valstīs, (bet diemžēl šādi pētījumi netika veikti postsavienību valstīs, tai skaitā arī Latvijā). Tika veikti daudz pētījumu gan ģeogrāfijas, gan socioloģijas un psiholoģijas nozarēs saistībā ar “atstumtajām” sabiedrības grupām, pie kurām tiek pieskaitīti un arī bērni. Pētījumos, kas bija saistīti ar bērniem, zinātnieki nonāca pie kopējas izpratnes, ka bērni ir atsevišķa sociālā un kultūras grupa un tai ir savas intereses un vajadzības. Tika noteiktas konkrēts vecums, līdz kuram bērns tiek uzskatīts par bērnu, kas ir īpaši

aizsargājams un tai pašā laikā ir kompetents sociālais aktieris, kas spēj piešķirt jēgu, uzvert un pastāstīt par savu pasaules redzējumu (Baker, Weller, 2003) kā arī aktīvi iesaisties apkārtējās fizikālās vides veidošanā. Tai pašā laikā tika atzīts, ka bērni kā sociālā un kultūras grupa atrodas marginālās pozīcijās attiecībā pret pieaugušajiem, kas rada sev labvēlīgus noteikumus (Matthews, Limb, 1999). un bieži vien neievēro bērnu vajadzības un intereses. Visas 20.gadsimta otrās puses jaunās atziņas rezultējas ar bērnu tiesību paplašināšanu, kas ir ietvertas ANO 1989.gada Ģenerālā Asambleja „Konvencija par bērnu tiesībām”. (Latvija ratificēja 1992.gadā) un 1992.gada Agenda 21, 3.nodaļa 25.daļa - Bērnu un jauniešu ilgtspējīgai attīstībai un UNGASS 2002.gada ANO Ģenerālās Asamblejas dokumentu “Bērniem piemērota pasaule”. Latvijas kontekstā: iepriekšminētie starptautiskie dokumenti ir saistoši un līdz ar to, nacionālajā līmenī ir pieņemti sekojoši tiesību akti, kas regulē bērnu un jauniešu tiesību ievērošanu Latvijā: 1998.gada likums (ar grozījumiem) "Bērnu tiesību aizsardzības likums"; 2004.gada 31.marta MK rīkojumu Nr. 185 Pamatnostādnes “Bērniem piemērota Latvija”; 2008.gada "Jaunatnes likums". Gan starptautiskie, gan Latvijā pieņemtie tiesiskie akti parāda bērnu tiesību principu izpratnes uzlabošanos un maiņu un nosaka, ka bērnam ir gan tiesības, gan pienākumi, tāpat kā jebkuram indivīdam. Tomēr atšķirībā no pieaugušiem cilvēkiem, bērna paša spējas īstenot savas tiesības bez pieaugušo palīdzības ir ierobežotas, to īstenošana ir saistīta ar pieaugušo atbalstu, tāpēc pieaugušajiem ir jābūt atbildīgiem par bērna tiesību nodrošināšanu, proti, tiesībām izaugt par pilnvērtīgu cilvēku, būt respektētam, uzklausītam un sadzirdētam, novērtētam un ir jārespektē bērnu tiesības izteikties un līdzdarboties visos ar viņiem saistītajos jautājumos un tikt iesaistītiem lēmumu pieņemšanā, atbilstoši viņu vecumam un brieduma pakāpei. Teritorijas attīstības plānošanas kontekstā ir jāatzīmē AGENDA 21 3.nodaļas 25.daļa, kurā ir teikts, ka nacionālā, reģionālā un vietējo pašvaldību līmenī ir nepieciešams nodrošināt bērnu un jauniešu līdzdalību arī saistībā ar telpiskās attīstības plānošanas jautājumiem un lēmumu pieņemšanu, kas skar bērnu un jauniešu intereses, jo tas ir viens no priekšnoteikumiem kopienas ilgtspējīgai attīstībai. Latvijā sabiedriskās līdzdalības procesa teritorijas attīstības plānošanas jomā no Satversme ietvertajām pamattiesībām atzīmējama 115. pantā ietvertā, kas nosaka, ka: **“Valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu.”** Savukārt, Teritorijas attīstības plānošanas likuma 4.pantā ir noteiktas vispārīgās prasības sabiedrības līdzdalībai teritorijas attīstības plānošanā, proti:

*“(1) **Teritorijas attīstību plāno, iesaistot sabiedrību.** Plānošanas līmenim atbilstoši institūcijai ir pienākums nodrošināt informācijas un lēmumu pieņemšanas atklātumu, kā arī noskaidrot sabiedrības viedokli un **organizēt sabiedrības līdzdalību** attiecīgās teritorijas attīstības plānošanā, **sniedzot pēc iespējas plašu un saprotamu informāciju.***

*(2) **Sabiedrības līdzdalību** teritorijas attīstības plānošanā atbilstoši plānošanas līmenim **nodrošina** attiecīgā valsts institūcija, **plānošanas reģions vai vietējā pašvaldība** saskaņā ar normatīvajiem aktiem, kuros noteiktas prasības sabiedrības līdzdalībai.*

(4) Sabiedrības līdzdalības procesā līdzsvaro privātpersonu un sabiedrības intereses ar teritorijas ilgt spējīgas attīstības iespējām.

*(5) **Ikvienam ir tiesības** iepazīties ar spēkā esošajiem un sabiedriskajai apspriešanai nodotajiem teritorijas attīstības plānošanas dokumentiem, piedalīties to sabiedriskajā apspriešanā, izteikt un **aizstāvēt savu viedokli un noteiktā termiņā iesniegt rakstveida priekšlikumus.**”*

Savukārt, bērnu un jauniešu līdzdalības jautājumi tiek regulēti ar iepriekš uzskaitītajiem normatīvajiem aktiem, kas plašāk ir apskatīts Latvijas Jaunatnes politikas pamatnostādnes no 2009.-2018.gadam, kas nosaka, ka jaunatnes politika ir mērķtiecīgu darbību kopums visās valsts politikas jomās, kas veicina jauniešu kā sabiedrības locekļu pilnvērtīgu un vispusīgu attīstību, iekļaušanos sabiedrībā un dzīves kvalitātes uzlabošanu (Jaunatnes politikas pamatnostādnes, 2012), līdz ar to var secināt, ka tai būtu jābūt saistītai arī ar teritoriju attīstības plānošanu vismaz lokālā – vietu līmenī. Tajā ir noteiktas trīs politikas īstenošanas dimensijas, kas ir cieši saistītas un ietekmē viena otru: (1) jauniešu līdzdalība un brīvā laika lietderīgas izmantošana, (2) jauniešu sociāli ekonomiskā izaugsme, (3) konkurētspēja un iekļaušanās sabiedrībā, nosakot, ka visas jaunatnes dimensijas mijiedarbojas. Izvērtējot Latvijas jaunatnes politikas pamatnostādnes līdz 2018.gadam var secināt, ka tomēr nav paredzēta jauniešu līdzdalība teritorijas attīstības plānošanas procesos, jo piemēram, jauniešu līdzdalība un brīvā laika lietderīga izmantošana dimensija paredz: (1) līdzdalību lēmumu pieņemšanā un dalība jaunatnes organizācijās, (2) jauniešu brīvprātīgo darbu, (3) jauniešu iesaistīšanu fiziskajās aktivitātēs, sportā un kultūras dzīvē, (4) bērnu un jauniešu nometnes, bet nerunā par bērnu un jauniešu sociālās grupas tiešo līdzdalību, piemēram apdzīvoto vietu publiskās telpas attīstībā. Kā norāda Ģ.Burgmanis (2013), tad “tas ir saistīts ar bērnu un jauniešu pētniecības tradīciju trūkumu ne tikai ģeogrāfijā, bet arī citās zinātņu nozarēs, kuras apraksta cilvēku mijattiecības ar tiem pieejamo sociālo, kultūras un ekonomisko vidi, reducējoties uz ierobežotu datu apkopošanu valstiskā līmenī, savukārt telpiskās dimensijas trūkums statistiskajos datos izslēdz

iespēju raksturot un analizēt nozīmīgu jauniešu ikdienas dzīves daļu, mijattiecības ar fizisko vidi, kurās vistiešāk atspoguļojas visu pieņemto politisko lēmumu un sociālekonomisko apstākļu ietekme”. Līdz ar to, var secināt, ka bērniem un jauniešiem saistīto pētniecības tradīciju trūkums Latvijā ir ietekmējis ar teritoriju attīstības plānošanas saistīto normatīvo regulējumu, jo bērnu un jauniešu sociālā grupa tajos netiek apskatīta tādā veidā kā tas ir pieņemts pasaules attīstītajās valstīs, proti nav izstrādātas prasības fiziskajai teritorijas plānošanai un arī nepastāv bērnu un jauniešu sociālās grupas līdzdalības procesa nodrošināšana, kas primāri būtu vietējās pašvaldības uzdevums. Tāpēc nākamajā apakšnodaļā darba autore apskatīts bērnu un jauniešu teorētiskās nostādnes un praktiskās pieejas saistībā jaunās paaudzes līdzdalību teritorijas attīstības plānošanas procesos Eiropas valstīs.

1.4.2. BĒRNU LĪDZDALĪBAS TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES

Rodžers Hārts (1992) līdzdalības terminu skata kopienas kontekstā, kā indivīdu, sociālo grupu un visas sabiedrības kopējo dialogu lēmumu pieņemšanas procesā, jautājumos, kas ietekmē katru indivīdu atsevišķi un sabiedrību kopumā. “Pilsoņu līdzdalība ir līdzeklis, ar kuru ir veidota demokrātija un tas ir standarts, pret kuru tā ir mērāma. Līdzdalība ir cilvēku pamattiesības un attiecināma arī uz bērniem un jauniešiem”. Kā norada R.Hārts (1992), ”ir nereāli gaidīt, ka tikai tāpēc, ka jaunieši sasniegs 16, 18 vai 21 gadu automātiski kļūs par atbildīgiem, motivētiem, sabiedriski aktīviem pilsoņiem, kas iesaistīsies kopienai svarīgu lēmumu pieņemšanā. **Demokrātiskās līdzdalības prasmes, kompetenci un izpratni var iegūt pakāpeniski caur praksi, un to nevar iemācīties abstrakti, nesaistot to ar praktisko darbību**”, jo līdzdalības prakse veicina bērnu un jauniešu motivāciju, kas attīsta līdzdalības prasmes un kompetenci un tas veicina jaunu motivāciju līdzdalībai citos līdzīgos pasākumos (Hart, 1992). Apskatot dažādu Rietumvalstu pieredzi bērnu un jauniešu līdzdalībai nosacīti var izdalīt 6 atšķirīgu līdzdalības veidus (Stange, 2004):

1. Precīzā (ierobežotā) līdzdalība (*Punktuelle Beteiligung*): piem. gleznošanas un zīmēšanas akcijas, „vēlmju un sūdzību kaste” – diskusiju formā, teritorijas apsekošana ar bērniem, foto fiksācijas vai konsultācijas ar politiskajiem līderiem. *Ierobežots skaits dalībnieku, konkrēta metode, teritorija, izpētes mērķis un citi ierobežojoši faktori.*
2. Reprezentatīvā līdzdalības forma (*Repräsentative Formen*): piem., bērnu un jauniešu parlamentiem, bērnu un jauniešu padome, līdzība ar pieaugušo līdzdalības formām. Gandrīz

vienmēr, bērni un jaunieši tiek ievēlēti no savu vienaudžu loka un nosacīti pārstāv to intereses sarunās ar pieaugušajiem.

3. Atklātās līdzdalības forma (*Offene Versammlungsformen*): piem., bērnu un jauniešu forumi, bērnu tikšanās - apaļie galdi vai bērnu un jauniešu sanāksmes, kur līdzdalība ir pieejama ikvienam bērnam.

4. Proaktīvā līdzdalības formas (*Projektorientierte Partizipationsformen*): līdzdalība projektos, kas laikā, tematiski un telpiski ierobežota un ļoti atkarīga no atsevišķu bērnu un jauniešu motivācijas. Piem., nākotnes darbnīcas, plānošanas spirāle, rotaļu vietu plānošana, plānotāju darbnīcas ar bērniem, satiksmes plānošanas un līdzdalības spirālēm.

5. Ikdienas līdzdalības (*Alltägliche Formen der Partizipation*): tas tiek praktizēta sabiedrībā, izglītības iestādēs un ģimenē. Šī līdzdalības forma attiecās uz ikdienas saskarumi konkrēta grupā, piemēram, spontānas sarunas aplis, „No-Can-Say”, klusie akmeņi bērnudārzā, kā arī sūdzību un kritikas sienu un daudz ko citu. Parasti veicina un uzlabo konkrētas grupas savstarpējo saskarsmi ar mērķi veicināt problēmu risināšanu ar dialoga palīdzību.

6. Plašsaziņas līdzdalības veids (*Medienorientierte Formen der Beteiligung*): bērnu radio programmas, TV kanāla, drukāto mediju un interneta vietnes, blogi utt. Šādā veidā bērni un jaunieši var efektīvi paust savu viedokli, un padarīt to publiski pieejamu plašākai sabiedrībai.

Aprakstītie bērnu un jauniešu līdzdalības veidi ir ļoti atšķirīgi gan no iesaistīšanās intensitātes, proti, bērnu skaita konkrētā projektā vai pasākumā, gan no darbības veida un pasākuma vai projekta mērķa, gan no vides, kurā tiek organizēts līdzdalības pasākums, līdz ar to ir nepieciešami bērnu un jauniešu līdzdalības vērtēšanas kritēriji, lai varētu veiksmīgi vadīt šo sarežģīto procesu. Rodžers Hārts izveidoja modeli, kas attēlo jauniešu līdzdalību, nevis kā vienu atsevišķu vienību, bet gan kā uz attīstību vērstu procesu, kas raksturo līdzdalību kā kopēju lēmumu pieņemšanas procesu. Modeļa svarīgākais elements ir lēmumu pieņemšana – tās esamība vai pretēji, neesamība un tiek aprakstīta ar 8 bērnu un jauniešu līdzdalības līmeņu palīdzību (skatīt pielikumā Nr.2).

No iepriekš apskatītajiem bērnu un jauniešu līdzdalības veidiem Rietumeiropas valstīs visbiežāk teritorijas plānošanā vietējā pašvaldību līmenī tiek izmantotas trīs – **proaktīva līdzdalības forma, reprezentatīvā un atvērtā līdzdalības forma** (Frädrich 2004). Reprezentatīvā līdzdalības forma dod iespējas bērniem un jauniešiem apgūt demokrātijas pamatidejas un pašvaldības darbības principus. Atvērtā līdzdalības forma veicina bērnu un

jauniešu integrāciju kopienā un dialoga veidošanas prasmes, kur visi ieinteresētie dažādos forumos, diskusiju panelos vai apaļā galda diskusijās var mācīties paust savu viedokli, izteikt savas bažas vai ierosinājumus. Savukārt, proaktīvā līdzdalības forma ir vērsta uz darbību konkrēta mērķa-rezultāta sasniegšanai un tiek izmantota arī saistībā ar teritorijas plānošanu, tādēļ to apskatīšu detalizēti.

R.Hārts (1992) norāda, ka „**fiziskā vide ir īpaši noderīga kopienas veidošanā, jo tā piedāvā iespējas grupai pieredzēt ietekmi uz tās kopīgajiem centieniem tiešā un ilgstošā veidā**”. Iesaistot bērnu un jauniešus teritorijas plānošanā izmantojot proaktīvo līdzdalības formu, proti, nodrošinot līdzdalību plānošanas projektos, kas ietver risinājumus reālām problēmām, bērni un jaunieši spēj attīstīt svarīgas sociālās prasmes – kritisko domāšanu un perspektīvas salīdzinājumu. Tā ir uz darbību vērsta līdzdalība, kas bērniem un jauniešiem dod iespēju uzņemties atbildību, piedalīties lēmumu pieņemšanā un iesaistīties dzīves vides veidošanā. Proaktīvās līdzdalības pamatā ir dalība projektā un tas ir veids, kā iesaistīt bērnus un jauniešus fiziskajā teritorijas plānošanā. Šie projekti ir ierobežoti laikā, telpā, cilvēku un finanšu resursu pieejamībā, un ir vērsti uz konkrētu mērķi. Piemēram, rotaļu laukuma vai skolas pagalma labiekārtošana vai no jauna izveidošana, ar mērķi uzlabot bērnu un jauniešu āra rotaļu un aktivitāšu iespējas. Tie var būt projekti, kas saistīti ar satiksmes plānošanu, ar mērķi veidot drošu ceļu uz skolu, kā arī dažādi citi projekti, kas skar parasti bērnu un jauniešu rotaļu un aktivitāšu iespēju un patstāvīgās mobilitātes uzlabošanu trīs galvenās pamat vidēs un publiskajā ārtelpā kopumā. Parasti šiem projektiem ir četri vai pieci posmi: (1) pirmajā posmā jeb tā sauktajā „sensibilizācijas” fāzē bērnu un jaunieši tiek informēti par projekta mērķi, izskaidroti darbības principi un sasniedzamo rezultātu. Tālāk seko (2) un (3) posms - esošās situācijas apzināšana un jaunu ideju un risinājumu meklēšana, kas veido (4) posmā – iepriekšējo posmu rezultātu apkopojumu un labāko iespējamo ideju detālu izstrādāšanu. Bieži seko arī (5) posms – projekta realizācija, piemēram, skolas vai daudzdzīvokļu mājas pagalma teritorijas labiekārtošana, skeitparka izveidošanu utt. Visi posmi ir sasaistīti spirālveida līdzdalībā, tādējādi tiek nodrošināti bērnu un jauniešu līdzdalība visos plānošanas posmos. Katram posmam ir definēts skaidrs uzdevums un rezultāts, kas ir sasniedzams un mērāms, un ir priekšnoteikums, lai projekta beigās tiktu sasniegts sākotnēji izvirzītais mērķis. Visos posmos ir liela nozīme gan iekšējai – projekta dalībnieku starpā, gan ārējai komunikācijai – piemēram, plašsaziņas līdzekļu izmantošanai un projekta rezultātu atspoguļošanai plašākai sabiedrībai.

Šajos projektos plaši tiek izmantots brīvprātīgā darba principi un iespējas, piemēram, pēdēja - realizācijas posmā izmantojot brīvprātīgo darbu, projektā var iesaistīt arī citus kopienas iedzīvotājus. Proaktīvās līdzdalības projektiem teritorijas plānošanā ir raksturīga starpdisciplināra pieeja, ar to saprotot, ka projekta vadības komandu veido ne tikai plānotāji, arhitekti un dizaineri, bet arī skolotāji un jaunatnes lietu pārstāvji, un aktīvie vecāki vai kopienas līderi. Šādi projekti prasa īpašu organizēšanu, nepieciešams ir pašvaldības atbalsts finanšu un cilvēkresursu pieejamībai. Tie ir laikietilpīgāki nekā parastie plānošanas projekti un arī finansiāli dārgāki. Galvenās grūtības bieži sagādā garās lēmumu pieņemšanas un plānošanas procedūras pašvaldībā, jo tas lielākoties ir iemesls, kas novērš ātrus un redzamus rezultātus. Svarīgi ir atcerēties, ka strādājot ar bērniem un jauniešiem, projekta rezultātu ir nepieciešams sasniegt saprātīgā laika intervālā, nevis pēc vairākiem gadiem. Parasti šādu projektu maksimālais ilgums ir no dažiem mēnešiem līdz 1.5 - 2 gadiem.

Ko iegūst pašvaldība un kopiena no bērnu un jauniešu līdzdalības teritorijas plānošanā? Dažādu valstu praktiskās pieredzes ziņojumos ir minēti līdzīgi ieguvumu, tādēļ, lai aprakstītu tos darba autore izmantoja J.Frädrieh (2004) piedāvāto ieguvumu sarakstu:

1. Bērnu un jauniešu līdzdalība teritorijas plānošanā veicina jaunās paaudzes izpratni un pieredzes veidošanu par demokrātiskas un pilsoniski aktīvas sabiedrības darbības principiem.
2. Tas dod iespēju bērniem un jauniešiem apzināt, iepazīt, izmēģināt, redzēt un sataustīt, galu beigās identificēties ar sava darba rezultātiem tieši un ilgstoši. Šāda līdzdalība attīstīta atbildību un paaugstina bērnu pašcieņu. Tie ir pirmie soļi, kas veido sabiedriski aktīva pilsoņa vēsturisko pieredzi kopienas kopīgo jautājumu risināšanā.
3. Bērnu un jauniešu iesaistīšana plānošanā veicina paaudžu dialogu kopienā un kopienas saliedēšanu.
4. Bērnu un jauniešu līdzdalība teritorijas plānošanā veicina demogrāfiskās situācijas uzlabošanu, jo tiek radīti bērniem un ģimenēm piemēroti apstākļi dzīvesvietu apkārtnē.
5. Bērnu un jauniešu iesaistīšana plānošana ir viens no ilgt spējīgas attīstības priekšnoteikumiem. Tās ir bērnu un jauniešu tiesības.
6. Bērnu un jauniešu līdzdalībai ir jēga, ja to pavada profesionāli sagatavoti speciālisti. Savukārt tas uzlabo teritorijas plānošanu kultūru kopumā, jo speciālistiem ir nepieciešams apgūt jaunas komunikatīvās un sadarbības prasmes un rosina izmantot neformālas līdzdalības metodes darbā ar šo sociālo grupu.

7. Veicina teritoriju attīstību bērniem draudzīgā veidā. Tas ir ieguvums ne tikai jaunajai paaudzei, bet visai kopienai, jo pastāv pieņēmums, kuru atbalsta ikviens Rietumeiropas valsts, kas ir pieņēmusi lēmumu attīstīties bērniem draudzīgā veidā: „Izveidojot bērniem draudzīgu pilsētu, mēs izveidojam visiem iedzīvotājiem draudzīgu pilsētu” (Frädrieh 2004).

Nākamajā sadaļā tiks apskatīti dažādu valstu piemēri bērnu un jauniešu līdzdalībai teritorijas plānošanā vietējā pašvaldību līmenī.

1.4.3.EIROPAS VALSTU PRAKSE BĒRNU LĪDZDALĪBAS NODROŠINĀŠANAI PILSĒTPLĀNOŠANĀ

Lai raksturotu bērnu un jauniešu līdzdalību iespējas telpiskās attīstības plānošanā vietējā pašvaldību līmenī, darba autore izvēlējusies Vācijas „Spieleitplanung” koncepta praktisko pieeju, kas ir ieguvis plašu atbalstu Vācijas pilsētās un pašvaldībās, kas ir apzinājušas nepieciešamību attīstīties bērniem un jauniešiem draudzīgā, ilgtspējīgā veidā. Tas ir piemērs un nav attiecināms tiešā veidā uz Latvijas situāciju. Atšķirībā no Lielbritānijas pieejas, kur prasības fiziskajai plānošanai ir ietvertas „Open space strategy” kā atsevišķa substratēģija jeb dēvēta „Play strategy” un bērnu līdzdalības jautājumi tajā nav iekļauti, tad salīdzinot ar Vācijas izstrādātos plānošanas instrumentu, šajā konceptā ir ietverti visi aspekti, kas saistīti gan ar fizisko plānošanu, gan līdzdalības nodrošināšanu vietējā pašvaldības līmenī, taču gan Lielbritānijas, gan Nīderlandes gadījumā publiskās ārtelpas attīstība ir sasaistīta ar jaunatnes politiku un ir ietverta kā joma, kurā līdzdarbojas jaunā paaudze.

„Spieleitplanung” ir plānošanas instruments, kas tiek izmantots augsti attīstītā valstī, kur ir nodrošināti priekšnoteikumi sociālajai plānošanai un darbam ar dažādām marginālām sociālajām grupām. Šis koncepts tika izstrādāts Reinzemes – Pfalcas federatīvajā zemē 2004.gadā, lai uzlabotu telpiskos apstākļus bērniem un jauniešiem dzīvesvietas apkārtnē, kas veicinātu mentālo un fizisko attīstību un popularizētu veselīgu dzīves veidu un radīt piemērotus apstākļus bērniem un jauniešiem pilsētas un ciemu publiskajā ārtelpā, kura veidošanā bija iesaistīti dažādu nozaru eksperti – gan politikas veidotāji un lēmumu pieņēmēji, telpiskās plānošanas un jaunatnes lietu speciālisti un pedagogi. „Spieleitplanung” ir ilgtspējīgs un videi draudzīgs telpiskās attīstības plānošanas instruments, kas vērsts bērnu un jauniešu vajadzību un interešu ievērošanu, lai saglabātu un uzlabotu dzīves vides kvalitāti dzīvesvietas apkārtnē. Galvenais priekšnoteikums – visos plānošanas, lēmumu pieņemšanas un īstenošanas posmos ir nodrošināt bērnu jauniešu līdzdalību.

ASTOŅI KONCEPTA DARBĪBAS PRINCIPI:

1.GALVENIE AKTIERI – BĒRNI UN JAUNIEŠI – „Spielleitplanung” tiek vērsta uzmanība bērnu un jauniešu vajadzībām un prasībām (interesēm), kas skar bērnu un jauniešu sociālās grupas brīvās atvērtas telpas un publiskās telpas izmantošanas īpatnības un atšķirības.

2.SKATĪT VISU TERITORIJĀ, KĀ VIENOTU KOPUMU (SISTĒMU) - Pilsētas (apkaimes) vai ciema teritorija tiek skatīta, kā vienots rotaļu, piedzīvojumu aktivitāšu un atpūtas kopums, kam jābūt saistītam vienotā un drošā ikdienas pārvietošanās (ceļu, ielu, gājēju taku) tīklā. „Spielleitplanung” fiksē, novērtē un ņem vērā visas vietas un telpas, kur uzturas, tiekas un spēlējas bērni un jaunieši. Rezultāti tiek iegūti ar aptauju, apsekošanas un teritoriju apsekošanas un novērtēšanas palīdzību un iespējamo potenciālo teritoriju attīstības priekšlikumiem, kas primāri nāk no bērniem un jauniešiem, kas dzīvo konkrētajā teritorijā.

3.JAUNĀS PAAUDZES LĪDZDALĪBA NODROŠINĀŠANA - Bērni un jaunieši ir vislabākie eksperti, ja runa ir par viņu ikdienas aktivitāšu un vajadzību atspoguļošanu. No tā izriet, ka pieaugušajiem būtu jāpieņem un jāakceptē bērni un jaunieši kā nopietni partneri un jāļauj šai sociālajai grupai piedalīties lēmumu pieņemšanā, kas skar publiskās ārtelpas izmantošanu, jo tas ievērojami palīdz uzlabot un veidot bērniem draudzīgus dzīvojamās vides apstākļus un radīt telpiskos dizaina risinājumus publiskai telpai pilsētās. Līdz ar to, bērnu un jauniešu līdzdalība ir galvenais priekšnoteikums „Spielleitplanung” izstrādē, kur līdzdalības process un plānošanas process ir savstarpēju sasaistīts un papildina viens otru, jo līdzdalības procesā iegūtie rezultāti tiek integrēti plānošanas procesā. Tādēļ ļoti būtiski, lai abi procesi būtu pārskatāmi un skaidri saprotami, īpaši bērniem un jauniešiem.

4.NOTEIKTA ATBILDĪBA – „Spielleitplanung” darbojas tikai tad, ja tas ir saistošs konkrētā teritorijā visām ieinteresētajām pusēm. Tas nozīmē, ka vietējā pašvaldības līmenī, tam ir jābūt apstiprinātam ar pašvaldības domes lēmumu – sākumā posmā par plānojuma izstrādes uzsākšanu beigu posmā – ir jāapstiprina plānojums un izstrādātā rīcības programma.

5.STARPNOZARU SADARBĪBA – „Spieleitplanung” ir veidots tā, ka tā izstrādē tie iesaistīti dažādu institūciju un nozaru speciālisti, kā arī vietējās pašvaldības izpildvaras un lēmējvaras pārstāvji. Kā galvenos var minēt - teritoriju plānotājus, pedagogus, jaunatnes lietu speciālistus un politikas veidotājus, domes deputātus.

6.RĪCĪBORIENTĒTS PLĀNOŠANAS INSTRUMENTS - Šīm plānojumam tiek izstrādāta rīcības programma un tas nozīmē, ka tas ir uz īstenošanu orientētas plānošanas instruments un ietver

ilgtermiņa pasākumu kopumu, kas kalpo par ilgt spējīgu bērniem un jauniešiem draudzīgas telpiskās attīstības priekšnoteikumu vietējās pašvaldības līmenī, kas īstenojams soli pa solim.

7. PILSĒTAS APKAIMJU UN CIEMU KOPIENU UZDEVUMS – „Spielleitplanung” ir ne tikai uzdevums vietējiem politiķiem, teritorijas plānotajiem un izglītības un jaunatnes lietu speciālistiem, bet gan visas kopienas uzdevums, kam savā darbībā jāiekļauj un jāapvieno bērnu un jauniešu organizācijas, biedrības, citas iniciatīvas un arī atsevišķus ieinteresētus pašvaldības iedzīvotājus, kas kalpotu par atbalsta tīklu veiksmīgai plānošanas un īstenošanas procesa realizēšanai.

8. VIETĒJĀS PAŠVALDĪBAS ILGTERMIŅA UZDEVUMS – „Spielleitplanung” – jeb bērniem draudzīgas dzīves vides attīstība vietējā pašvaldības līmenī ir jābūt politiski nostiprinātam un integrētam izpildvaras institūciju ikdienas darbā un uzdevumos. Kā arī jāņem vērā tas, ka mainoties jaunajai paaudzei, konkrētā laika periodā ir no jauna jāapzina un jāvērtē mainīgās bērnu un jauniešu telpiskās un sociālās struktūras vietējā pašvaldības līmenī, līdz ar to – tas nevar būt vienreizējs pasākums.

Šajā konceptā ir definētas prasības gan fiziskajai plānošanai, gan bērnu un jauniešu līdzdalībai. Prasības fiziskajai plānošanai ir apskatītas 1.3 daļā, kas vispārīgi saskan ar šī koncepta izvirzītajām prasībām, tādēļ šajā sadaļā apskatīšu kritērijus, kas izvirzīti, lai nodrošināti kvalitatīvu bērnu un jauniešu līdzdalību teritorijas plānošanā ir noteikti sekojoši kritēriji:

- Jānodrošina pēc iespējas lielāka bērnu un jauniešu daudzveidība;
- Atbilstoša darba pieeja un metožu izvēle;
- Par rezultātu PIEAUGUŠIE uzņemas vispārēju atbildību;
- Līdzdalības procesam jābūt efektīvam un orientētam uz pārmaiņām;
- Tiek noteiktas pastāvīgas struktūrvienības un konkrētas personas, kas atbild par kvalitātes nodrošināšanas īstenošanas posmā realizējamiem projektiem.

Detalizēti ar līdzdalības kritērijiem var iepazīties pielikumā Nr.3

Plānošana process kopā ar bērniem ir sadalīts trīs posmos – līdzdalība plānojuma izstrādes sākumposmā – esošās situācijas apzināšanā tiek izmantotas sociālās telpas analīzes metode darbam ar bērniem un jauniešiem. Teritorijas esošās situācijas apzināšanā uzdevumus veido kā sava veida rotaļu, atbilstoši bērnu vecumu grupām (Abt, Hillmann,2011). Piemēram - populārākās metodes, kas tiek izmantotas ir:

1. Teritorijas novērošana;
2. Aptaujas anketas;
3. Stadtteil á la carte – Apkaimes (teritorijas kartēšana);
4. Fotosafari – teritorijas fotografēšana – vizualizācija ar foto izmantošanu;
5. Pielīmē savu vērtējumu – rotaļlaukumu konstrukciju novērtēšana;
6. Uztveres spēle – dzirdēt, redzēt, sajūst;
7. Teritorijas apsekošana ar interviju veikšanu;
8. Mental Map – Mentālās kartes sastādīšana;
9. Manas dienas kārtība;
10. Sūdzību siena.

Šīs metodes ir orientētas uz bērnu ikdienas aktivitāšu, pārvietošanās paradumu un interešu un vajadzību noskaidrošanu. Atbilstoši vecuma grupām, uzdevumi tiek veidoti, ņemot vērā bērna uztveres un koncentrēšanās specifiku. Līdzdalības plānojuma vidusdaļā tiek ģenerētas idejas un meklēti risinājumi. Tiek organizētas „Nākotnes darbnīcas”, kuru ietvaros tiek veidoti maketi idejām un risinājumiem. Plānošanas process noslēdzas ar rīcību programmas un kartogrāfiskā materiāla izstrādi. Līdzdalība plānojuma īstenošanas etaps jeb trešais posms sākas pēc plānojuma apstiprināšanas, un tam seko pašvaldības iniciēts starta projekts, kādas konkrētas vietas labiekārtošanai vai no jauna izveidošanai, kas ir tapis „Nākotnes darbnīcas” ietvaros un kura autors ir bērns vai bērnu/jauniešu grupa. Tālākās darbības ir saskaņā ar izstrādāto rīcības programmu, kas ir ietvars dažādu citu mazāku plānošanas projektu realizācijai, kur iniciācija var būt gan no iedzīvotāju puses, gan pašvaldības.

Savādāk bērnu līdzdalības jautājums teritorijas plānošanā tiek risināts Zviedrijā. Zviedrijai nav tik ilga pieredze bērnu un jauniešu iesaistīšanai teritorijas plānošanā salīdzinājumā ar, piemēram, Lielbritāniju, Nīderlandi vai Vāciju, tādēļ analizējot situāciju Latvijas kontekstā, vērtīgi ir apskatīt, kādus soļus ir spērusi Zviedrijas. Zviedrijā 2009.gada tika oficiāli, nacionālā līmenī, pieņemts lēmums nodrošināt bērnu un jauniešu līdzdalību teritorijas plānošanā vietēja pašvaldību līmenī. Tika izstrādātas vadlīnijas *“Barnkonventionen i den fysiska planeringen”*, kur vispārīgi aprakstīti teorētiskās pamatnostādnes, kāpēc ir nepieciešams iesaistīt bērnu un jauniešus teritorijas plānošanā, kā arī doti vispārīgi kritēriji, kas izmantojami, lai izvērtētu katru atsevišķo atbildības plānošanas projekta ietekmi uz bērniem, veicot ietekmi uz bērniem novērtējumu un to vai ir nepieciešams iesaistīt šo sociālo grupu plānošanas procesā. Atšķirībā no „Spieleitplanung” koncepta pieejas, Zviedrijā bērni un

jaunieši tiek iesaistīti ne tikai fiziskās vides veidošanā, bet arī nozīmīgos attīstības projektos, piemēram, plānojot dzelzceļa staciju (Oestreich, S., 2012). No 2010. - 2012. gadam Zviedrijas Satiksmes departaments (Trafikverket) kopā ar Zviedrijas Mājokļu departamenta (Boverket) aizsāka pilotprojektu 6 pašvaldībās bērnu līdzdalībai teritorijas plānošanā – Borlänge, Göteborg, Hällefors, Trelleborg, Örebro, Östersund. Bērni tika iesaistīti dažādos plānošanas projektos, piem., plānojot dzelzceļa staciju, satiksmes organizācijas uzlabošanu un mājokļu būvniecību u.c. Pašvaldības bija atbildīgas par projektu darbību sākšanu un sadarbības veidošanu ar skolām un jaunatnes centriem, lai dotu bērniem iespēju piedalīties un paust savas idejas un domas. Satiksmes departaments (Traffikverket) un Mājokļu departaments (Boverket), savukārt, atbildēja par vispārējo projekta vadību un viņu uzdevums bija koordinēt projektus, izglītot pašvaldības plānošanas speciālistus un sniegt finanšu, kā arī konsultatīvo atbalstu ar zināšanām un pieredzi (Oestreich, S., 2012). Savukārt, šogad tika turpināts darbs pie pašvaldības speciālistu izglītošanas un pieredzes apmaiņas, organizējot piecus reģionālos seminārus – apmācības vietējo pašvaldību speciālistiem par bērnu un jauniešu līdzdalību fiziskās kopienas plānošanā.

Kā redzams, katrā no apskatītajām valstīm ir atrasts vai tiek meklēts piemērotākais risinājums, kā iesaistīt bērnus un jauniešus teritorijas plānošanā un visos gadījumos, tas parasti aizsākas ar politisko lēmumu, valsts – nacionālajā līmenī, kam seko dažādu vadlīniju vai plānošanas instrumentu izstrāde (gan fiziskajai teritorijas plānošanai, gan līdzdalības nodrošināšanai), kas tiek pārbaudīti paraugteritorijās (pašvaldībās) un pašvaldības speciālistu apmācība. Tā kā pilsoņu, tai skaitā bērnu un jauniešu, līdzdalība ir telpiskās attīstības plānošanā demokrātiskās iekārtas valstīs viens no stūrakmeņiem, tad bez valsts un pašvaldību atbalsta sociālā plānošana pašvaldībās un darbs ar marginālajām sociālajām grupām nav iespējams.

2.PĒTĪJUMA MATERIĀLI UN METODEDES

PĒTĪJUMĀ IZMANTOTIE MATERIĀLI

Maģistra darba izstrādē tika izmantoti sekojoši materiāli: ārvalstu zinātniska literatūra, raksti, pētījumi un dažādu valstu izstrādātās vadlīnijas bērniem draudzības pilsētvides veidošanai; “Sabiedrības veselības aģentūras” pētījumu ziņojumu dati par bērnu veselību un psihoemocionālo labsajūtu, kā arī traumatismu; “Veselības ekonomikas centra” ziņojuma dati par bērnu aptaukošanos un biedrības “Mazpulki” veiktās aptaujas dati par Rīgas bērnu zināšanām par lauku dzīvi, tika izmantoti, lai atspoguļotu situāciju kopumā Latvijā, kas ļauj izdarīt secinājumus, ka arī Latvijas kontekstā ir novērojamas bērnu ikdienas paradumu izmaiņas, kas tiek pieminētas ārvalstu pētījumos; Latvijas normatīvie aktu un Ķekavas novada attīstības plānošanas dokumenti, kā arī Jaunatnes politikas vadlīnijas 2009.-2018.gadam, kartogrāfiskā pamatne - vienkāršā topogrāfiskās kartes 1:10 000 fragments Ķekavas ciemam un tās apkārtni no Ķekavas teritorijas plānojuma (gads) un karšu pārlūka Google Maps (www.google.com/maps/), kā arī shēmu izgatavošanai tika izmantota AutoCad 2011 lietotājprogramma.

PĒTĪJUMA DATI

Lai vispārīgi raksturotu Ķekavas ciema bērnu un jauniešu vecuma grupā no 7-17.gadi ikdienas dzīves vidi un šīs sociālās grupas apmierinātību ar Ķekavas ciema publiskās ārtelpas kvalitāti maģistra darba izstrādē, kā sekundārais statistikas datu avots, tika izmantoti Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes dati, kas tika saņemti no pašvaldības Izglītības daļas speciālistes par kopējo bērnu skaitu pašvaldībā trīs vecuma grupās – 0-6 gadi, 7-12 gadi, 13-17 gadi un visu izglītības iestāžu reģistrēto bērnu skaitu un sasaisti ar skolēnu deklarēto dzīvesvietu - apdzīvotās vietas nosaukumu. Kā arī tika saņemti paskaidrojumi, saistībā ar novada kopējo bērnu skaita neatbilstībām salīdzinājumā ar kopējo skolēnu skaitu izglītības iestādēs Ķekavas novadā, kas ir saistītas ar iemeslu, ka pašvaldība atsevišķi neuztur datus par katru ciemu atsevišķi un tajos dzīvojošajiem bērniem vecuma grupās 0-6 gadi, 7-12 gadi, 13-17 gadi – šādi dati ir pieejami tikai novadu/pagastu/pilsētu griezumā. Galvenās atšķirības vērojamas novadā deklarēto skolēnu skaita un skolēnu vietu skaitam izglītības iestādē – piemēram, Ķekavas vidusskolā no 807 skolēniem, 125 skolēni nav deklarēti Ķekavas novadā, nebija iespējams identificēt šo skolēnu teritoriālo piederību apdzīvotajai vietai Ķekavas novadā (skat. 15.attēlu). Šādu datu neesamība vietējā pašvaldību līmenī apgrūtina atspoguļot bērnu un jauniešu sociālās

grupas ikdienas dzīves, kā arī izvērtēt šīs sociālās grupas īpatsvaru attiecībā pret kopējo iedzīvotāju skaitu konkrētajā ciemā. Kā arī liedz aprēķināt patieso bērnu un jauniešu skaitu novada teritorijas ciemos dažādu vecumu grupu un dzimumu griezumos. Kā norāda Ģ.Burgmanis (2013), tad “tas ir saistīts ar bērnu un jauniešu pētniecības tradīciju trūkumu ne tikai ģeogrāfijā, bet arī citās zinātņu nozarēs, kuras apraksta cilvēku mijattiecības ar tiem pieejamo sociālo, kultūras un ekonomisko vidi, reducējoties uz ierobežotu datu apkopošanu valstiskā līmenī, savukārt telpiskās dimensijas trūkums statistiskajos datos izslēdz iespēju raksturot un analizēt nozīmīgu jauniešu ikdienas dzīves daļu, mijattiecības ar fizisko vidi, kurās vistiešāk atspoguļojas visu pieņemto politisko lēmumu un sociālekonomisko apstākļu ietekme”.

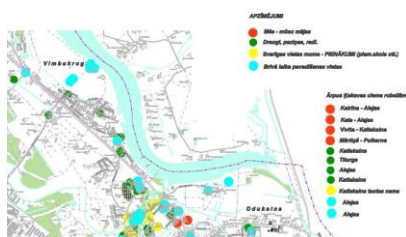
Maģistra darba primārie pētījuma dati tika iegūti veicot bērnu un jauniešu sociālās grupu aptauju vecuma grupām no 7-12. gadi un vecuma grupā no 13-17.gadi, kā arī veicot teritorijas apsekošanu un foto fiksāciju kopā ar jauniešu grupu vecumā no 14-17.gadiem. Izpētes teritorija noteikšanai dati tika iegūti kopā ar jauniešiem grupas diskusiju rezultātā nosakot jauniešu vietas izpētes sākumposmā, par pamatu ņemot teorētisko atziņu, ka patstāvīgās mobilitātes rādiuss bērniem līdz 12.gadiem ir mazāks nekā jauniešiem līdz 17.gadiem (Jong, 2005).

PĒTĪJUMĀ IZMANTOTĀS METODES

Maģistra darba izstrādē tika veikta “Sociālā telpas analīze” (bērnu un jauniešu sociālajai grupai vecuma posmā no 7-17.gadi) sastāv no vairākām metodēm un tiek izmantota, lai noskaidrotu bērnu ikdienas aktivitāšu, pārvietošanās paradumus, intereses un vajadzības, kā arī izpētes teritorijas esošās situācijas apzināšanai, kam par pamatu kalpo teritorijas apsekošana kopā ar bērniem un/vai jauniešiem un teritorijas foto fiksācija (Spilleitlpannung, 2004). Šajā analīzē ir ietvertas gan kvantitatīvās – bērnu un jauniešu aptauja, tika izvesta intervētājam klāt esot Ķekavas ciema vidusskolā, gan kvalitatīvās pētījumu metodes grupas diskusijas - 2 tikšanās reizes, teritorijas apsekošana kopā ar jauniešu grupu un izpētes teritorijas foto fiksācija – divas tikšanās reizes. Aptaujas anketās tika iekļauts darbs ar karti, kurā bija jāattēlo skola, dzīvesvieta, ceļš uz skolu, mīļākās rotaļu/ aktivitāšu vietas, vietas, kur nepatīk rotaļāties, bīstamās vietas no ceļu satiksmes drošības viedokļa, vietas, kur bērniem ir bijuši konflikti, saistībā ar publiskās ārtelpas izmantošanu, kā arī tika lūgts sniegt savu skatījumu par nepieciešamajiem uzlabojumiem Ķekavas ciema teritorijā.

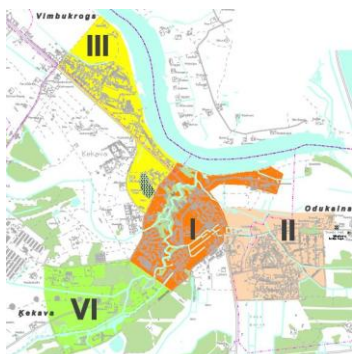
KVALITATĪVO METOŽU IZMANTOJUMS UN APRAKSTS

Pirmajā izpētes posmā – laikā no 2012.gada septembra līdz decembrim darba autore kopā ar Ķekavas vidusskolas jauniešiem – skolas jauniešu padomes pārstāvjiem - vecumā no 14-17 gadiem, tikās četras reizes, lai iepazītu Ķekavas teritoriju, tās jauno paaudzi un ikdienas paradumus un aktivitātes, intereses un situāciju kopumā. Tika organizētas četras tikšanās reizes, kuru laikā notika grupas diskusijas par Ķekavas ciema publisko ārtelpu un teritorijas apsekošana kopā ar jauniešiem. Jaunieši aktīvi iesaistījās un ar interesi izpildīja uzdevumus, pauda savu viedokli attiecībā par ciema ārtelpas izmantošanu. Darba rezultātā tika apzinātas jauniešu intereses, sastādīta izpētes teritorijas karte, tika sagatavota jauniešu grupas kopīgā mentālā karte, kuru izstrādāja jauniešu grupa, bet darba ietvaros un analizē šī materiāla informācija netika izmantota, jo tās sagatavošanas mērķis bija saliedēt jauniešu grupu. Savukārt, veiktā teritorijas apsekošana kopā ar jauniešiem kalpoja par pamatu izpētes teritorijas noteikšanai.

8.attēls. Diskusijas grupas darba materiāls Nr.1. (Sastādījusi autore, 2012).

Izmantojot tā saukto “adatu metodi” noskaidrojām jauniešu vietas Ķekavas ciemā un tās apkārtnē. Izdalot tās četrās kategorijās – mājas, brīvā laika pavadīšanas vietas, skola un interešu izglītības vietas, kā arī draugu un tuvinieku atrašanās vietas.

9.attēls. Diskusijas grupas darba materiāls Nr.2. (Sastādījusi autore, 2012).

Sekojoši noteicām aptuveno teritoriju, paredzot apsekojumus divās kārtās. Teritorijas tika sadalīta četros sektoros:

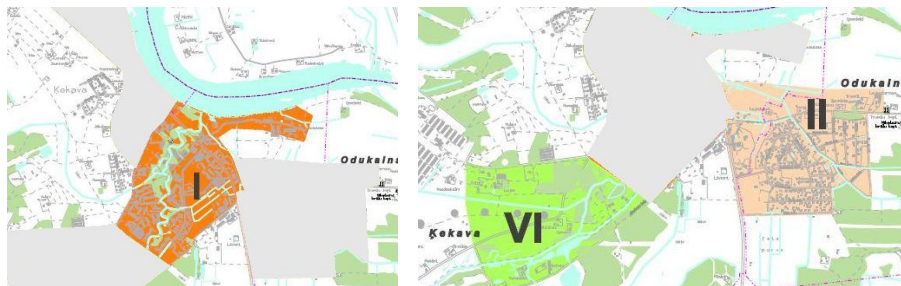
- 1.Ķekavas centra daļa un parka teritorija,
- 2.Odukalna ciema teritorija;
- 3.Vimbukroga ciema teritorija;
- 4.Ķekavas ciema teritorija ap “dambīti”.

Pirmajā apsekošanas reizē piedalījās septiņi jaunieši vecuma posmā no 14-17 gadiem, no tiem četri puīši un trīs meitenes, un tika apgūta Ķekavas centra un parka teritorija. Otrajā apsekošanas reizē piedalījās 9 jaunieši – 4 puīši un 5 meitenes. Apsekošanā tika apgūtas

Odukalna ciema teritorija un teritorija ap „dambīti”. Apsēkošanas rezultātā, jaunieši atteicās apsekot Vimbukroga ciema teritoriju, jo secināja, ka tur uzturas tikai pie draugiem privātmājās. Līdz ar to, konkrēta vieta publiskajā ārtelpā netika identificēta, kā jauniešu vieta.

Pirmā apsekošanas teritorija

Otrā apsekošanas teritorija

10.attēls. Diskusijas grupas darba materiāls Nr.3. (Sastādījusi autore, 2013).

Rezultātā apsekojot izvēlēto teritoriju tika konstatētas jauniešu vietas ārtelpā, kas kalpoja par izpētes teritorijas noteikšanu, jo darba autore vadījās saskaņā ar teoriju Jong (2005) teoriju, kas nosaka, ka aktivitāšu rādiuss palielinās atkarībā no bērnu vecuma, līdz ar to, nosakot jauniešu aktivitāšu rādiusu, darba autore pieņēma, ka bērnu vietas vecuma posma no 7-12.gadiem atradīsies noteiktajā izpētes teritorijā.

KVANTITATĪVĀS METODES IZMANTOŠANA UN APRAKSTS

Savukārt, izpētes otrajā posmā balstoties uz jauniešu grupu diskusiju un apsekošanas rezultātiem, tika sastādītas aptaujas anketas bērnu un jauniešu sociālajai grupai vecuma posmā no 7-17.gadi un anketēšana tika veikta intervētājam klātesot. Šajā posmā – kas norisinājās 2013.gada maijā beigās un jūnija sākumā, darba autore veica aptauju Ķekavas vidusskolā un Ķekavas jaunatnes iniciatīvu centrā. Kopā tika izdalītas 180 anketas divām vecuma grupām – no 7-12 gadi un 13-17 gadi. No kopējā anketu skaita, izmantojamas bija 167.

APTAUJAS ANKETU STRUKTŪRA:

Aptaujā tika iekļauti gan kvantitatīvie, gan kvalitatīvie jautājumi un tā veidota izmantojot LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Cilvēka ģeogrāfijas katedras veidoto „Iedzīvotāju dzīves un darbības telpas izpētes anketu” un Vācijas Reinzemes-Pfalcas izstrādāto bērniem draudzīgas pilsētas plānošanas koncepta „Spielleitplanung” koncepta praktisko pieeju un izstrādātos paraugjautājumu sarakstu. Aptaujas anketas tika izveidotas atbilstoši vecuma grupā, katrā grupā aptaujājot vienādā skaitā gan meitenes, gan zēnus: (1) aptaujas anketa bērniem (no 7-12 gadiem) sastāvēja no 19 jautājumi, (2) aptaujas anketa jauniešiem (no 13-17

gadiem) sastāvēja no 30 jautājumi (skatīt pielikumā Nr.4 un 5). Aptaujas kvantitatīvie jautājumi bija saistīti ar dzimumu, vecumu, dzīves vietu, mājokli, kur dzīvo un skolu kurā mācās. Savukārt, kvalitatīvie jautājumi bija saistīti ar bērnu un jauniešu āra aktivitāšu veidiem, vietām, kur rotaļājas un/vai atpūšas, patstāvīgo mobilitāti, ārā pavadīto brīvo laiku un nepieciešamajiem uzlabojumiem Ķekavas ārtelpā. Tika paredzēt darbs ar karti, kurā bija jāattēlo dzīvesvieta, skolas atrašanās vieta, mīļākās rotaļu vai aktivitāšu vietas.

Pētījuma iegūtie rezultāti aptaujas un teritorijas apsekošanas rezultāti analizēti kontekstā ar maģistra darba teorētiskajām nostādnēm un izvērtēti arī saistībā ar jauno sākumskolas projektu un šā gada augusta pieņemto lēmumu par Ķekavas upes parka attīstību, kam par pamatu tiks izmantots LLU Ainavu arhitektūras bakalaura programmas studentes - ainavu arhitektes L.Miķelsones izstrādātais diplomdarbs „Ķekavas upes ainavtelpa”. Rezultāti tika vērtēti kontekstā ar tīs bērnu pamatvidēm, to savstarpējo sasniedzamību un rotaļu iespējām tajās, satiksmes drošību starp trīs pamtvidēm, pieeju zaļajām struktūrām un ārtelpu labiekārtojums, nosacīti arī vispārējā drošība kopienā, secinājumus izdarot ņemot par pamatu bērnu un jauniešu paustos viedokļus aptaujā, neizvērtējot citus datus, kas saistīti ar vispārējo drošību kopienas kontekstā, piem., noziedzības vai vardarbības radītājus.

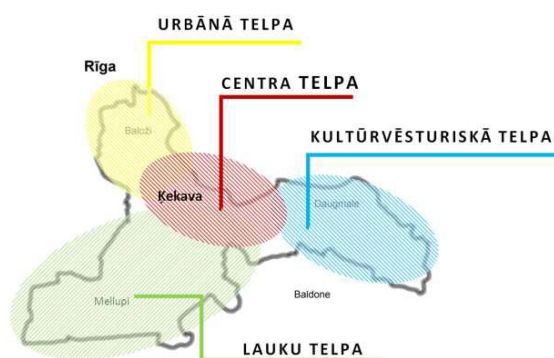
Tomēr, autore norāda, ka sociālā telpas analīze un Ķekavas ciema centra daļas publiskajā ārtelpā ir veikta nepilnīgi, jo netika sasniegta pirmskolas vecuma bērnu vecāku auditorija un bērni, kas dzīvo Ķekavas ciemā, bet mācās citu novadu vai Rīgas pilsētas skolās, kā arī ciema teritorija netika apsekota kopā ar bērniem vecuma posmā no 7-12 gadiem un netika novērtētas pieejamās rotaļu vietu konstrukcijas vai labiekārtojums, tā pat nebija iespējas grupu diskusijām šajā vecuma posmā. Tā kā intereses jauniešu vecuma grupai ir atšķirīgas no pirmskolas un sākumskolas vecuma bērniem, kur āra aktivitātēs īpaši vietu ieņem tieši rotaļas, tad iegūtie rezultāti vērtējami, ņemot vērā iepriekš minētos iemeslus.

3. BĒRNU LĪDZDALĪBAS NEPIECIEŠAMĪBA DZĪVES VIDES VEIDOŠANĀ ĶEKAVAS CIEMA KONTEKSTĀ

Ķekavas novads atrodas Latvijas centrālajā daļā un ietilpst Rīgas plānošanas reģionā. Novads administratīvi teritoriālās reformas rezultātā tika izveidots 2009.gada 1. jūlijā, tajā iekļaujot Ķekavas pagastu, Daugmales pagastu un Baložu pilsētu, par novada administratīvo centru nosakot Ķekavas ciemu. Ķekavas novada teritorijas kopējā platība 273km². Pašvaldības teritoriju šķērso divas nozīmīgas transporta maģistrāles ar intensīvu transporta plūsmu - ziemeļu dienvidu virzienā aptuveni 20 km garumā autoceļš A7 Rīga - Bauska, bet rietumu austrumu virzienā – autoceļš A5 Rīgas apvedceļš. Novadā atrodas 1 pilsēta (Baloži) un 21 ciems, kuru lielāka daļa koncentrējas pie Rīgas robežas un gar autoceļu A7 un A5 (Ķekavas novada ilgtspējīgas..., 2013). Pašreizējā novada teritorijā iedzīvotāju skaits pēdējo desmit gadu laikā ir palielinājies par ~25% un lēnām turpina augt, sasniedzot uz 2013.gadu aptuveni 22000 iedzīvotājus. Galvenie iemesli iedzīvotāju pieaugumam ir Rīgas pilsētas iedzīvotāju pārcelšanās uz Pierīgas pašvaldībām, nekustamā īpašuma tirgus ietekme un jauno mājokļu būvniecība, ražošanas un cita veida saimnieciskās darbības attīstība novadā (Finanšu un ekonomiskā pamatojuma..., 2011) Iedzīvotāju izvietojums novada teritorijā ir nevienmērīgs – 31% no visiem iedzīvotājiem dzīvo Ķekavā, 29% – Baložos, 12% – Katlakalnā, 10% – Valdlaučos, bet pārējā novada teritorija sadrumstalota mazos ciematos (Ķekavas novada attīstības..., 2012). Ķekavas novadā daudzdzīvokļu mājās (~4200 dzīvokļi) dzīvo aptuveni 46% iedzīvotāji, 2% iedzīvotāju dzīvo kopmītņu tipa (istabu tipa) mājās vai sociālā statusa dzīvojamās platībās, 52% iedzīvotāji dzīvo privātmājās, t. sk. aptuveni 5% deklarējušies dārzkopību kooperatīvo sabiedrību (DKS) teritorijās vai mazdārziņos(Ķekavas novada ilgtspējīgas..., 2013).

URBĀNĀ UN CENTRA ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS Telpas RAKSTUROJUMS

2012.gadā pieņemtās “Ķekavas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam” telpiskā attīstības perspektīva iezīmē Ķekavas novada teritorijas attīstības vadlīnijas, kas nosaka novada teritoriju sadalīt četrās plānošanas telpās – Urbānā, Centra, Kultūrvēsturiskā un Lauku attīstības plānošanas telpa. Urbānā un Centra

11.attēls. Četrās attīstības plānošanas telpas Ķekavas novadā. (Avots: "Ķekavas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija..., 2012))

attīstības plānošanas telpas atrodas no Rīgas līdz Rīgas apvedceļam un tajās dzīvo 85% no novadā deklarētajiem iedzīvotājiem, no kuriem 55% dzīvo Urbānā telpa, bet 30% savukārt, Centra telpā. Skaitliskā izteiksmē šajās divās attīstības plānošanas telpās dzīvo 12 300 iedzīvotāju, līdzīgs sadalījums ir arī abpus autoceļam A7, proti, aptuveni 6500 – Krustakalni, Lapenieki, Baložu pilsēta un 5800 – Valdlauči, Rāmava, Katlakalns. Pārējie 7300 tūkstoši dzīvo Aleju, Krogsila, Vimbukroga Ķekavas un Odukalna ciemos (Ķekavas novada ilgtspējīgas..., 2013). Savukārt Ķekavas novadā bērni un jaunieši vecuma grupā no 0-17 gadiem uz 2013.gada maiju bija reģistrēti 4907 bērni. Sadalījums pa vecuma grupā no 0-6 gadiem – 2200, no 7-12 gadiem – 1569 un vecuma grupā 13-17 – 1138 bērni. Ķekavas novadā jaundzimušo bērnu skaitam kopš 1998. gada ir bijusi tendence pieaugt (Ķekavas novada Izglītības..., 2013). Kopā no 2008.gada – 2013.gadam novadā ir dzimuši 1856 bērni. Vislielākais deklarēto bērnu skaits ir Ķekavas pagastā, kas uz 2013. gada 1.janvāri sastādīja 67,4% no kopējā deklarēto bērnu skaita novadā (PMLP, 2013), no kuriem aptuveni divas trešdaļas dzīvo Ķekavas ciemā un tam pieguļošajos ciemos un mācās Ķekavas ciema izglītības iestādēs (Ķekavas novada Izglītības ..., 2013).

Šo teritoriju jūtami ietekmējusi straujā „pļavu” ciemu haotiskā, izkliedētā apbūve ar visām no tā izejošām sekām – infrastruktūras trūkums, nesamērīgi dārga tās izbūve, atkarība no personiskā transporta, piesārņots gruntsūdens, bojātas meliorācijas sistēmas, vienotas apbūves koncepcijas trūkums, neizteiksmīgas vai degradētas ainavas (pastāvīgie būvlaukumi), samilzušās privāto ielu un ceļa servitūtu izmantošanas un apsaimniekošanas problēmas, labiekārtotu publisko telpu trūkums, vājas vietējo kopienu veidošanās tradīcijas, kas pamazām summējas iedzīvotāju neapmierinātībā ar dzīves vides kvalitāti (Ķekavas novada ilgtspējīgas..., 2013). Centra attīstības plānošanas telpā raksturīgās telpiskās struktūras un apdzīvojuma formām (tipiem) ir: padomju laiku saimniecību strādnieku ciematī ar perifērijā apaugušiem „pļavu” ciemiem – Ķekavas ciems, Odukalns, Vimbukrogs; nenolasāmas jauno ciemu struktūras un raksturs – Ķekavas ciema “Loriķu lauks”; lielas esošās ražošanas objektu teritorijas – Ķekavas putnu fabrikas teritorija (Ķekavas novada ilgtspējīgas..., 2013).

ĶEKAVAS CIEMA TERITORIJAS ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS AKTUĀLIE JAUTĀJUMI

Ķekavas novada teritorijas attīstības plānošanā kā galvenais virziens noteikts uzņēmējdarbības un tai nepieciešamās ceļu infrastruktūras attīstības veicināšana, taču arī problemātiskais jautājums saistībā ar skolas vecuma bērnu pieaugumu un vietu deficītu

vispārizglītojošajās skolās iezīmē būtisku jomu novada teritorijas attīstības plānošanā. Lai raksturotu novada teritorijas attīstības plānošanas situāciju, kas tieši skar uz Ķekavas ciema teritorijas attīstību un bērnu un jauniešu sociālo grupu, darba autore, vispārīgi raksturo izglītības sistēmu un politiku, kas skar vispārizglītojošo skolu infrastruktūras attīstību novadā un sniegs informācija par projektu „Ķekavas sākumskolas ar sporta un veselības kompleksa būvniecība”, kā arī ieskicēs aktivitātes, kas saistītas ar Ķekavas upes parka attīstību..

Ķekavas izglītības sistēmu veido četras pirmsskolas izglītības iestādes – Ieviņa, Zvaigznīte, Avotiņš un Bitīte, un piecas vispārizglītojošās skolas – Pļavniekkalna sākumskola, Daugmales pamatskola, Ķekavas un Baložu vidusskolas, profesionālās ievirzes izglītības iestādes – Ķekavas mākslas, sporta un mūzikas skolas. Lielāko daļu novada izglītības iestāžu ir dibinājusi pašvaldība. Novada teritorijā darbojas arī viena privātā pamatskola „Gaismas tilts 97” 2011./2012. mācību gadā Ķekavas novadā pirmsskolas izglītības iestādes kopumā nodrošināja izglītības

iespējas 1232 pirmsskolas vecuma bērniem, savukārt vispārizglītojošās skolas 2011./2012. mācību gadā mācījās 1426 skolēni, papildus apgūstot arī interešu izglītības programmas (Ķekavas novada attīstības..., 2012). Taču, saskaņā ar

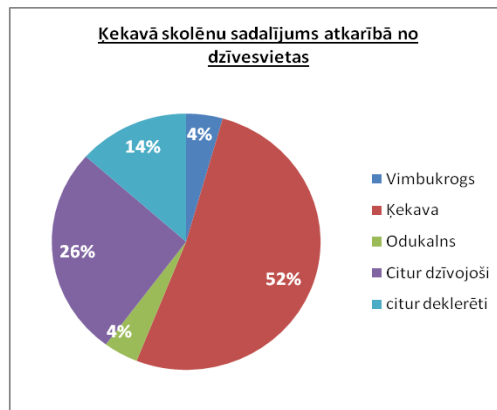
Skolēnu prognoze pa mācību gadiem Ķekavas sākumskolā un Ķekavas vidusskolā			
Māc.gads	Sākumskola (1.-6.kl.)	Ķekavas vidusskola (7.-12.kl.)	t.sk. 7.-9.kl
2012./2013.	634	539	274
2013./2014.	658	538	267
2014./2015.	707	549	269
2015./2016.	754	566	292
2016./2017.	790	570	303
2017./2018.	777	596	327
2018./2019.	777	634	342
Uzziņai:	Bez bērniem, kuri deklarēti Katlakalnā, Lapeniekos, Rāmvavā un Valdlaučos - proti, bez tiem bērniem, kuri ir potenciāli Rīgas skolu skolēni		
	Taču, ja vecāki strādā Ķekavā, tad bērni parasti mācās Ķekavas vidusskolā		

2.tabula. Skolenu prognoze pa mācību gadiem Ķekavas sākumskolā un Ķekavas vidusskolā. (Ķekavas pašvaldības dati, 2012).

dzīvesvietas deklarācijas datiem Ķekavas novadā 2013. gadā ir 850 bērni, kuriem nepieciešamas vietas pirmsskolas izglītības iestādēs, no kuriem 460 bērniem vietu pašvaldības pirmsskolas iestādēs nav, bet tiek piedāvāti atbalsta programmas - 1) privātā PII apmeklējuma gadījumā līdzfinansējums 118,70 Ls/mēnesī (vidējās viena bērna uzturēšanas izmaksas pašvaldības PII) vai 2) aukles pakalpojuma apmaksas atbalsts 118,70 Ls/mēnesī (vidējās viena bērna uzturēšanas izmaksas pašvaldības PII). Savukārt novadā ir vērojama tendence, kas turpināsies vēl vismaz 5 gadus - palielināties izglītojamo skaitam novada vispārējās izglītības iestādēs, un radot lielāko vietu deficītu tieši obligātās izglītības posmā – pamatizglītībā

(Ķekavas novada Izglītības..., 2013). Lai rastu risinājumu, novada pašvaldība ir pieņēmusi lēmumu par jaunas sākumskolas izveidošanu, kas tiks atklāta un bērni mācības skolā uzsāks šā gada septembrī Ķekavas ciemā. Skolā ir plānota aptuveni 700 bērniem, kas tiks sasniegts pakāpeniski līdz 2020.gadam (Ķekavas novada Izglītības..., 2013).

Šobrīd Ķekavas ciemā mācās aptuveni 904 bērni vecuma posmā no 7-17 gadiem, kas ir vairāk kā puse no kopējā skolēnu skaita novadā, 304 pirmskolas vecuma bērni un 250 bērni gaida vietu pašvaldības bērnudārzā Ieviņā, savukārt 15.attēlā apkopotie pašvaldības dati parāda, ka Ķekavas vidusskolā ¼ daļa no kopējā bērnu skaita mācās, bet nedzīvo Ķekavas ciemā, kā arī skolā mācās 14% bērni (aptuveni 125), kas nav deklarēti Ķekavas novadā, tas nozīmē, ka kopējais bērnu skaits ikdienā Ķekavas ciema centra daļā varētu būt lielāks nekā

12.attēls. Ķekavas skolēnu sadalījums atkarībā no dzīvesvietas. (Ķekavas novada Izglītības..., 2013).

oficiālie pašvaldības dati, kas atspoguļo tikai deklarēto novada bērnu skaitu. Līdz ar to, aptuvenais kopējais bērnu skaits Ķekavas ciemā ir ap 1500 bērniem un ņemot vērā prognozes tad uz 2020.gadu Ķekavā būtu vairāk nekā 2000 bērnu.

Informācija par projektu „Ķekavas sākumskolas ar sporta un veselības kompleksa būvniecība” iegūta no Ķekavas novada domes 2011.gada finanšu un ekonomiskā pamatojuma. Finanšu un ekonomiskajā pamatojumā norādīts, ka projekta iecere paredz Ķekavas sākumskolas būvniecību un veikt skolas teritorijas labiekārtošanas darbus, lai nodrošinātu kvalitatīvu, pieejamu, drošu, ES un Latvijas normatīvo aktu prasībām atbilstošu pamatizglītību Ķekavas novadā. Šī projekta kopējas paredzamās investīciju izmaksas sasniegs 9,5 miljonus latu. Galvenais ieguvums no projekta īstenošanas būs izglītības pakalpojumu pieejamība un sasniedzamība, dzīves vietas pievilcības un dzīves kvalitātes celšanas. Plānotas projekta ieceres īstenošanas vieta ir Ķekavas ciema vēsturiskā centra daļa divas zemes vienības ar kopējo platību 2.8883 ha. Tāpat tiek norādīts, ka kopumā projekta ieceres īstenošana veicinās novada vides sakoptību un ka varētu būt pozitīva ietekme realizējot šo projektu uz tuvumā esošo nekustamo īpašumu (mājokli, privātas apbūves zeme), jo nekustamo īpašumu brokeru informācija liecina, ka kvalitatīvas infrastruktūras (t.sk. arī netveramas) pieejamība uzlabo

tuvuma esošo īpašumu vērtību 5-15% apmērā, savukārt, vērtības pieaugumam izskaidrojums tiek saistīts ar apstākli, ka pieaugtu vecāku interese par bērnu sūtīšanu Ķekavas izglītības iestādes un tas varētu veicināt interesi par Ķekavas tuvuma līdz 1,5 km) esošajiem īpašumiem.

Projekta risinājuma raksturojums:

Sākumskolas ēkas arhitektūras risinājums veidots, respektējot apkārtējās apbūves raksturu un mērogu. Ēkas apjoms sadalīts vienstāvu un divstāvu apjomos: 2 divstāvīgi mācību klašu bloki, administrācijas bloks, aktu zāles/sporta zāles bloks, baseinu bloks,

13.attēls. Sākumskolas vizualizācija, skats uz Sporta un veselības kompleksa daļu. Avots:Ķekavas novada dome, 2011

14.attēls. Sākumskolas vizualizācija, skats no Nākotnes ielas. Avots:Ķekavas novada dome, 2011

ēdnīcas, kafejnīcas un virtuves bloks. Kā arī ir paredzēti pasākumi cilvēkiem ar kustību traucējumiem un ratiņkrēslu lietotājiem - katra ēkas daļa ir ieprojektētas specialās tualetes, pacelāji un pandusi, lai cilvēki ar kustību ierobežojumiem varētu brīvi pārvietoties pa visu skolas ēku.

Sākumskolas teritorija ārtelpā paredzēts ir izvietots drošs velosipēdu novietošanas laukumu,

bērnu rotaļu laukums sagatavošanas klašu bērniem, amfiteātris ar skatuvi - skolēnu atpūtai un masu pasākumu organizēšanai un basketbola laukumu. Tā pat ir paredzētas 124 autostāvietas pie Sporta kompleksa.

15.attēls. Paziņojums par Ķekavas parka izveides ieceres publisko apspriešanu. Priekšlikums Ķekavas parka izveidei.(Avots:Ķekavas novada dome, 2013).

Savukārt, lai uzlabotu Ķekavas novada

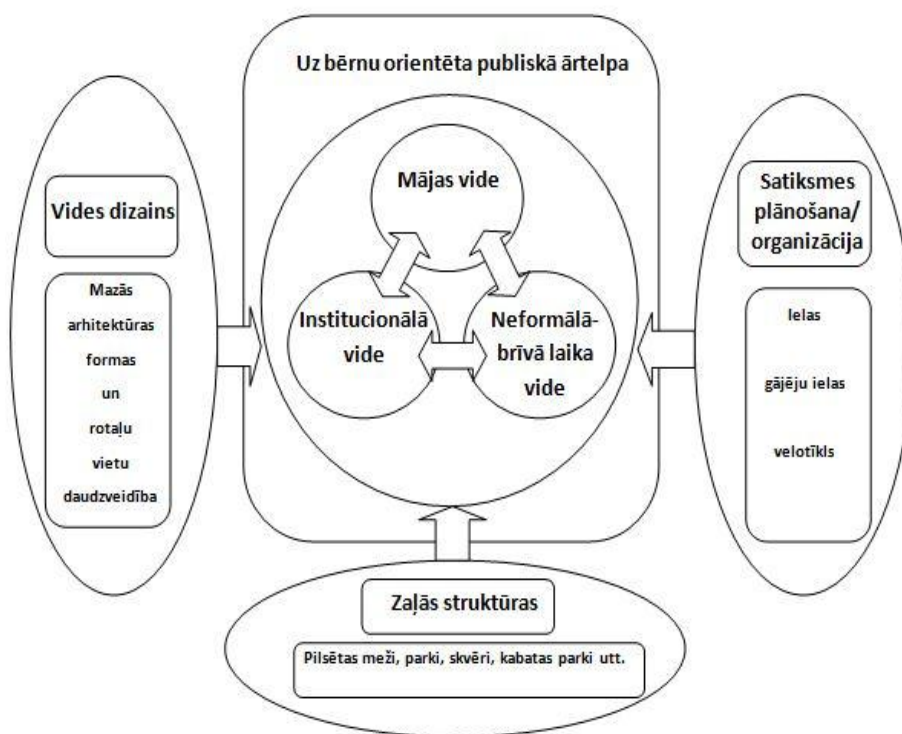
centra vizuālo tēlu un paplašinātu iedzīvotāju atpūtas iespējas 25. jūlijā Ķekavas novada dome atbalstīja ieceri izveidot parku Ķekavā. Ķekavas parka izveides tehniskā projekta izstrādei ir piesaistīta LLU Lauku inženieru fakultātes Ainavu arhitektūras un plānošanas specialitāte 2013. gada absolvente, ķekaviete L.Muceniece un viņas izstrādātais diplomprojekts “Ķekavas upes ainavtelpa” tiks izmantots par pamatu Ķekavas parka tehniskā projekta izstrādē. Ieceres par Ķekavas parka izveidi publiskās apspriešanas norisinājās no 2013. gada 12. augusta līdz 9. septembrim. Plānoto parka teritoriju pēc Tehniskā projekta izstrādes iecerēts sadalīt vairākās realizācijas kārtās, ņemot vērā plānotās projektēšanas un ierīkošanas finansiālās iespējas (Plāno izveidot parku..., 2013). Izvērtējot piedāvāto risinājumu Ķekavas parka attīstībai, darba autore norāda, ka lai gan priekšlikumā ir veikta iecerētā parka teritorijas padziļināta vēsturiskā izpēte un izvērtēts kultūrvēsturiskais mantojums, kā arī sniegti teritorijas attīstības koncepcijas priekšlikumi un labiekārtojuma risinājumi, taču nav apskatītas dažādu ciemā dzīvojošo iedzīvotāju sociālo grupu pārstāvju vajadzības un ievērtēts fakts, ka tuvākajos gados šajā parka centra daļā ikdienā būs ļoti liels bērnu un jauniešu īpatsvars. Sniegtie priekšlikumi vairāk atbilst jauniešu vecuma grupai un to interesēm, taču minimāli tiek risinātas piemēram, bērnu vecuma grupas 7-12 gadu vajadzības, jo netiek piedāvātas paplašinātas un daudzveidīgas rotaļu iespējas Ķekavas parka teritorijā (tiek piedāvāts saglabāt esošo rotaļu lauku parkā nomainot konstrukcijas, bet neparedzot jaunus drošības pasākumus vietām pie Ķekavas upes, līdz ar to var saprast, ka tiek atzīti par labu esošie risinājumi), kā arī netiek apskatīta bērnu vecuma grupa 0-6 gadi un mazo bērnu vecāku vajadzības un cilvēku ar kustību traucējumiem vajadzības, jo netiek risināti vides pieejamības jautājumi parka teritorijā, tā pat grūti saprast, kuri no sniegtajiem priekšlikumiem ir domāti vecāka gada gājuma iedzīvotājiem un parka apgaismojuma sistēmas risinājums.

Ņemot vērā novada izglītības politiku un pieņemtos lēmumus par Ķekavas centra daļas attīstību, kas tieši skar arī bērnu un jauniešu sociālo grupu, kā arī pārējos ciema iedzīvotājus, tad lēmums palielināt bērnu skaitu Ķekavas centra daļā, liek izvērtēt esošos apstākļus arī saistībā ar publisko ārtelpu un tās izmantošanu. Šādos gadījuma parasti tiek izmantota sociālās telpas analīze, lai noskaidrotu konkrētās sociālās grupas vajadzības. Šī darba ietvaros darba autore noskaidros bērnu un jauniešu ārtelpas izmantošanas paradumus, iespējas un ierobežojumus Ķekavas ciemā un kā lēmums celt jaunu skolu un palielināt bērnu skaitu ciemā, skar ciemā dzīvojošo bērnu jauniešu ikdienas dzīvi.

3.1. ĶEKAVAS CIEMA PUBLISKĀ ĀRTELPAS IZVĒRTĒJUMS

Lai izvērtētu Ķekavas ciema centra publisko ārtelpu, darba autore, savu pieeju izstrādāja balstoties uz ārvalstu literatūras un pētījumu analīzi, kas nosaka bērniem draudzīgas dzīves vides kritērijus pilsētām, proti - drošus, bērnu patstāvīgās mobilitātes veicinošus maršrutus starp trīs bērna pamatvidēm, pieeju zaļajām struktūrām un daudzveidīgām rotaļu vietām visās trīs bērnu pamatvidēs, kas veidotas izmantojot bērniem draudzīgu vides dizainu un paredzot vietas, kas nav līdz pēdējam elementam izplānotas, un kurās bērni ir tiesīgi tās pārveidot pēc saviem

ieskatiem, kā arī šo vietu veidošanu kopā ar bērniem un tika apkopoti shematiskā vizualizācijā (skat. 16.att.) un izmantojot sociālo telpas analīzes elementus – diskusijas un teritorijas apsekošanu ar jauniešiem un, kā arī aptauju bērniem un jauniešiem vecuma grupā no 7-17 gadi. No apsekojuma rezultātiem tika iegūta

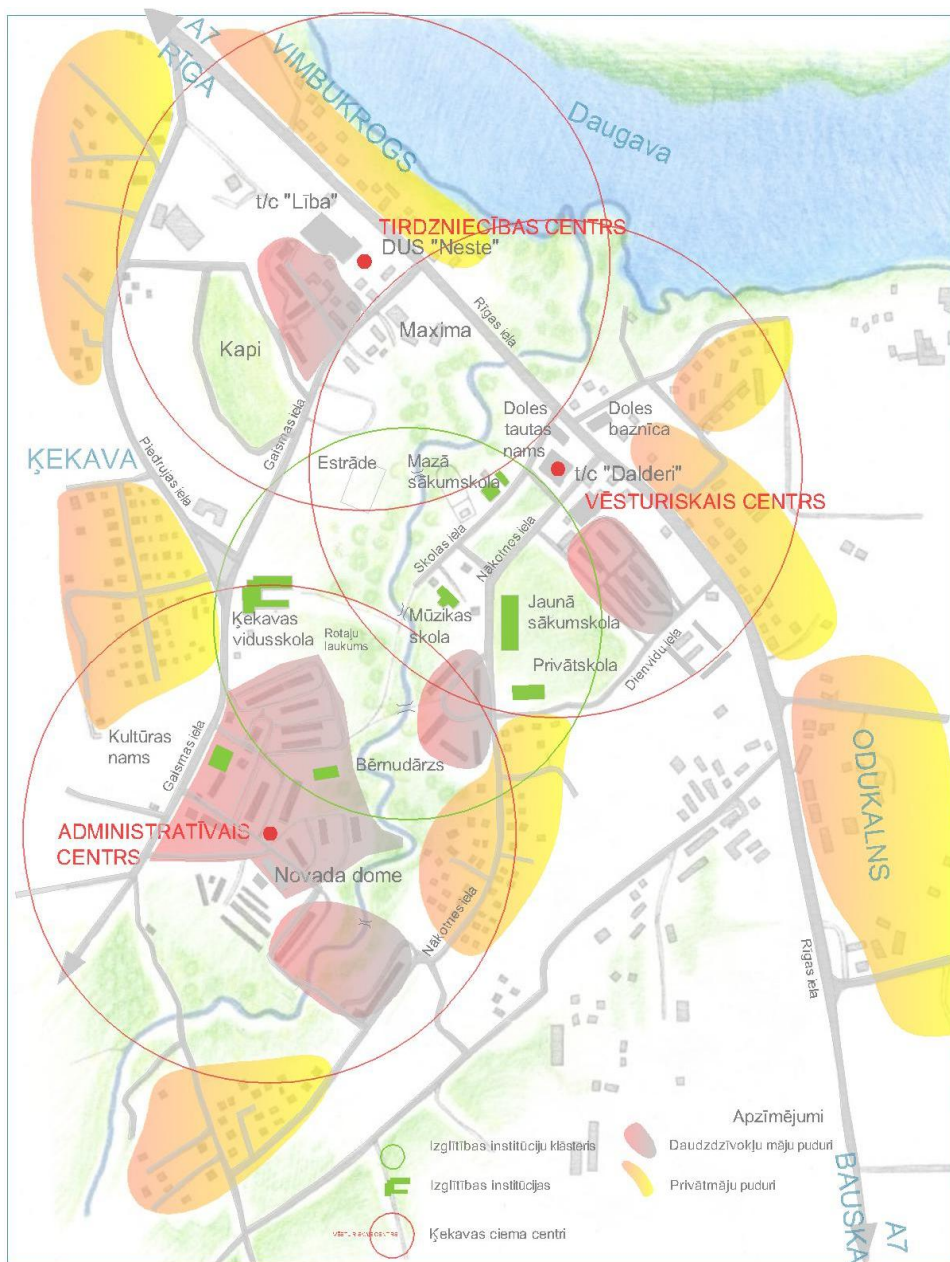

16.attēls. Uz bērnu orientēta publiskā ārtelpa, (Sastādījusi autore, 2013).

informācija par trīs bērnu un jauniešu trīs pamatvidēm, to savstarpējo izvietojumu, pieeju zaļajām struktūrām, patstāvīgo mobilitāti ierobežojošajiem aspektiem un rotaļu vietu daudzveidību. Savukārt, bērnu un jauniešu aptaujas rezultāti sniedz informāciju par publiskās ārtelpas izmantošanas paradumiem, ārtelpā pavadīto laiku un vietām, patstāvīgo mobilitāti un apmierinātību kopumā ar ciema publisko ārtelpu.

Ķekavas ciems robežojas ar Krogsila ciemu, Vimbugroga ciemu un Odukalna ciemu. Robeža starp šiem ciemiem lielā daļā teritorijas dabā nav redzama, jo apbūve ir saplūdusi, it sevišķi starp Ķekavu un Vimbukrogu. Autoceļš A7 Rīga - Bauska, sadala Ķekavas ciema teritoriju divās atsevišķās daļās. Ciema teritorijas dzīvojamo apbūvi veido gan 3-5-stāvu daudzdzīvokļu nami, gan dažādos laikos celtu mazstāvu privātmāju kvartāli. Ķekavas ciemā nosacīti var izdalīt trīs centrus un visos gadījumos tiem līdzās atrodas daudzdzīvokļu māju puduri.

Vēsturiskais centrs, kurā atrodas baznīca, krogs, muzejs un vairāki tirdzniecības un pakalpojuma objekti. Tirdzniecības centrs, kurā atrodas divi tirdzniecības centri – „Maxima” un „Lība” un benzīna uzpildes stacija. Administratīvais centrs atrodas daudzstāvu dzīvojamo namu pudurī, kur atrodas dažādas novada līmeņa institūcijas - novada domes ēka, kas aizņem sociālās mājas pirmos divus stāvus, savukārt atsevišķās telpās

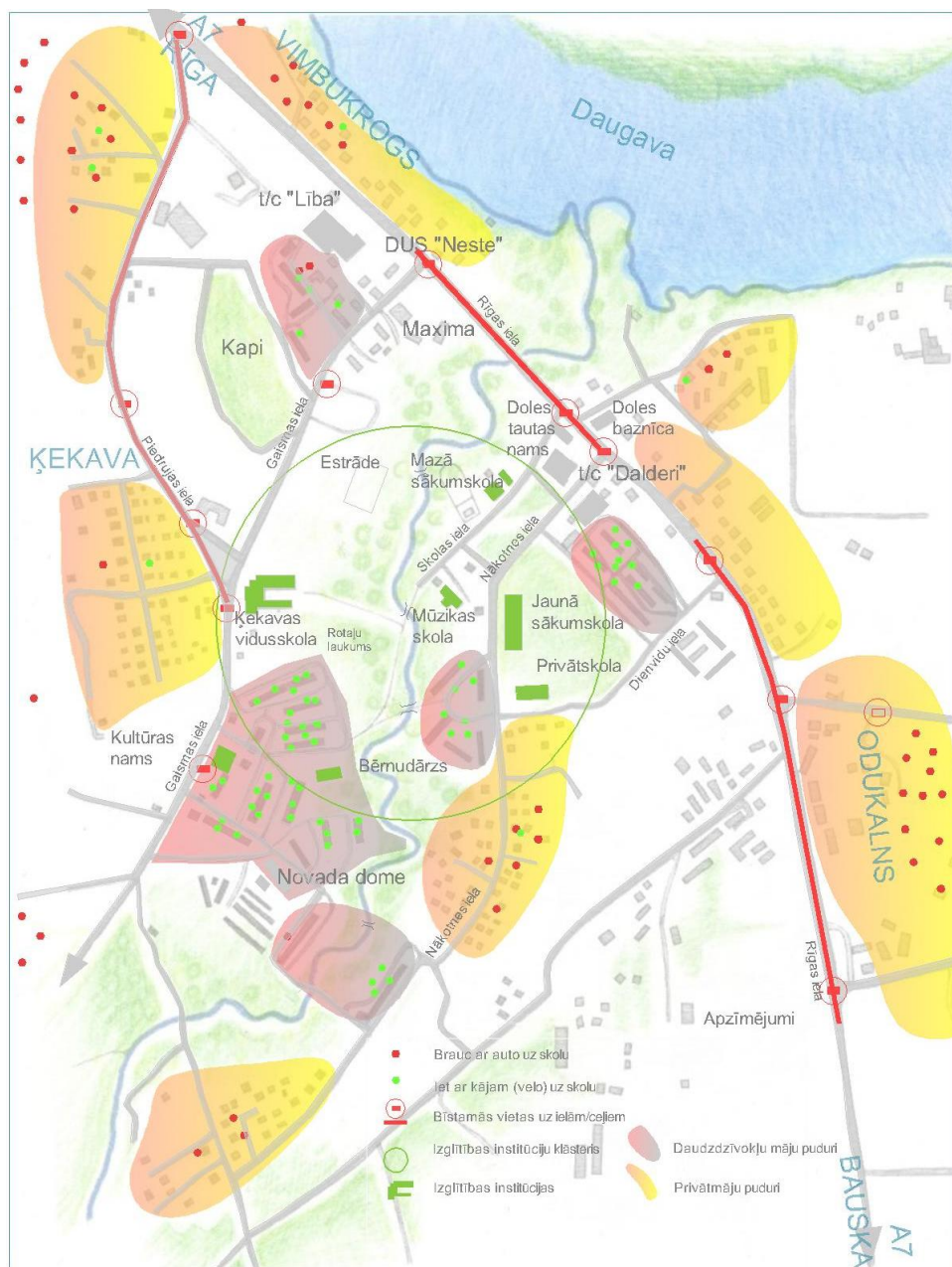

17.attēls. Trīs bērnu pamatvides izvietojums Ķekavas ciema centra telpā. (Sastādījusi autore, 2013).

daudzdzīvokļu māju pirmajos stāvos izvietotas arī citas pārvaldes iestādes, pašvaldības policija, bāriņtiesa, dzimtsarakstu nodaļa, kā arī kultūras nams (Ločmele et al., 2012). Visas izglītības bērnu institucionālās iestādes ciema teritorijā ir izvietotas starp trīs centriem, kājām ejamos attālumos, veidojot tīklu, kas ērti būtu sasniedzamas ciema teritorijā, tomēr problemātiskais ielu un ceļus stāvoklis, ietvju trūkums un apgaismojuma nepietiekamība vai neesamība – kopumā neattīstītā ielu/ceļu infrastruktūra ciemā un tās apkārtnē, kas savieno bērnu un jauniešu trīs pamatvides, īpaši tas attiecas uz privātmāju sektoru un ciema teritorijām Vimbukorgā un Odukalnā. Izvērtējot Ķekavas ciema apsekojuma un aptaujas rezultātus var secināt, ka trīs bērnu pamatvides ir izvietotas kājām ejamos attālumos starp trīs ciema centriem un izglītības iestādes veido nosacītu klasteri aptuveni 300 m rādiusā, un tā vidū ir izvietojusies Ķekavas parka teritorija, kas pagaidām vēl nav pielāgota bērnu un jauniešu sociālās grupas vajadzībām (skat.17.att.). No vienas puses Ķekavas ciems ir bagāts ar zili-zaļajam struktūrām - ciema centrā ir plaša parka teritorija un rekreācijas teritorijas ciema nomalēs - pieguļošās lielās mežu teritorijas, kur iespējams sēņot, ogot, kā arī ūdeņu teritorijas, piem., Sausā Daugava. Ķekavas centram ir visi nepieciešamie priekšnoteikumi pilnvērtīgai un daudzveidīgai publiskās ārtelpas izveidošanai (Ločmele et al., 2012). Diemžēl ciema publiskā ārtelpas attīstība ir pēdējo desmit gadu laikā ir bijusi marginālā pozīcijā fiziskās plānošanas un teritorijas labiekārtošanas kontekstā, jo ciemā nav izveidots veloceļa tīkla, ērti un labiekārtoti pastaigu celiņi gar Ķekavas upi, nav nodrošināta pieeja Daugavai, trūkst rekreācijas aktivitāšu un kopējas pulcēšanās vietas, dzīvojamo māju iekšpagalmos trūkst labiekārtojuma (soliņu, bērnu rotaļu laukumu), savukārt dominē automašīnas, kurām arī tā īsti nepietiek vietas (Ločmele et al., 2012).

Kopumā piekļuve zaļajām struktūrām ir vērtējama pozitīvi, jo Ķekavas parka izvietojies ciema centra daļā un līdz ar to ir ērti sasniedzams gan no privātmāju sektoriem, gan daudzdzīvokļu namu puduriem, kā arī ciema tuvumā ir plašas meža teritorijas un Sausās Daugavas, bet tomēr, lai arī ciema teritorijā ir ļoti daudz brīvas no apbūves un dabiskas vides vietas, tomēr jāsecina, ka šo vietu izmantošanu bērnu un jauniešu ārtelpas aktivitātēm ierobežo īpašumu juridiskais statuss, jo lielākā ciema teritorijas daļa pieder fiziskām vai juridiskām personām, un bieži tas esot iemesls, kas liedz izmantot šīs vietas.

Bērnu un jauniešu galvenie ārtelpas izmantošanas ierobežojumi (skat.18.att.) ir saistīti ar vājo ceļu infrastruktūras attīstību ietvju trūkumu, gājēju pāreju neesamību un nepietiekamo publiskās ārtelpas apgaismojuma sistēmu, kas ierobežo bērnu patstāvīgo mobilitāti un uzturēšanos ārtelpā diennakts tumšajā laikā, piemēram ziemas periodā. Bērni un jaunieši ir atkarīgi no vecāku pārvadājuma pakalpojumiem, pat dzīvojot kājām ejamu distancē attālumā no skolas. Iekšējās pavadītais laiks proporcionāli ārtelpā pavadītajam brīvajam laikam, īpaši rudens un ziemas periodā ir ievērojams, jo bērni laukā vidēji pavada nedaudz vairāk kā stundu dienā. Rotaļu vietu daudzveidība ir nosacīta, jo pašvaldības rotaļu lauki lielākoties sniedz iespējas rotaļāties tikai smilšu kastē vai pašūpoties atsevišķās vietās. Kā arī bieži rotaļu laukumi ir izvietoti pie vai tos šķērso galvenie kājāmgājēju ceļi ciema teritorijā, kas piesaista „svešiniekus” tiek uzskatīts par vienu no būtiskiem bērnu ārtelpas

18.attēls. Bērnu pārvietošanās raksturojums no mājām uz skolu. (Sastādījusi autore, 2013).

izmantošanas ierobežojošiem faktoriem, kā otrs faktors tiek minēta satiksmes drošība, savukārt Ķekavas situācijā bez „svešiniekiem” un „bīstamās satiksmes” kā trešo faktoru var minēt Ķekavas upi, kas lielākajai daļai bērnu, kas tika aptaujāti vecuma grupā no 7-12 gadiem ir līdzvērtīgs ārtelpas izmantošanas iemesls kā bīstamā satiksme ielās un uz A7 šosejas.

Savukārt izvērtējot rotaļu vietu daudzveidība trīs pamatvidēs – daudzdzīvokļu namu pagalmos, pie institucionālajām bērnu iestādēm un publiskajā ārtelpā, var secināt, ka Ķekavas ciema ārtelpas labiekārtojums ir atstāts marginālā pozīcijā, jo neapmierina nedz bērnus un jauniešu, nedz pārējos ciema iedzīvotājus. Ķekavas ciemā ir izveidotas deviņas pašvaldības rotaļu vietas, trīs futbola laukumi un divas lielās šūpoles ciema, kas lielākoties atrodas daudzdzīvokļu māju pagalmos, tai skaitā divas kopējās atpūtas vietas – Ķekavas parkā – bērnu rotaļu laukums un peldvieta pie Dambīša, trīs futbola laukumi – jeb aktīvās atpūtas vietas un divas lielās šūpoles – viena parka teritorijā otra pie Skolas ielas Ķekavas vēsturiskajā centrā. Vietu skaita ziņā, šķietami daudz un it kā arī tuvu bērnu mājām vai pa ceļam uz skolu, bet diemžēl rotaļu laukumu labiekārtojums lielākoties aprobežojas tikai ar smilšu kasti, pāris soliņiem un labākajā gadījumā vecām šūpolēm. Tāda situācija ir četros no sešiem daudzdzīvokļu māju puduriem, kas ir tuvāk bērnu rotaļu laukumam Ķekavas parkā. Nedaudz labāka situācija ir divos daudzdzīvokļu māju puduros pie tā sauktā vēsturiskā centra un tirdzniecības centra, bet arī šajos pagalmos rotaļu vietas atbilst vairāk bērniem vecuma posmā no 0-6 gadi. Savukārt, daudzdzīvokļu māju pagalmi, ir minimāli labiekārtoti un tiek lielākoties, izmantoti automašīnu novietošanai.

1.DAUDZDZĪVOKĻU NAMU PUDURIS

Pagalms atrodas netālu no A7 šosejas pie Gaismas ielas - vienā pusē ir Ķekavas ciema kapi otrā - t/c Lība, Maxima un uzpildes stacijai jeb līdžās tā dēvētajam tirdzniecības centram. Sastāv no vairākām daudzdzīvokļu namiem. Pagalmi labiekārtojums niecīgs, kopti zālāji. Praktiski nav soliņu, atkritumu urnu vai citu labiekārtojuma elementi. Lamps visā teritorijā tumšajās diennakts laikā nenodrošina pietiekamu pagalma apgaismojumu it īpaši rotaļlaukuma tuvumā.

19.attēls. Rotaļu laukums daudzdzīvokļu namu pudurī pie Tirdzniecības centra. (Avots, I.Bauģe, 2013)

Pašvaldības **rotaļu laukums Nr.1** (skat.att.19) - rotaļu laukumā pāris soliņu, smilšu kaste un šūpoles. Slidkalniņš piemērots pirmskolas vecuma bērniem, kas ierobežo cita vecuma bērniem aktīvu atpūtu – aptuvenā platība 30 kv.m.

2. DAUDZDZĪVOKĻU NAMU PUDURIS

20.attēls.Rotaļu laukums Gaismas ielas 19 namu pagalmā līdzās pašvaldības policijas iežogotajai teritorijai. (Avots, I.Bauģe, 2013)

pielikumu Nr.7).

Nākotnes ielas 36 nama pagalmā atrodas pašvaldības **rotaļu laukums Nr.2** (skat.att.21) - laukums aprīkots 1 soliņu, smilšu kasti un 2 šūpolēm un pašvaldības aktīvās atpūtas vieta – **futbola laukums Nr.2** (skat.att.21) - futbola laukums atrodas burtiski blakus vietai, kas paredzēta pirmskolas vecuma bērnu rotaļām smilšu kastē.

21.attēls. Rotaļu un futbola laukums Nākotnes ielas 36 namu pagalmā. (Avots, I.Bauģe, 2013)

Gaismas ielas daudzdzīvokļu nams – neliela teritorija pie nama, kurā izvietots pašvaldības **rotaļu laukums Nr.3** (skat.att.20) Smilšu kaste un soliņš. Pozitīvais elements ir koku paēna un atkritumu urna, savukārt “mājas galā” ir uzstādīts basketbola grozs, bet diemžēl biežāk zem tā stāv automašīnas.

3. DAUDZDZĪVOKĻU NAMU PUDURIS

Pagalms netālu no jaunās Ķekavas sākumskolas, kas jau tuvākā nākotnē šai apvidū pulcēs daudz vairāk bērnu. Šajā pagalmā ir plaša teritorija, izvietots pašvaldības **rotaļu laukums Nr.3** (skat.att.22), taču pagalmā ir minimāls labiekārtojums, kā arī nav izveidota pagalmu apstādījumu kompozīcija un košuma augi. Šis pagalms atrodas Ķekavas upītes

22.attēls. Rotaļu laukums Nākotnes ielas trīsstāvu namu pagalmā (Avots: I.Bauģe, 2013)

labajā krastā līdzās bērnu rotaļu laukumam parkā, kuru no dažiem daudzdzīvokļu namu logiem var pārskatāmi redzēt, kā arī pozitīvi vērtējamas brīvās zaļā ārtelpas apkārt pagalmam starp Ķekaviņas upīti un daudzdzīvokļu namiem.

4. DAUDZDZĪVOKĻU NAMU PUDURIS

Daudzdzīvokļu nami atrodas līdzās vēsturiskajam centram, A7 šosejas, t/c Dālderī un Ķekavas sākumskolai. Šajā daudzdzīvokļu namu pudurī ir izvietots pašvaldības **rotaļu laukums Nr.4** (skat.att.23) ar jaunā tipa konstrukcijām – kāpšanas, balansēšanas funkcijas, slidkalniņš, šūpoles un smilšu kaste., taču pārējā pagalma teritorija ir bez īpaša labiekārtojuma. Kopti zālāji pagalmu teritorijā un dažādas kvalitātes ielu

23.attēls. Rotaļu laukums daudzdzīvokļu namu pudurī līdzās Vēsturiskajam centram un t/c „Dālderī”. (Avots, I.Bauģe, 2013)

24.attēls. Aktīvās atpūtas vietas - futbola laukums pie A7 šosejas. (Avots: I.Bauģe, 2013)

segumi. Negatīvi vērtējams pagalmu apgaismojums, soliņu daudzums un mierīgās atpūtas vietas, kā arī šo namu puduri šķērso gājēju ceļš, ko izmanto Odu kalna ciema iedzīvotāji. Pašvaldības aktīvās atpūtas vieta– **futbola laukums Nr.1.** (skat.att.24). Kā arī netālu no šī daudzdzīvokļu namu pudura līdzās šosejai A7 un atkritumu novietošanas vietai atrodas

futbola laukums ar iespēju pamētāt bumbu grozā.

5. DAUDZDZĪVOKĻU NAMU PUDURIS

Vissarežģītākā situācija ir daudzdzīvokļu namu pudurī Nr.5., jo pagalmi lielākoties vizuāli atgādina ielas, kur priekšroka tiek dota automašīnām (skat.att.25). Minimāls pagalmu labiekārtojums, kas, protams, skaidrojams ar tuvumā esošo parka teritoriju un rotaļu laukumu, kā arī vājš pagalmu apgaismojums.

25.attēls. Pagalms starp Gaismas iela Nr. 19 korpusu Nr. 15 un 7. (Avots:J.Saulītis, 2013)

Šajos namu pagalmos atrodas pieci pašvaldības rotaļu laukumi, viens basketbola grozs un divas vietas mierīgākai atpūtai. Precīzs skaits bērnu šajā daudzdzīvokļu māju pudurī pašvaldībā nav pieejams, taču veicot aptauju liela daļa aptaujas respondentu norādīja šo namu puduri, ka dzīvesvietu. Vidējā rotaļu laukumu platība šajā pašvaldībā ir ap 30 kv.m. un to labiekārtojums lielākoties aprobežojas ar smilšu kasti, pāris soliņiem un vecām šūpolēm, piemēram pie Gaismas iela Nr. 19 korpusu Nr.15. Šajā daudzdzīvokļu namu pudurī atrodas Ķekavas ciema administratīvais centrs, kur izvietotas dažādas novada līmeņa institūcijas - novada domes ēka, kas aizņem sociālās mājas pirmos divus stāvus, atsevišķās telpās daudzdzīvokļu māju pirmajos stāvos izvietotas citas pārvaldes iestādes, pašvaldības policija, bāriņtiesa, dzimtsarakstu nodaļa, kā arī teritorijā atrodas kultūras nams un bērnudārzs. Visas izvietotās institūcijas piesaista apmeklētājus no visa novada, līdz ar to ne tikai minimālais pagalmu labiekārtojums un automašīnu plūsma (skat.att.26) šajā daudzdzīvokļu namu pudurī ir ievērojama bet arī “svešinieki” jeb institūciju apmeklētāji ietekmē bērnu ārtelpas izmantošanas paradumus. Kopuma var teikt, ka bērnu rotaļu vietas daudzdzīvokļu māju pagalmos vairāk piemērotas mazajiem bērniem, bet nav veidotas bērniem vecuma grupā 7-12 gadi.

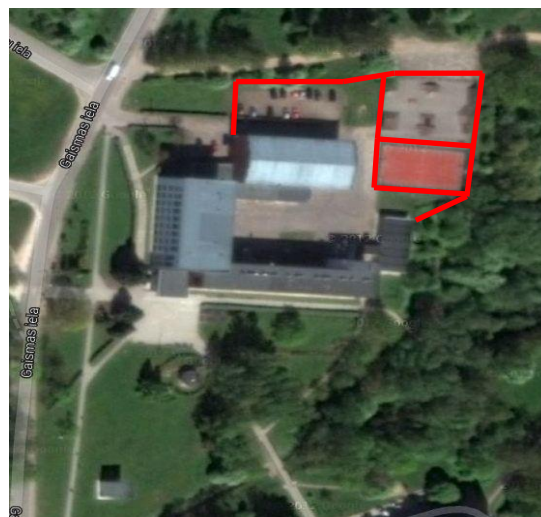

26.attēls. Stāvvietā pie Ķekavas pašvaldības domes.
(Avots: J.Saulītis, 2013).

Tā kā bērni lielu daļu savas ikdienas pavada institucionālās iestādēs, tādās kā skola vai bērnu dārzs, tad apsektas, tika arī vietas pie skolām. Skolu teritorijas lielākoties ir paredzētas tikai reprezentatīvai un saimnieciskai darbībai, un tās reti tiek izmantotas kā atpūtas un rotaļu vieta, līdz ar to pie skolām nav pietiekoši daudz velosipēdu novietņu, mierīgās atpūtas un rotaļu vietas.

ĶEKAVAS VIDUSSKOLA

Ķekavas vidusskola (paredzēta prieks aptuveni 650 skolēniem) atrodas pie Gaismas un Pliederu ielas krustojuma. Gar skolu iet intensīva gājēju un

27.attēls. Ķekavas vidusskolas teritorija.
Avots: <http://www.google.com/maps/>

automašīnu plūsma. Pie Ķekavas vidusskolas ir izveidots nožogots - skeitparks un basketbola laukums, skolas pagalma teritorija ir asfaltēta bez labiekārtojuma (skat.att.27), pārējā teritorija klasiskā veidā tiek izmantota vai nu saimnieciskajai darbībai, vai reprezentatīvai funkcijai. Pie skolas ir daži soliņi un velosipēdu novietošanas vieta aptuveni 15 velosipēdiem.

JAUNĀ SĀKUMSKOLA

Jaunā sākumskola (paredzēta priekš aptuveni 700 skolēniem) atrodas Nākotnes ielā līdzās vēsturiskajam centram. Šīs skolas teritorija ir veidošanas stadijā, ir plaša ārtelpas teritorija un pagalmi starp skolas mācību korpusiem, taču saskaņā ar būvprojektu, netiek

28.attēls. Sākumskolas būvniecības projekta makets. (Avots: Ķekavas novada dome, 2011)

paredzētas īpašas ārtelpas āra rotaļām, bet ir paredzēta vieta basketbola laukumam, brīvdabas skatuvei un neliela vieta mazajiem 5-6 gadīgajiem bērniem rotaļām. Lielāks uzsvars ir likts uz autostāvvietu izveidošanu, kopā 124 un „pompoz” reprezentatīvo telpu pie galvenās ieejas skolā (skat.att.28). Paredzēts nožogojums pa teritorijas perimetru.

MAZĀ SĀKUMSKOLA

29. attēls. Mazās sākumskolas teritorija. Avots:

<http://www.google.com/maps/>

kuru izmanto arī Ķekavas vidusskolas vajadzībām. Teritorija ap skolu ir iežogota un ēkas pagalma daļā ir paredzēta vieta rotaļām ārā (skat.att.29).

lielais sporta laukums,

30. attēls. Privātskolas „Gaismas tilts 97” teritorija. Avots:

<http://www.google.com/maps/>

PRIVĀTSKOLA „GAISMAS TILTS 97”

Privātskola (paredzēta aptuveni 100 skolēniem) atrodas uz Nākotnes ielas līdzās jaunuzceltajai sākumskolai.

Skolas teritorija ir iežogota un pa perimetru ir izveidoti koku un krūmu apstādījumi veidojot jauku piemājas dārza gaisotni ar bagātīgiem teritorijas apstādījumiem, un tajā bija paredzēta vieta āra aktivitātēm dažāda vecuma bērniem, kā arī jāatzīmē, kā šīs skolas gadījumā skolai pieguļošā teritorijas platība uz vienu skolēnu bija aptuvena 10 kv.m., taču saskaņā ar jaunās Sākumskolas būvniecības projektu, šīs skolas teritoriju ir paredzēts samazināt par labu sākumskolai (skat.att.30).

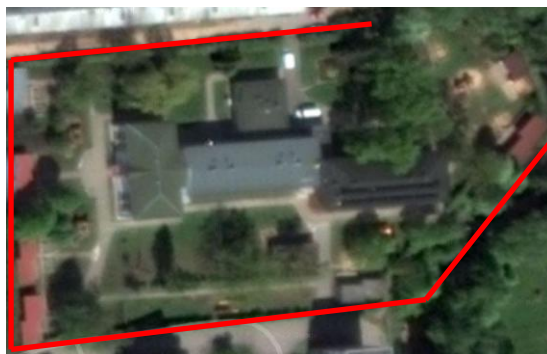
BĒRNU DĀRZS IEVINA

Bērnudārza teritorija atrodas daudzdzīvokļu namu pudurī līdzās administratīvajam centram. Teritorija ir nožogota, ar bagātīgiem koku stādījumiem un interesantu reljefu teritorijas daļā pie Ķekavas upītes. Āra rotaļu telpa ir izveidota pielāgojot to pirmskolas vecuma bērnu vajadzībām, taču priekš 304 bērniem šī teritorija ir par mazu (skat.att.31).

Visas institucionālās iestāžu teritorijas ir nožogotas un ir ierobežotas iespējas ārpus iestādes darba laika izmantot šo teritoriju vietās bērnu brīvās laika aktivitātēm.

Savukārt rotaļu laukums Ķekavas parkā, kas atrodas līdzās Ķekavas upītei ir aprīkotas ar pieticīgas jeb tā sauktās “vecās paaudzes” konstrukcijām. Taja ir paredzēta zona pirmskolas vecuma bērniem, gan 7-12 gadi. Teritorija ir kopta, ir soliņi un atkritumu urnas. No vienas puses skaistā vietā, taču nepiemērota priekš bērniem līdz 12 gadiem. Galvenie iemesli:

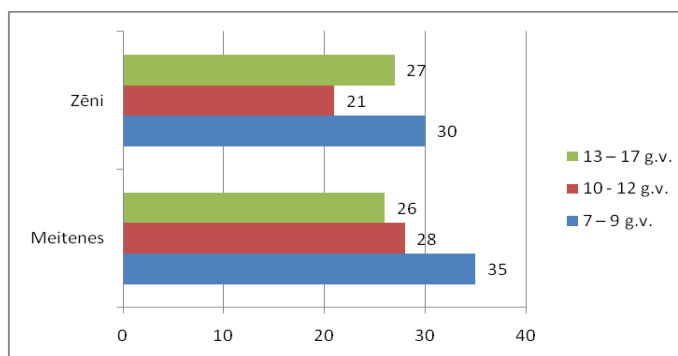
- 1.Rotaļu laukums atrodas līdzās upei, kas bīstamības ziņā tiek pielīdzināta ielām un nedrošajai satiksmei.
  - 2.Rotaļu laukums nav pārskatām, jo to ieskauj bagātīgi koku apstādījumi un ir slikti apgaismota dienanaksts tumšajā laikā.
  - 3.Rotaļu laukumam ir grūti piekļūt ar bērnu ratiņiem.
  - 4.Rotaļu laukumu šķērso galvenais gājēju ceļš, kas savieno Vēsturisko centru un privātmāju sektoru ar Administratīvo centru un kurā ir vērojama intensīva gājēju plūsma, tātad “svešinieki”.
  5. Rotaļu laukumu kā satikšanās vietu izmanto arī jaunieši un pārējie ciema iedzīvotāji.
- Plašāki apsekojuma rezultāti ir skatāmi pielikumā Nr.7.

31. attēls. Bērnudārza „Ievina” teritorija.
Avots: <http://www.google.com/maps/>

3.2. BĒRNU UN JAUNIEŠU INTEREŠU UN AKTIVITĀŠU VIETAS

Šajā apakšnodaļā tiek atspoguļoti aptaujas rezultāti, kas detālāk apskata bērnu un jauniešu ārtelpas izmantošanas paradumus un apmierinātību, kā arī apkopoti viedokļi par nepieciešamajiem uzlabojumiem bērnu un jauniešu skatījumā. Lai noskaidrotu bērnu un jauniešu interešu un aktivitāšu vietas darba autore, veica sociālās telpas analīzi – aptauju Ķekavas ciemā, bērnu un

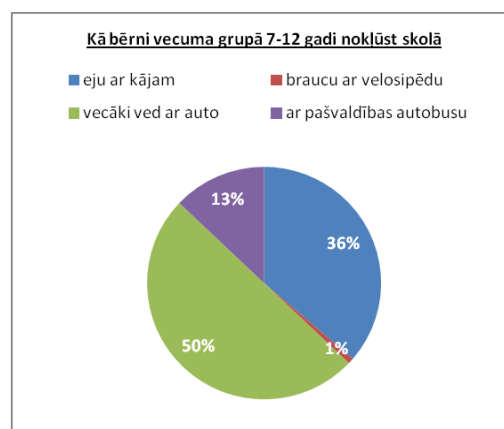
32.attēls. Aptaujas respondentu sadalījums pa vecuma grupām un dzimumiem. (Sastādījusi autore, 2013).

jauniešu vecuma grupai no 7-17 gadi un teritorijas apsekošanu kopā ar jauniešiem vecuma grupā no 13-17 gadiem. Aptaujas rezultāti - tika apkopoti 5 kvantitatīvi jautājumi par dzimumu, vecumu, dzīves vietu, mājokli, kur dzīvo un skola, kurā mācās. Visi respondenti mācās Ķekavas vidusskolā. Kopumā respondentu sadalījums procentuāli līdzīgi visās trīs no četrās pozīcijās (skatīt pielikumu Nr.4). Kopumā tika aptaujāti 167 bērni, no tiem 114 bērni vecuma grupā no 7-12gadiem, tai skaitā, 7-9. gadi – 35 meitenes un 30 zēni, bet 10-12 gadi – 28 meitenes un 21 zēns. Savukārt, vecuma grupā no 13-17 gadi tika aptaujāti 53 bērni, tai skaitā 26 meitenes un 27 zēni. Sadalījums atkarība no mājokļa veida, kādā dzīvo aptaujātie bērni ir sekojošs – 84 bērni dzīvo daudzdzīvokļu mājās, bet 83 – privātmājās (skat.att.32). Savukārt, 77% no aptaujātajiem bērniem dzīvo Ķekavas ciemā vai tās apkārtnē (Vimbukrogā vai Odukalnā), bet 23 % dzīvo citās apdzīvotajās vietās Ķekavas novadā vai kaimiņnovados, piemēram, Baldonē.

3.2.1. BĒRNU APTAUJAS REZULTĀTI VECUMA GRUPĀ NO 7 LĪDZ 12 GADIEM

BĒRNU CEĻŠ UZ SKOLU

Puse no bērnu aptaujātajiem šajā vecuma grupā lielākoties uz skolu tiek vesti ar vecāku automašīnu, 13% uz skolu dodas ar skolēnu autobusu un tikai 36% no aptaujātajiem uz skolu dodas ar kājām (skat.att.33). Ar kājām uz skolu, lielākoties, dodas tie,

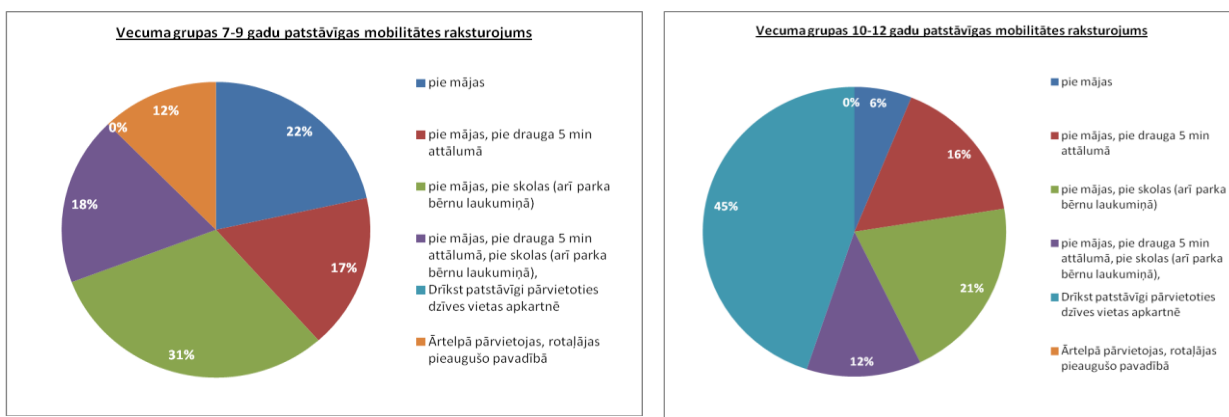

33.attēls. Bērnu (7-12.gadi) patstāvīgā mobilitāte. (Sastādījusi autore, 2013).

kas dzīvo daudzdzīvokļu mājās Ķekavas ciemā, savukārt bērni, kas dzīvo privātmājās, uz skolu tomēr tiek vesti ar vecāku automašīnu. Vērtējot satiksmes drošību, tikai 32% norāda, ka ir ceļā uz skolu ir bīstamas vietas no ceļu satiksmes drošības viedokļa – tie galvenokārt, ir bērni, kas tiek vesti ar automašīnām uz skolu. Savukārt, tie, kas dzīvo daudzdzīvokļu mājās bīstamās vietas norāda retāk vai arī uzskata, ka tādu nav. Savukārt, bērni, kas iet ar kājām uz skolu no privātmāju sektoriem, biežāk norāda, ka pa ceļam uz skolu ir vietas, kur viņi jūtas neomulīgi vai pat bailīgi, tādi ir 19% no aptaujātajiem. Sliktais ceļu stāvoklis, ne esošās ietves un vājais ielu apgaismojums, kā arī bīstamā satiksme ciema teritorijā būtiski ietekmē bērnu patstāvīgo pārvietošanos no mājām uz skolu.

BĒRNU PATSTĀVĪGĀ MOBILITĀTE - AKTIVITĀŠU RĀDIUSS

Būtiski atšķiras bērnu aktivitāšu rādiuss vecuma posmā no 7-9 gadīgo salīdzinot ar 10-12 gadus veciem bērniem (skat.att.34). Ja gandrīz puse (46%) 10-12 gadīgie norāda, ka dzīves vietas apkārtnē var pārvietoties brīvi bez vecāku uzraudzības un neviens nenorāda, ka vecāki pavadītu tos ikdienas gaitās, tad vecuma grupā 7-9 gadi šie ierobežojumi ir lielāki un bērni lielākoties ārtelpā uzturas tikai piemājas pagalmā vai dažu minūšu attālumā no dzīves vietas, kā arī pie skolas un tās apkārtnē, vai kopā ar vecākiem, jebkurā gadījumā, vietās kur ir citi pieaugušie.

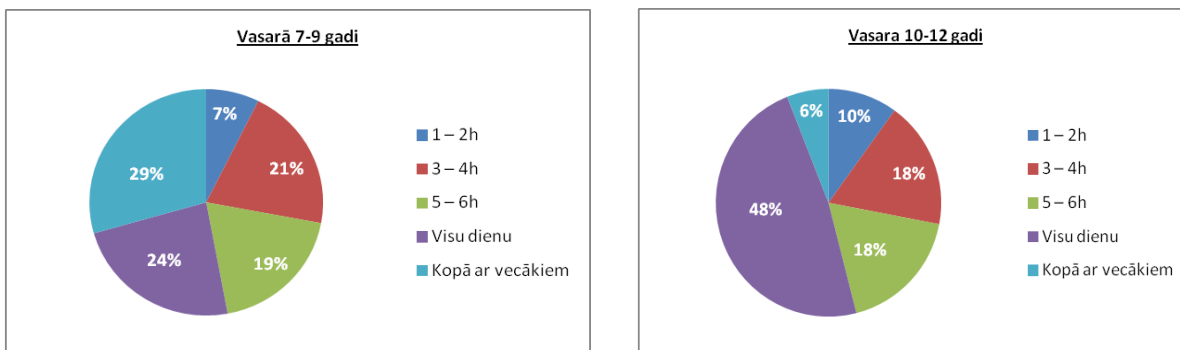

34.attēls. Bērnu 7-12.gadi patstāvīgās mobilitātes raksturojums. (Sastādījusi autore, 2013).

BRĪVAIS LAIKS ĀRA ROTAĻĀM

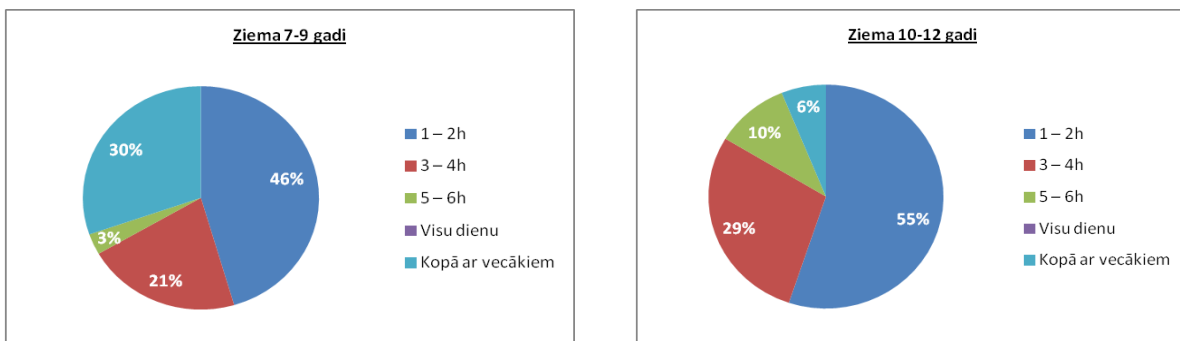
Vasaras laikā bērni vecuma grupā 7-9 gadi pavada vidēji virs trīs stundām, no tiem 24% norāda, ka pavada visu iespējamo dienas laiku ārtelpā, bet 29% no aptaujātiem bērni, norāda,

ka laukā iet tikai kopā ar vecākiem. Savukārt, vecuma grupā 10-12 gadi, bērnu skaits, kas patstāvīgi uzturas ārtelpā ir lielāks – 48% un vecāku uzraudzību norāda vien 3 aptaujātie bērni.

35.attēls. Bērnu 7-12.gadi ārtelpā pavadītais laiks vasarā. (Sastādījusi autore, 2013).

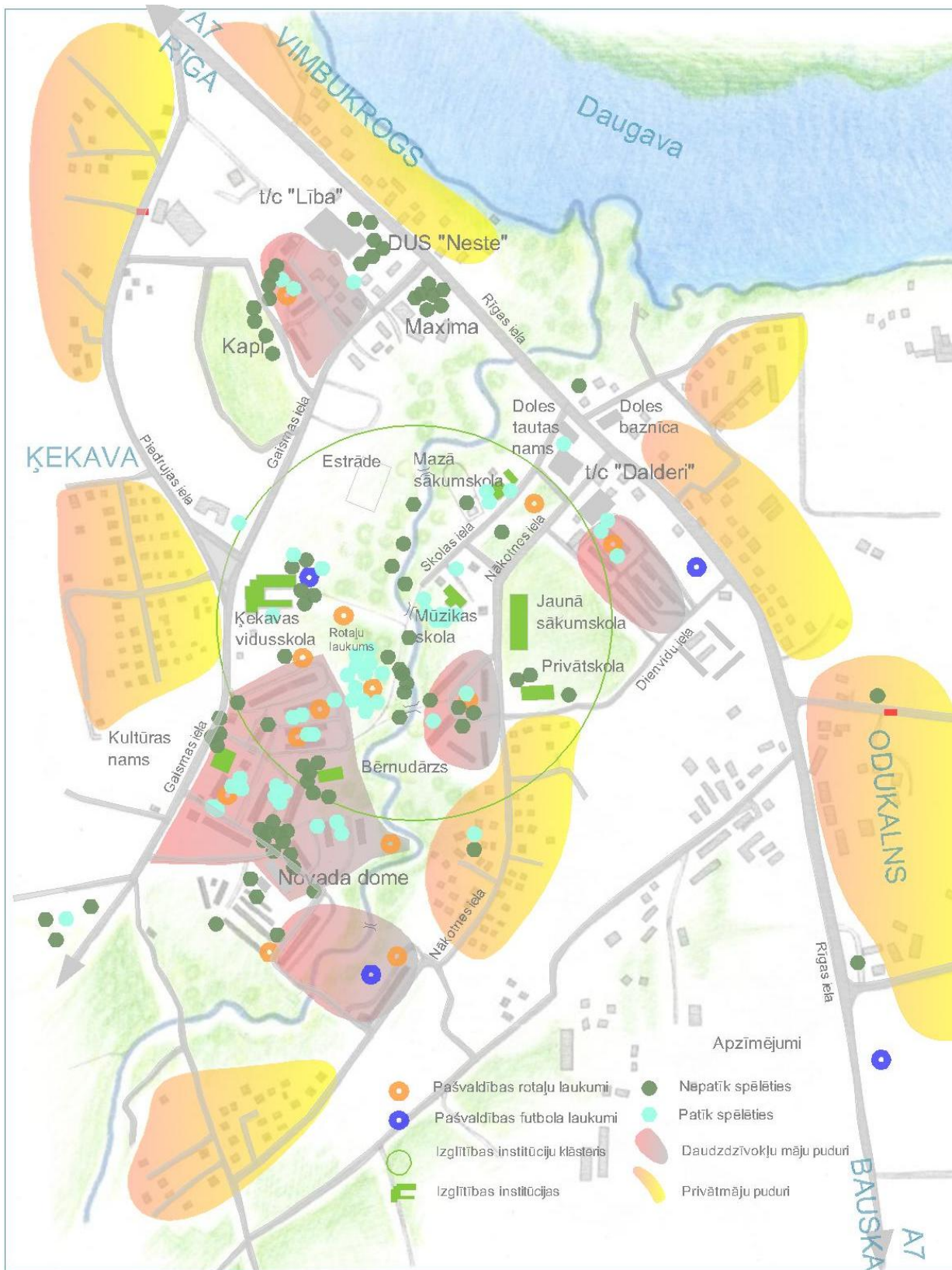
Ziemas laikā bērni pavada ļoti maz laika ārtelpā (skat.att.36), vidēji 1-2 stundas un katrs ceturtais bērns norāda, ka laukā pavada 3-4 stundas. Kā norāda bērni, ziemā ātri paliek tumšs un līdz ar to ārā spēlēties vairs nevar, savukārt, tieši Ķekavā dzīvojošie bērni, norāda, ka ciemā tā īsti nav ko darīt ziemas laikā, jo nav kalna pa kuru varētu braukt ar ragaviņām vai slidošanas/ slēpošanas vietas. Kā arī ciema teritorija ir slikti apgaismota, tāpēc ziemā bērni vairāk uzturas mājās vai pie draugiem iekšelpās.

36.attēls. Bērnu 7-12.gadi ārtelpā pavadītais laiks ziemā. (Sastādījusi autore, 2013).

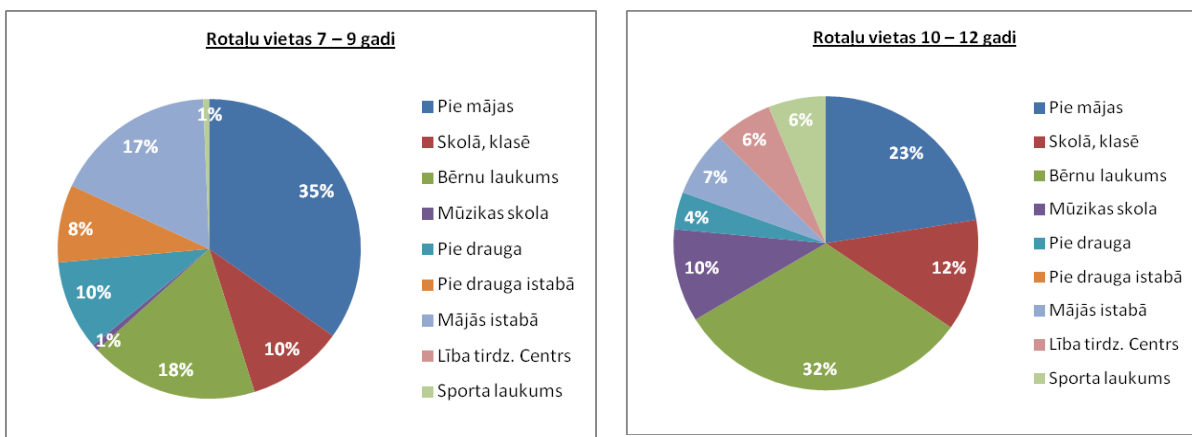
ROTAĻU VIETAS, KUR PAVADA BRĪVO LAIKU ĀRTELPĀ.

Aptaujātie bērni par mīļākajām vietām rotaļām, galvenokārt, sauc vietas, kas ir tuvu mājām vai skolai, jo tur tiek pavadīt ļoti liels dienas laiks un tur ir sastopami draugi, kas iespējams nedzīvo blakus mājā. Gan bērni no privātmāju sektora, gan daudzdzīvokļu mājās dzīvojošie norāda, ka vislabāk patīk spēlēties tur, kur ir droši un daudz vietas kā arī var sastapt draugus. Līdz ar to visvairāk šī vecuma bērni uzturas savu māju pagalmā un tuvumā pie skolām, aktivitāšu rādiusam nepārsniedzot 300 metrus (skat.att.37).

37.attēls. Bērnu rotaļu vietas Ķekavas ciema centra daļā vecumgrupai no 7-12.gadi. (Sastādījusi autore, 2013).

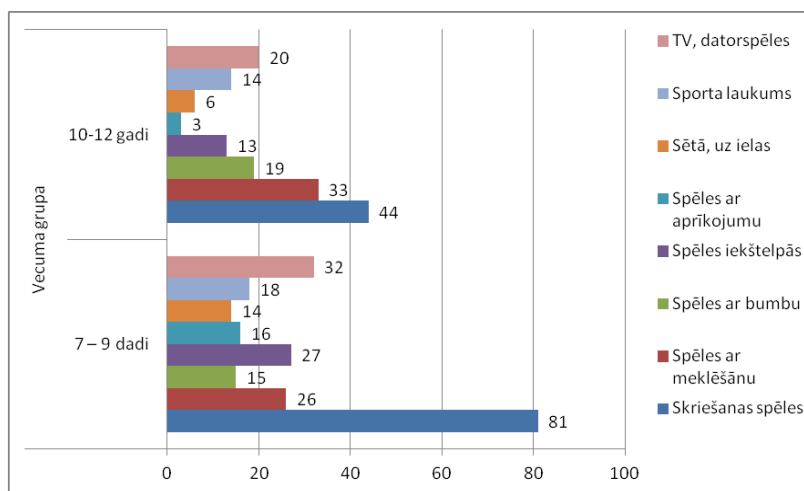

38.attēls. Bērnu 7-12.gadi rotaļu vietas Ķekavas ciema ārtelpā. (Sastādījusi autore, 2013).

Taču pat uz jautājumu, kur ārtelpā tev vislabāk patīk spēlēties (skat.att.38), bērni sniedz atbildes, kas norāda, ka patīk spēlēties iekštelpās, jo tur jūtas drošāk, īpaši tas vērojams vecuma grupā no 7-9 gadi, savukārt vecuma grupā 10-12 gadus, kā jau bija redzams iepriekš – palielinās aktivitāšu rādiuss, patstāvīgā mobilitāte un laiks, kas pavadīts ārtelpā bez vecāku tiešas uzraudzības, līdz ar to aktuālākās kļūst vietas, kas atrodas tālāk no mājām ciema teritorijā, piemēram, bērnu rotaļu laukumā pie Ķekavas upītes.

BĒRNU MĪLĀKĀS ROTALAS UN SPĒLES ĀRTELPA

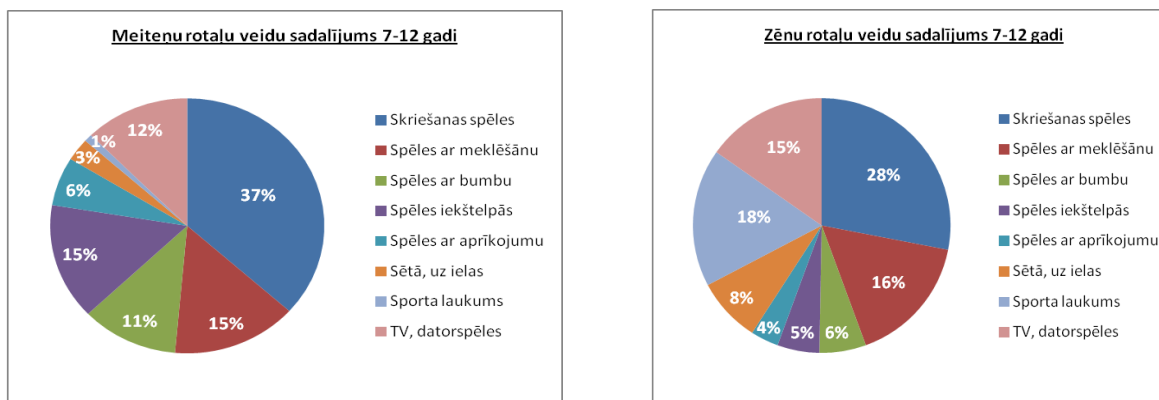
Atbilstoši vecuma grupas specifikai un bērna attīstībai – aptaujātie bērni norada, ka visvairāk laika viņiem patīk spēles ar skriešanu, piem., ķerenes, sasaldētie, augstāk par zemi u.c., spēles ar meklēšanu - paslēpes, detektīvi, meklēt štābu, kazaki razbojniki u.c.,

39.attēls. Bērnu 7-12.gadi rotaļu veidi ārtelpā. (Sastādījusi autore, 2013).

spēles ar bumu - tautas bumba, gurķi, sunīši, kartupeļi u.c. Lielākoties, minētās spēles ir spēlējamās grupā. Savukārt, kāpelēšanu, kas arī ir svarīga šajā vecuma grupā, aptaujātie bērni piemin reti. Ļoti patīk sētā un/vai uz ielas braukāt ar skrituļslidām un velosipēdu, taču to dara

reti, jo nav piemērotas vietas. Savukārt analizējot rezultātus (skat.att.40), īpaši meitenes norāda uz mierīgajām spēlēm vai spēlēm, kas ir arī spēlējamās iekštelpās, bet labos laika apstākļos var tik spēlētas ārtelpā – tās ir lomu spēles, dažādu stāstu stāstīšana - anekdošu vai šausmu stāsti, iepazīšanās spēles, galda spēles. Bet zēniem īpaši novērojams, ka būtisku vietu ārtelpas aktivitātēs ieņem sporta spēles tieši sporta laukumā vai skeitparkā. Gan zēniem, gan meitenēm no minētajām rotaļām vai spēlēm, nenozīmīgas ir spēles ap aprīkojumu – proti, to ko piedāvā konvenciālās rotaļu iekārtas, taču tas nenozīmē, ka bērniem nepatīk šūkt pa slidkalniņu, pašūpoties šūpolēs vai izbaudīt karuseli. Dažas meitenes norādīja, ka tieši šūpoļu trūkums ir iemesls strīdiem bērnu starpā.

40.attēls. Meiteņu un zēnu 7-12.gadi rotaļu veidi ārtelpā salīdzinājums. (Sastādījusi autore, 2013).

BĒRNU APMIERINĀTĪBU AR ROTAĻU IESPĒJĀM ĶEKAVAS CIEMA PUBLISKĀJĀ ĀRTELPA

Liela daļa bērnu norāda, ka nepatīk spēlēties bērnu laukumā pie Ķekavas upītes, jo tur ir bīstami, piem., var iekrist upē, tur ir maz vietas un daudz bērnu, kā arī tu ir jaunieši, kas traucē spēlēties vai arī „svešinieki”, saukti arī par klaidoņiem. Bērniem nepatīk iet spēlēties rotaļu laukuma pie kapiem un arī pie meža, jo viņiem esot bail, kā arī loti nepatīk spēlēties pie novada domes, jo tur ir daudz mašīnas un svešinieki, lai gan norāda, ka tur ir labāks ceļa segums un būtu forši tur skrituļot. 10-12 gadīgie norāda, ka nepatīk vietas pie tirdzniecības centra „Lība”, Maxima un „Mārtiņa beķerejas”, jo tur ir daudz mašīnas un cilvēki, un pieaugušie bieži aizrāda, ka kaut ko nedrīkst darīt – piem., skraidīt. Kopējā apmierinātība ar vietām ārtelpā – puse norāda (53%), ka ir vietas, kas nav piemērotas bērniem, puse (47%) aptaujāto bērnu pauž viedokli, ka viss viņus apmierina. Vecuma posmā no 7 – 12 gadu vecumam 31 respondents norāda, ka ir bijuši konflikti, bet 81, ka konfliktu nav. Vecuma

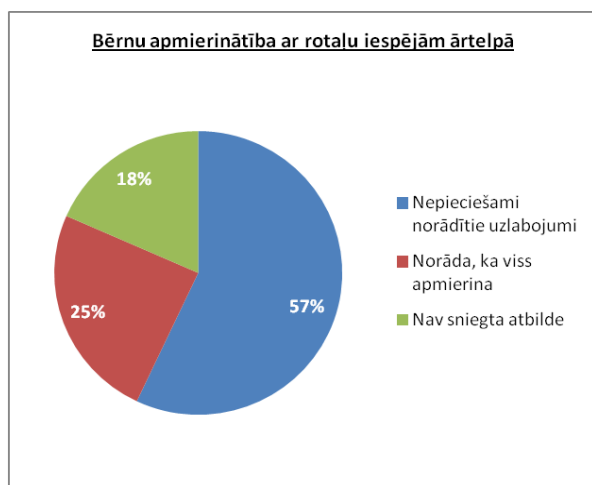
posmā no 7 – 9 gadu vecumam bērni biežāk ir kopā ar vecākiem sabiedriskajā ārtelpā. Konflikta vietas respondenti uzrāda, kā:

- Bērnu laukumā – strīdi par šūpolēm, jaunieši traucē;
- Skolā – bērni apsūkājās un kaitina;
- Braucot ar riteni – daudz mašīnas uz ceļa, aizrāda pieaugušie;
- Pie mājam – svešinieki, aizrada pieaugušie;
- Pie novada domes – daudz aizrādījumu, svešinieki un automašīnas;
- Vecuma posmā no 10 – 12 gadiem pie Maximas, t/c Lības – traucē jaunieši, pieaugušie aizrāda, daudz automašīnas, svešinieku – visu kopa saucot par pūli.

KO BĒRNI GRIBĒTU MAINĪT SAVĀ CIEMĀ

Bērnu apmierinātību ar rotaļu iespējām Ķekavas ciema publiskajā ārtelpā vērtējama kā slikta (skat.att.41), jo tikai 25% aptaujāto bērnu uzskata, ka viss viņus apmierina, savukārt 57% bērnu norāda, ka ir nepieciešami uzlabojumi. Biežāk pieminētie uzlabojumi, kas būtu jāveic Ķekavas ciemā bērnu vecuma grupā 7-12 gadu ir sekojoši:

- Vairāk atrakciju vietas, šūpoles, būdiņas, rotaļlaukumus, daudz bērnu un maz vietas rotaļām.
- Atjaunot vecās mājas, jo nesmuki izskatās.
- Veidot jaunus veloceliņus un izveidot lielāku skeitparku.
- Salabot ceļus, veidot vairāk gājēju pārejas un ietves.
- Veidot jaunus gājēju celiņus, lai varētu arī skrituļos.
- Slidošanas vieta un kalns ziemai.
- Uzlabot apgaismojumu uz ielām un uzstādīt luksoforus.
- Izveidot kartinga trasi.
- Vairāk puķes, lai skaistāk, stādīt kokus, lai ir kur kāpelēt, soliņu!

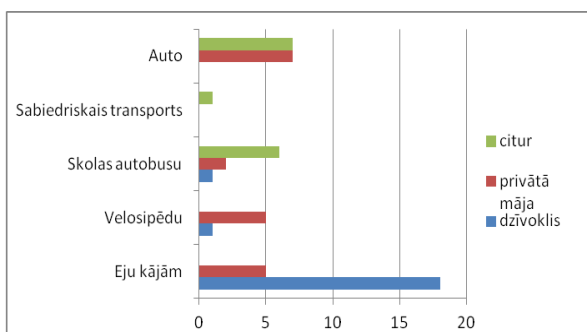
41.attēls. Meiteņu un zēnu 7-12.gadi apmierinātība ar rotaļu iespējām Ķekavas ciema ārtelpā. (Sastādījusi autore, 2013).

3.2.2. JAUNIEŠU APTAUJAS REZULTĀTI VECUMA GRUPĀ NO 13 LĪDZ 17 GADIEM

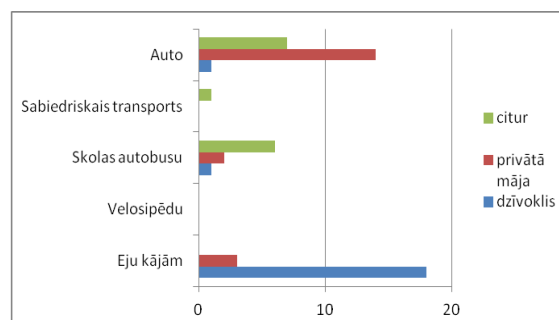
JAUNIEŠU MOBILITĀTE UN AKTIVITĀŠU RĀDIUSS

Patstāvīgajai mobilitātei arī vecuma grupā 13-17 gadiem ir raksturīga atkarība no vecāku pārvadāšanas pakalpojumiem, īpaši tiem, kas dzīvo privātmāju sektorā vai kādā cita apdzīvotā vieta (skat.att.42). Uz skolu ar kājām dodas tie jaunieši, kas dzīvo Ķekavas ciema daudzdzīvokļu namos vai tuvāk centram esošajos privātmāju sektoros, kur ir iespējams pārvietoties ar kājām, ko ietekmē attālums līdz skolai, ceļa infrastruktūras labiekārtojums, tai skaitā, ielu apgaismojums, satiksmes drošība un laika apstākļi. Brīva laika aktivitātēs jaunieši lielākoties izmanto kājām iešanu un braukšanu ar velosipēdu/motorrolleri kā pārvietošanās veidu.

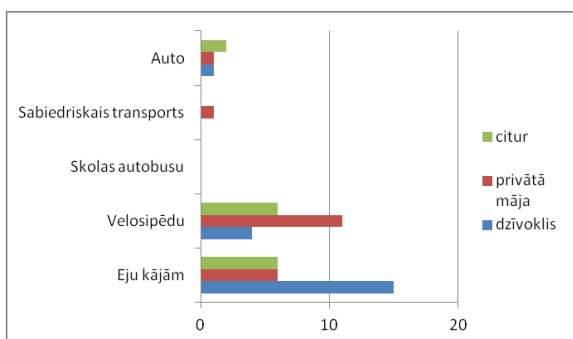
Dodas uz skolu pavasarī un rudenī

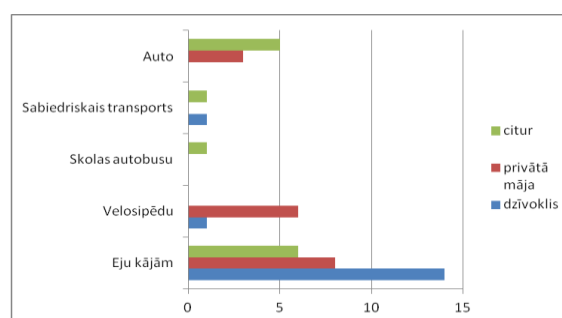
Dodas uz skolu ziemā

Dodas pie draugiem

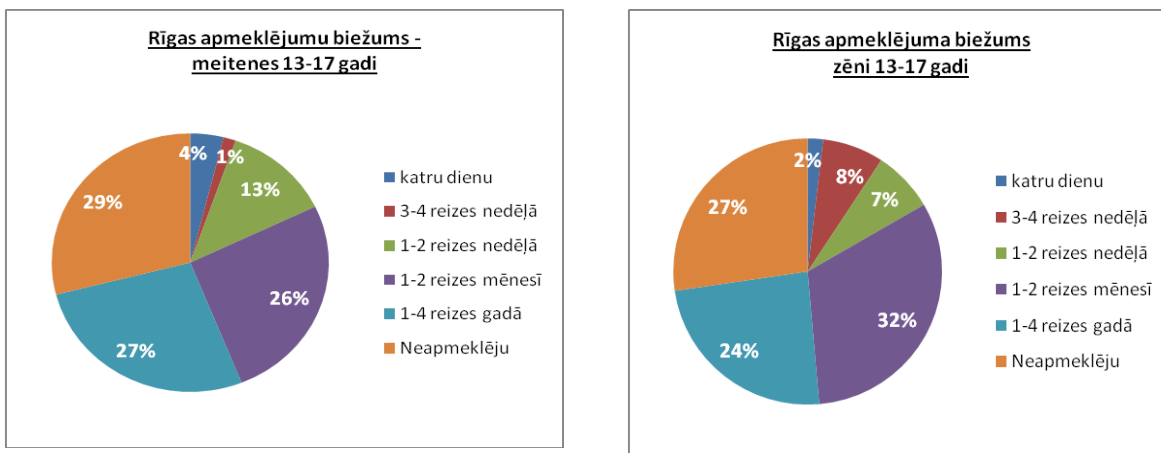
Dodies uz pulcinu

42.attēls. Bērnu 13-17.gadi patstāvīgās mobilitātes raksturojums. (Sastādījusi autore, 2013).

Šai vecuma grupai raksturīga patstāvīga mobilitāte un jauniešu aktivitāšu rādiuss ir palielinājies ārpus ciema robežām. Tas nozīmē, ka atkarībā no interesēm un vajadzībām, jaunieši ikdienas aktivitātes noris arī Rīgā, kur jaunieši visbiežāk dodas iepirkties, apmeklē kultūras un sporta pasākumus, izklaidējas vai izmanto medicīnas pakalpojumus (skat.att.43).

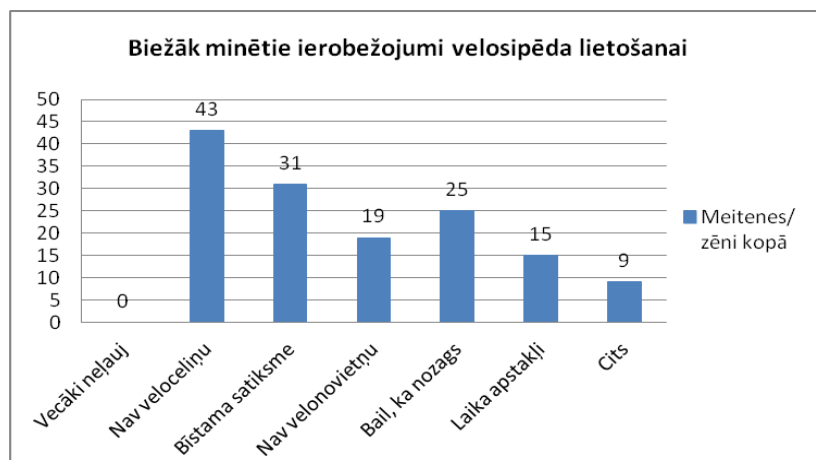
Uz Rīgu jaunieši dodas visbiežāk 1-2 reizes mēnesī – ar mērķi izklaidēties, iepirkties, savukārt 1-4 reizes gadā uz Rīgu dodas apmeklēt kultūras un sporta pasākumus un izmantotu medicīnas pakalpojumus.

43.attēls. Bērnu 13-17.gadi patstāvīgās mobilitātes raksturojums. (Sastādījusi autore, 2013).

SATIKSME DROŠĪBAS VĒRTĒJUMS UN VELOSIPĒDA IZMANTOŠANA

Velosipēdu izmantošana kā pārvietošanās veids tiek skatīta satiksmes drošības kontekstā, jo kā galvenos ierobežojumus, lai izmantotu velosipēdu ikdienas mobilitātē, jaunieši norāda, ka tieši veloceliņu trūkums un bīstamā satiksme ir iemesli, kāpēc viņi bieži lūdz vecākiem pārvadāšanas pakalpojumus savām ikdienas aktivitātēm (skat.att.44). Satiksmes drošību jaunieši vērtē, ka sliktu – 43%, savukārt, 53% aptaujātie jaunieši, uzskata, ka ceļā uz skolu viņi nesaskars ar bīstamām situācijām. Interesanti, ka 81% aptaujāto norāda, ka viņiem ir velosipēdi, bet izmanto to tikai 45% kā ikdienas pārvietošanās

44.attēls. Bērnu 13-17.gadi satiksmes drošības vērtējums Ķekavas ciemā. (Sastādījusi autore, 2013).

līdzekli, bet 25%, kam ir velosipēds, to izmanto reti vai praktiski nemaz. Velosipēdu kā pārvietošanās līdzekli biežāk izmanto zēni, nekā meitenes.

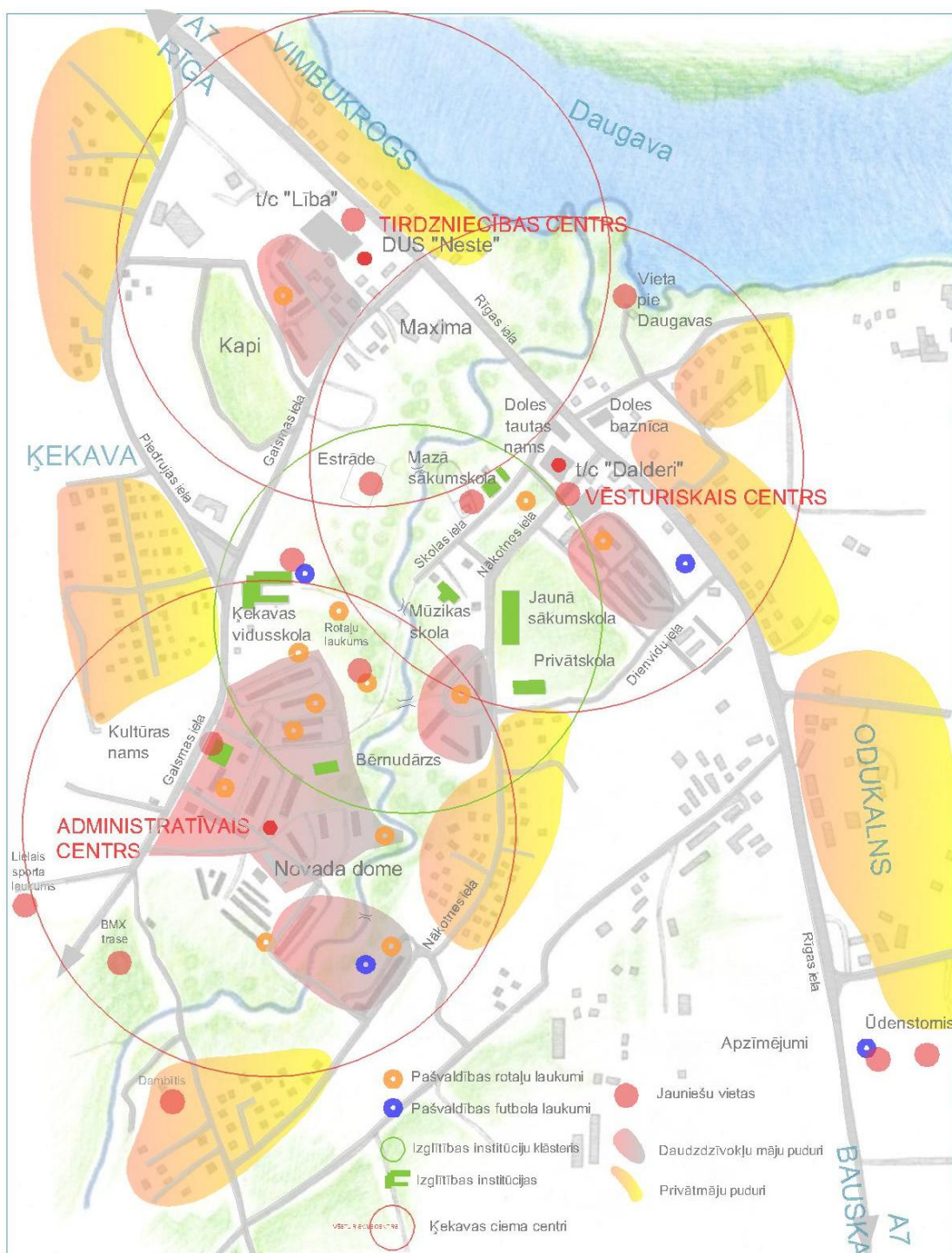
BRĪVĀ LAIKA PAVADĪŠANA ĀRPUS MĀJĀM UN SKOLAS

Brīvo laiku ārpus mājām pavada, lai satiktos ar draugiem 66% vai sportotu – 21% un kā citi iemesli tiek norādīti 10% gadījumu. 87% no aptaujātajiem jauniešiem izmanto interešu izglītības piedāvājumu un darbojas kādā no pulciņiem, savukārt tikai 8% respondentu norāda, ka darbojas kādā jauniešu organizācijā. Uz jautājumu, vai savā brīvajā laikā jaunietis/e līdzdarbotos Ķekavas ciema ārtelpas labiekārtošanas/uzlabošanas pasākumus, 42% norāda, ka nepiedalītos un 11% uz šo jautājumu nesniedz atbildi. Tikai 28 % aptaujāto jauniešu piekristu līdzdarboties šādos pasākumos. Būtiski ir uzsvērt, ka, galvenokārt, tieši jaunieši, kas dzīvo privātmāju sektorā, apskata iespējas piedalīties publiskās ārtelpas uzlabošanas aktivitātēs, turpretim, jaunieši, kas dzīvo daudzdzīvokļu namos, lielākoties šādu iespēju noliedz. Jaunieši brīvo laiku visbiežāk pavada tiekoties ar draugiem un tas notiek sekojošās vietās, kā arī viņi norāda, kāpēc patīk šīs vietas (skat.3.tabulu).

3.tabula. Jauniešu vietas Ķekavas ciema ārtelpā. (Sastādījusi autore, 2013).

Vietas kur satikties	Kāpēc patīk šīs vietas
Ķekavas centrs	Visi tiekas, komfortabli, labi izskatās, bruģēti celiņi
Sporta laukums	Trenējas, futbola spēles
t/c Lība, t/c Dālderī	Ir ērti, var iepirkties, var paēst
Autobusu pietura	Laba tikšanās vieta, gaidot autobusu
Skola, mākslas skola, JIC.	Var atpūsties, ērti nokļūt, var satikt draugus
Skeitparks	Skeitot ar draugiem
Estrāde	Neviens netraucē
Bērnu laukums	Jauka vieta, sakopts, citur nav kur iet, ir kur sēdēt
Pie Daugavas	Kluss, mierīgi, neviens netraucē, var peldēt
Pie drauga , pie manis mājā	Netraucē, ir ērti, spēlējam PC
Rīga	Interesanti
Dambītis	Skaista vieta, neviens netraucē, var peldēt
Odukalns - ūdenstornis	Forša vieta

Kopumā raksturojot jauniešu vietas, var teikt, ka jaunieši izvēlas vietas, kur sevi parādīt, kas lielākoties ir ciema centra daļā un vietas, kur norobežoties, kas parasti atrodas tālāk no centra ciema nomalēs (skat.45.att.).

45.attēls. Jauniešu vietas Ķekavas centra daļā. (Sastādījusi autore, 2013).

Savukārt, jauniešiem Ķekavā nav tendence konfliktēt, jo 85% aptaujāto norāda, ka nav bijuši konflikti ārtelpas izmantošanā. Savukārt norādītās konflikta vietas (skat. 4.tabulā) ir tās, kur jaunieši tiek un iemesli konfliktiem ir saskarsmes kultūra un savstarpējā cieņa vienam

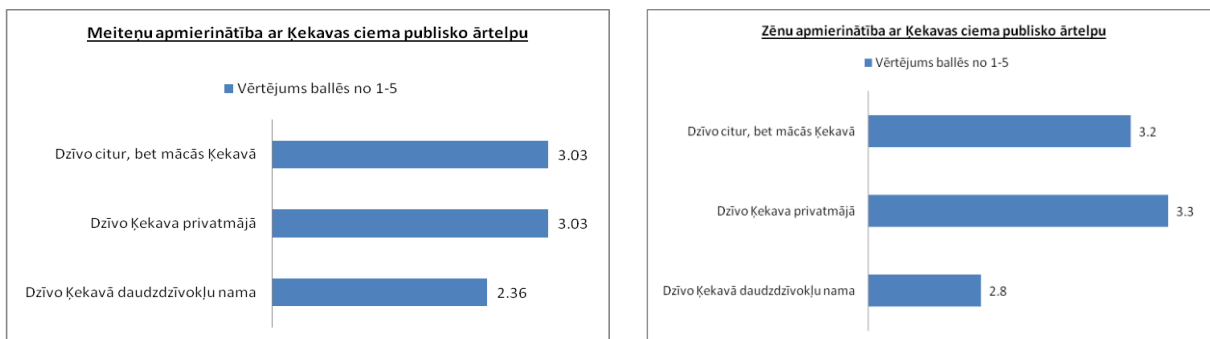
pret otru. Taču ir bijuši satraucoši gadījumi, jo divās anketās tika norādīts, ka diennakts tumšajā laikā, kas rudenī iestājas jau ap septiņiem vakarā, bet ziemā ap pieciem vakarā, divas jaunietes tika apdraudētas Ķekavas ciema parkā. Parka teritorija netiek pietiekoši apgaismota un tur ir patiesi bailīgi uzturēties tumšā laikā, līdz ar to šo vietu diennakts tumšajā laikā ir iemīļojuši apšaubāma rakstura cilvēki, kas ir viens no būtiskākajiem bailu iemesliem, īpaši jaunām meitenēm.

4.tabula. Vietas Ķekavas ciema ārtelpā, kur ir bijuši konflikti. (Sastādījusi autore, 2013).

Kur bijuši konflikti	Kāpēc?
Uz ielas	Saķeršanās ar vienaudžiem
Pie skolas	Egocentriski jaunieši
Pie estrādes, Brāļu kapi, pie skolas	Strīdi ar vienaudžiem
Pie skolas	Ķekavā dzīvo ne tik labi cilvēki
Bērnu laukums	Piedzēries vīrietis skrēja pakaļ
Mājās ar vecākiem	Lamājas ne par ko
Parkā	Piedzēries vīrietis skrēja pakaļ

JAUNIEŠU APMIERINĀTĪBA AR ĶEKAVAS CIEMA PUBLISKĀS ĀRTELPA KVALITĀTI

Jautājums par jauniešu apmierinātību ar savas dzīvesvietas apkārtni ietvēra 12 apakš jautājumus, kas tika vērtēti vērtību skalā no 1 – 5 (skat.att.46): pagalmu, parka labiekārtojums, ietvju stāvoklis, pievilcīga, acīm tīkama vieta, klusums maz trokšņu, ielu un pagalmu

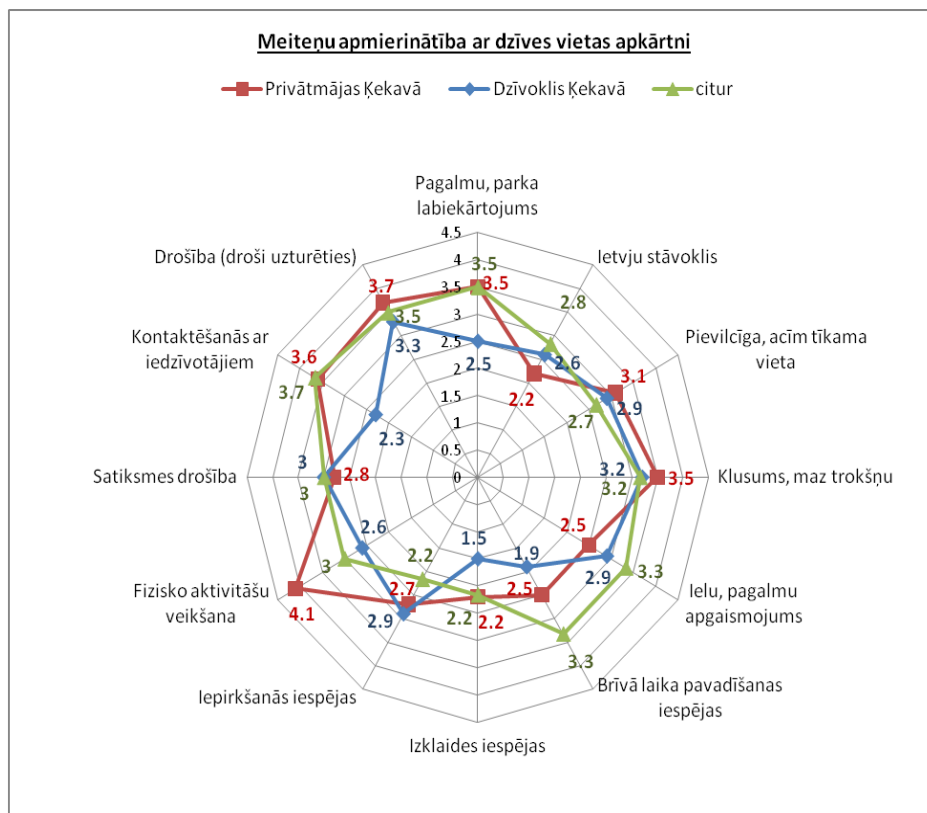

46.attēls. Bērnu 13-17.gadi apmierinātība ar Ķekavas ciema publisko ārtelpu. (Sastādījusi autore, 2013).

apgaismojums, brīvā laika pavadīšanas iespējas, izklaides iespējas, iepirkšanās iespējas, fizisko aktivitāšu veikšana, satiksmes drošība, kontaktēšanās ar iedzīvotājiem, vispārējā drošība ciema teritorija. Meitenes Ķekavas ciema publisko ārtelpu vērtē kritiskāk nekā zēni, taču ir vērojama tendence abiem dzimumiem, proti, ka neapmierinātāki ar publiskās ārtelpas kvalitāti, ir tieši jaunieši, kas dzīvo Ķekavas ciema daudzdzīvokļu namos.

Meitenes vērtē (skat.att.47) vissliktāk izklaides un brīvā laika pavadīšanas iespējas, pagalmu labiekārtojumu un īpaši daudzdzīvokļu namos dzīvojošās meitenes ir neapmierinātas ar

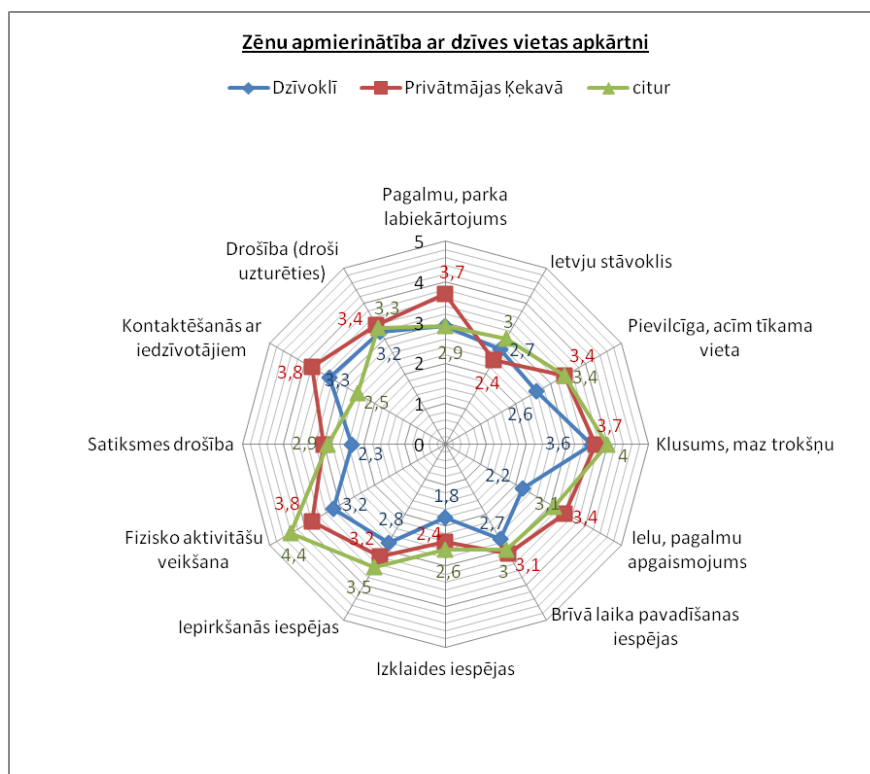

47.attēls. Meiteņu 13-17.gadi apmierinātība ar Ķekavas ciema publisko ārtelpu. (Sastādījusi autore, 2013).

kontaktēšanās iespējā dzīves vietas apkārtņē un fizisko aktivitāšu iespējas ciemā, kas savukārt, pārējo meiteņu lokā, kas dzīvo privātmājās vai citā ciemā tiek vērtētas kā apmierinošas vai pat labas. Ielu stāvokli un apgaismojuma kvalitāti visnegatīvāk vērtē meitenes no privātmāju sektora.

Zēni savukārt (skat.att.48), zemu vērtē izklaides iespējas, satiksmes drošību un ielu stāvokli, visaugstāk tiek vērtēts fizisko aktivitāšu veikšanas iespējas, klusums un trokšņu neesamība. Kritiski tiek vērtētas ielas pagalmu apgaismojums – īpaši no zēnu puses, kas dzīvo

daudzdzīvokļu namos Ķekavā, kā arī ciema kopējais vizuālais tēls tiek vērtēs negatīvi. Zēni, kas dzīvo citur, bet mācās Ķekavā negatīvi, vērtē kontaktēšanās iespējas ar ciema iedzīvotājiem. Kopumā 72% aptaujāto jauniešu norāda, ka ir nepieciešami uzlabojumi Ķekavas ciema publiskajā ārtelpā. Galvenās jomas, kas no jauniešu skatupunkta ir ceļu kvalitāte un satiksmes drošība – nepieciešamas ietves, gājēju pārejas. To norāda 27% aptaujāto. Otrā vietā arī jaunieši ierindojuši ir nepieciešamību pēc veloceļiem un pastaigu vietām – 20%, trešajā vietā ierindota ir vajadzība pēc mierīgās atpūtas vietām – 18%. Pārējās jomas, kas ir jāuzlabo ir ielu apgaismojums, aktīvās atpūtas vietas, jāpaaugstina ir drošība un jāuzlabo cilvēku attiecības, kā arī jauniešu aktivitātes un izklaides iespējas.

48.attēls. Zēnu 13-17.gadi apmierinātība ar Ķekavas ciema publisko ārtelpu .
(Sastādījusi autore, 2013)

3.3.ĶEKAVAS NOVADA JAUNATNES POLITIKA UN SABIEDRISKĀS AKTIVITĀTES – ĶEKAVAS CIEMĀ . Avots: Ķekavas novada mājas lapa

Ķekavas Jaunatnes politikas attīstība ir tikai pašos pirmsākumos un pašlaik vēl nav izstrādāta novada Jaunatnes politikas stratēģija, līdz ar to izvērtējot bērnu un jauniešu līdzdalības iespējas autore balstījās uz novērojumiem, kas iegūti laika pagājušajā gadā specializācijas prakses ietvaros un izvērtējot informāciju, kas pieejama Ķekavas novada mājas

lapa. Līdz ar to Ķekavas ciema bērnu aktivitātes un līdzdalība sabiedriskajās aktivitātēs lielākoties ir saistītas ar kultūras un izklaides pasākumiem gan kā dalībniekiem, gan arī organizētājiem. Pašvaldība organizē bērniem dažādus pasākumus, kas saistīti ar zīmēšanu, sporta aktivitātēm, kultūru un mākslu. Iepazīstina bērnus ar pašvaldības darbu un rīko satiksmes drošības apmācības, zīmēšanas konkursus, kā arī dažādas tematiskās nometnes vasaras brīvlaikā.

Ķekavas novadā darbojas divas organizācijas, kuras izveidojuši jaunieši, proti - 2011.gada sākumā sabiedriski aktīvie jaunieši dibināja Ķekavas novada jauniešu padomi ar mērķi pārstāvēt visa novada jauniešu intereses un iniciatīvas pašvaldībā, taču faktiski šī padome darbojas tikai Ķekavas ciema ietvaros. Līdz ar to pagājušā gada rudenī arī Baložu pilsētas jaunieši dibināja savu jauniešu padome. Jauniešu padomes darbojas Ķekavas novada jauniešu iniciatīvu centra ietvaros, kuru no 2012.gada septembra vada pašvaldības jaunatnes lietu speciālists, kura galvenie uzdevumi ir organizēt pasākumus, projektus un programmas jaunatnes politikas jomā Ķekavas novadā, konsultēt jauniešus par neformālo izglītību, līdzdalības iespējām un brīvprātīgo darbu un nodrošināt piekļuvi jauniešu vajadzībām un interesēm atbilstoši informācijai, veidojot jauniešu datu bāzi un veicināt informācijas pieejamību jauniešu un jauniešu organizāciju vidū. Tā kā novadā var novērot jauniešu vēlmi apvienoties, lai mērķtiecīgāk pārstāvētu savas intereses un vajadzības, tad izvērtējot Ķekavas pašvaldības mājas lapā pieejamo informāciju var secināt, ka redzamākās jauniešu sabiedriskās aktivitātes ciemā ir saistītas ar dalību dažādos pasākumos, vai to organizēšanu:

- tika rīkotas tikšanās ar politiķiem „Kafija ar politiķi. jaunieši piedalījās starptautiskā festivāla VIA Ķekava rīkošanā
- organizēja rokfestivālu "Bliez no bedres", kas kļuvis jau par tradīciju;
- pieredzes apmaiņā ir devušies gan pie kaimiņu pašvaldību (Olaines, Salaspils, Rēzekni) jauniešiem, gan piedalījušies starptautiskos pasākumos, piem., seminārs Spānijā saistībā ar jauniešu iesaistīšanos pašvaldības darbā „Domā globāli, darbojies lokāli”;
- pagājušā rudenī organizēja „Senioru nedēļu” – kas tika rīkota ar mērķi veicināt paaudžu sadarbību un draudzību. Visas nedēļas garumā notika dažādi pasākumi senioriem, kurus vadīja jaunieši;
- piedalījušies ciema publiskās ārtelpas dekorēšana Lieldienu svētkiem;

- bērniem Ķekavas mākslas skola organizēja pasākumu, kura laikā bērni veidoja grafiti stilā ieturētu krāsojumu ciema skeitparkam un zīmēšanas konkursu par Gaismas ielas attīstību;
- tika rīkota jauniešu, Ķekavas novada domes pārstāvju un arhitekta J.Pogas biroja pārstāvju kopīga apspriede par jaunā jaunatnes iniciatīvu centra ēkas projektu.

Savukārt jaunieši aktivitātes saistībā ar konkrētiem projektiem Ķekavas ciema teritorijas labiekārtošanā vai jaunu aktivitāšu vietu izveidošanā līdz šim nav notikušas. Lai gan jauniešiem ir daudz ideju, piemēram, par āra vingrošanas, dažādu mierīgās atpūtas vietu izveidi vai arī Odukalna ūdens torņa teritorijas attīstīšanu kā vienu no jauniešu satikšanās punktiem, šīs idejas pagaidām ir palikušas nerealizētas. Šobrīd galvenās aktivitātes ciemā ir saistītas ar Jaunatnes centra izveidošanu un diskusijas saistībā ar jaunā centra ēkas projektēšanas darbiem. Novadā ir izveidots viens pagaidu jaunatnes iniciatīvu centrs Kultūras nama pagraba telpās, kas darbojas Ķekavas ciemā un novadā ir tikai viens jaunatnes lietu speciālists, kura darba pienākumos ir ne tikai Jaunatnes centra vadīšana, bet arī darbs ar visiem bērniem no 13-17 gadiem un jauniešiem no 18-25 gadiem, kas novadā ir aptuveni 2500. Līdz ar to, jaunatnes politikas ietvara veidošana novadā ir lēna, jo ir nepietiekami cilvēkresursi šai jomā, kas arī izskaidro, kāpēc Ķekavas novadā pagaidām nav izstrādāta Jaunatnes politikas stratēģija, kā to nosaka Jaunatnes likums. Savukārt, informācija ir par dažādiem ar jaunatni saistītiem pasākumiem Rīgas plānošanas reģiona vai Latvijas līmenī, kā arī Starptautiskās jaunatnes aģentūras organizētās apmācības un citi pasākumi Ķekavas pašvaldības mājas lapā reti tiek ievietota, kā arī tajā nav izveidota atsevišķa sadaļa tieši jauniešiem, līdz ar to, ja arī informācija tiek ievietota, tad tā sajaucas ar pārējām novada aktualitātēm un bieži vien to ir grūti atrasts. Tas varētu būt iemesls, kāpēc Ķekavas novada jaunieši reti piedalās piemēram, Starptautiskās jaunatnes aģentūras organizētās apmācības.

Izvērtējot bērnu un jauniešu sabiedriskās aktivitātes Ķekavas ciemā, var secināt, ka šajā jomā ir novērojama reprezentatīvā (piem., skolu skolēnu padomes) un atvērtā līdzdalības (dažādi jauniešu forumi), ikdienas līdzdalības forma, kas tas tiek praktizēts izglītības iestādēs, pasākumi, kas balstīti uz brīvprātīgā darba principiem un precīzā līdzdalības forma – piemēram, dažādi zīmēšanas konkursi - interešu izglītības iestādēs, savukārt proaktīvā līdzdalības forma, īpaši saistībā ar teritorijas fizisko plānošanu nav novērojama, kā arī līdzdalība lēmumu pieņemšanā saistībā ar dzīves vides veidošanu ir tikai teorētiska.

3.4. ĶEKAVAS CIEMA SOCIĀLĀS TELPAS ANALĪZES NOVĒRTĒJUMS

Kopumā izvērtējot iegūtos pētījuma rezultātus var secināts, ka Ķekavas ciema bērnu trīs pamatvides ir izvietotas ap izglītības iestāžu veidojošo klastera teritoriju, kas vērtējams pozitīvi, tā pat zaļo struktūru – galvenā rekreācijas telpas atrašanās vieta Ķekavas centra vidusdaļā nodrošina gan daudzdzīvokļu namu, gan privātmāju bērniem brīvu piekļuvi dabiskai videi. Kritiski vērtējama ir ielu infrastruktūra, nesošās ietves un gājēju pārejas, kā arī vājais visa ciema publiskās telpas apgaismojums diennakts tumšajā laikā īpaši rudenī un ziemā, pavasarī. Bīstama satiksme un sliktais ielu infrastruktūras stāvoklis kompakto teritoriju sadala aktivitāšu salās un veido barjeras, kas ierobežo bērnu patstāvīgo mobilitāti veicina bērnu atkarību no vecāku pārvadājumiem pat situācijās, kad līdz skolai ir tikai 5-10 minūšu kājām ejams attālums. Publiskās ārtelpas labiekārtojums neatbilst bērnu un jauniešu vajadzībām, bet rotaļu laukumu vietu daudzums ir vērtējams pozitīvi. Būtiskākie trūkumi ir saistīti ar nepārdomātu bērnu aktivitāšu vietu izvietojumu, piemēram pie intensīvās satiksmes A7 šosejas atrodas divi no trīs futbola laukumiem un līdz ar to netiek izmantotas, kā arī rotaļu vietas bieži šķērso aktīvās gājēju plūsmu takas Ķekavas parka teritorijā un daudzdzīvokļu namu pagalmos. Publiskās ārtelpas labiekārtojums ciema teritorijā ir atstāts margināla pozīcijā, jo rotaļu vietas lielākoties aprobežojas tikai ar smilšu kasti un soliņiem, vai arī ir paredzētas pirmskolas vecuma bērniem. 7-12 gadīgo bērnu aktivitāšu rādīsi atbilsts teorētiskajam nostādnēm un nepārsniedz 300 metrus. Galvenās aktivitāšu telpas šim vecuma posmam ir pie mājas pagalma teritorijā vai ap skolu, kā arī tā kā Ķekavas parka teritorija atrodas ciema centrā (tēlaini parka teritoriju varētu dēvēt par “ciema sirds”) ap kuru koncentriskos lokos ir izvietojušās vispirms izglītības iestādes, tad daudzdzīvokļu māju pagalmi un trešajā loka privātmāju puduri tad, arī parka teritorija tiek izmantota āra rotaļām šajā vecuma posmā. Te gan jāatzīmē, ka Ķekavas upe ļoti daudzu bērnu uztverē ir bīstama vieta un tiek pielīdzināta bīstamības ziņā ielām un tas ir iemesls, kāpēc daudzi bērni parka rotaļu laukumu neizmanto. Tā pat bērni šajā vecuma posmā norāda, ka nepatīk vietas, kur ir daudz svešinieki un automašīnas – piemēram, t/c ”Lība” un Ķekavas novada dome. Savukārt jauniešu vietām raksturīgas ir divas pazīmes, kas arī atbilst teorētiskajām nostādnēm, proti, jaunieši izvēlas vietas ciema centrā, kur sevi paradīt un vietas ciema nomalēs, kur norobežoties. Kopumā pētījuma iegūtie rezultāti parāda, ka ir nepieciešams Ķekavas ciema publisko telpu attīstīt ņemot vērā jaunās paaudzes intereses un vajadzības, jo šobrīd tas ir viens no iemesliem, kāpēc bērni vairāk pavada laiku iekštelpās. Tā pat aktuāls

jautājums ir satiksmes drošība, automašīnas daudzdzīvokļu māju pagalmos un negatīvā ietekme, ko rada Administratīvā centra atrašanās lielākajā ciema daudzdzīvokļu māju pudurī, kā arī sliktais parka teritorijas apgaismojums. Ņemot vērā jaunās sākumskolas atrašanās vietu, ir nepieciešams izveidot drošus un labi apgaismotus savienojumus – kājām gājēju takas, kas savienotu daudzdzīvokļu māju puduri pie Tirdzniecības centra ar izglītības iestāžu klastera teritoriju. Līdz ar to, ņemot vērā Ķekavas ciema bērnu trīs pamatvides kompakto izvietojumu un tiešo piekļuvi galvenajai ciema rekreācijas telpai, var secināt, ka Ķekavas ciemam ir visas iespējas attīstīties bērniem draudzīgā veidā atrisinot konstatētos bērnu un jauniešu ikdienas ierobežojošos apstākļus.

Lai arī pētījums neaptvēra pietiekami plašu bērnu un jauniešu sociālās grupas pārstāvjus, kā arī netika izmantotas visas sociālās telpas analīzes iespējas, piemēram, netika iegūti un izvērtēti bērnu vecāku un ekspertu viedokļi, kā arī netika apsekota teritorija un detāli iegūta informācija no bērniem vecuma grupā 7-12 gadi, taču iegūtie rezultāti liecina, ka ir nepieciešamas diskusijas par bērnu līdzdalības nodrošināšanu teritorijas attīstības plānošanā un „bērnu perspektīvas” ievērtēšanu teritoriju fiziskajā plānošanā - īpaši saistībā ar publiskās ārtelpas attīstību un satiksmes organizācijas plānošanu apdzīvotajās vietās.

4. BĒRNU UN JAUNIEŠU LĪDZDALĪBAS NODROŠINĀŠANA DZĪVES VIDES VEIDOŠANĀ UN LĒMUMU PIENĒMŠANĀ VIETĒJĀS PAŠVALDĪBAS LĪMENĪ

Latvijā tāpat kā daudzās pasaules attīstītajās valstīs ir vērojamas tendences kā piemēram - jaunās paaudzes aptaukošanās, mazkustīgs dzīves veids un fizisko aktivitāšu trūkums, ar tehnoloģijām saistītās bērnu atkarības, patstāvīgās mobilitātes ierobežojumi un nošķiršana no dabas. Ģ.Burgmanis norāda, ka arī Latvijas kontekstā var runāt par bērnu un jauniešu telpisko segregāciju un marginalizāciju, kā arī bērnu un jauniešu ikdienas dzīves paradumu izmaiņām pēdējo trīs gadu desmitos (Burgmanis, 2013). Savukārt, Ķekavas ciema piemērs atklāj būtisku trūkumus teritorijas attīstības plānošanā vietējā pašvaldības līmenī, kas skaidrojams ar Latvijas vēsturisko situāciju, padomju laiku režīmu un bērnu un jauniešu pētniecības tradīciju trūkumu zinātņu nozarēs, kas apraksta cilvēku mijattiecības ar tiem pieejamo sociālo, kultūras un ekonomisko vidi, neapskatot nozīmīgu bērnu un jauniešu ikdienas dzīves daļu, mijattiecības ar fizisko vidi, kurās vistiešāk atspoguļojas visu pieņemto politisko lēmumu un sociālekonomisko apstākļu ietekme (Burgmanis, 2013). Līdz ar to Latvijas teritoriju attīstības plānošanas praksē bērnu un jauniešu sociālā grupa netiek skatīta tādā veidā kā tas ir pieņemts pasaules attīstītajās

valstīs, proti nav izstrādātas prasības fiziskajai teritorijas plānošanai un arī nepastāv bērnu un jauniešu sociālās grupas līdzdalības procesa nodrošināšana teritorijas attīstības plānošanas procesos. Bērnu vajadzības lielākoties tiek skatītas tikai iekštelpu kontekstā, aizmirstot par bērnu vajadzībām ārtelpā, kas ietekmē bērnu patstāvīgo mobilitāti, veidojot atkarību no vecāku pārvadājumiem, veicina bērnu dzīvi iekštelpās, kas atstāj ietekmi uz bērnu veselību un fizisko, garīgo, mentālo un sociālo prasmju attīstību (Prezza et al., 2001). Līdz ar to var teikt, ka arī Ķekavas ciema gadījumā, bērnu un jauniešu sociālā grupa ir telpiski segregēta un atrodas marginālā pozīcijā attiecībā pret „pieaugušo cilvēku pasauli”.

Iepriekš minētie iemesli daudzās pasaules un Rietumeiropas valstīs ir licis pārskatīt teritoriju attīstības plānošanu (Nordström, 2010), atzīstot faktu, ka bērni ir eksperti paši par sevi un ļoti labi spēj pastāstīt par savām vajadzībām, kas saistītas ar publiskās ārtelpas izmantošanu. Līdz ar to, Ķekavas ciema piemēra kontekstā būtu ieteicams nodrošināt bērnus un jauniešu līdzdalību Ķekavas parka un izglītības institūciju veidojošā klastera attīstības risinājumu izstrādes procesā, kā arī kopā ar izglītības un jaunatnes politikas veidojošajām institūcijām būtu vēlams labiekārtot teritorijas pie skolām, paredzot to izmantošanu ārpus institūciju darba laikiem brīvdienās un skolēnu vasaras brīvlaikos. Savukārt, daudzdzīvokļu māju pagalmu labiekārtošanā vēlams atbalstīt ciema aktīvo iedzīvotāju, kā arī jauniešu iniciatīvas un nevalstiskās organizācijas, taču ir jāapzinās, ka bērnu un jauniešu līdzdalībai dažādos plānošanas līmeņos ir nepieciešams politikas ietvars un atbalsts un tas nevar balstīties tikai uz nevalstisko organizāciju, izglītības institūciju iniciatīvām vai pasākumiem, kas organizēti jaunatnes politikas ietvaros. Kā liecina Eiropas valstu prakse, tad ir jāmeklē individuāli un vietējai situācijai atbilstoši risinājumi kā iesaistīt bērnus un jauniešus teritorijas plānošanā, taču visos gadījumos, tas parasti aizsākas ar politisko lēmumu, valsts – nacionālajā līmenī, kam seko dažādu vadlīniju vai plānošanas instrumentu izstrāde (gan fiziskajai teritorijas plānošanai, gan līdzdalības nodrošināšanai), kas tiek pārbaudīti paraugteritorijās (pašvaldībās) un pašvaldības speciālistu apmācība. Tā kā pilsoņu, tai skaitā bērnu un jauniešu, līdzdalība demokrātiskās iekārtas valstīs ir telpiskās attīstības plānošanā viens no stūrakmeņiem, tad bez valsts un pašvaldību atbalsta sociālā plānošana pašvaldībās un darbs ar marginālajām sociālajām grupām nav iespējams. Ķekavas ciema gadījumā, kā pirmais solis, būtu jāapsver iespējas vietējā pašvaldības līmenī pieņemt politisko lēmumu, kas sekmētu veiksmīgi esošās situācijas risinājumu un nodrošinātu bērniem piemērotas vides veidošanu ciema publiskajā ārtelpā, lai

gan jāatzīst, ka tas noteikti nav vienkāršs uzdevums, ņemot vērā Latvijas teritorijas attīstības plānošanas praksi. Sekojoši, otrais solis ieteicams Ķekavas novadā izstrādāt sociālās plānošanas programmu līdzdalības nodrošināšanai teritorijas attīstības plānošanas kontekstā, darbam ar atšķirīgām sociālajām grupām (piemēram, bērnu un jauniešu grupu, senioru, privātmāju vai daudzdzīvokļu namu iedzīvotāju grupām u.c.). Šāda programma veidotu ietvaru horizontālajai līdzdalībai dažādos plānošanas līmeņos – lokālā (ciema līmenī), vietējas pašvaldības līmenī, transporta infrastruktūras plānošanā vai nozaru, piemēram ar uzņēmējdarbību saistīto telpisko jautājumu risināšanā. Programmā būtu jādefinē novada sociālās vai interešu grupas, līdzdalības principi, līdzdalības kvalitātes kritēriji, kas paredzēti darbam gan lokālā – ciemu līmenī, gan jādefinē kopējās vadlīnijas līdzdalības procesiem teritorijas attīstības kontekstā novadā. Kā nākamos soļus, var minēt:

- datu bāzes izveidošana, kurā tiktu uzkrāti dati par novada teritorijā identificējamām sociālajām un interešu grupām, sasaistot šos datus ar grupu ģeogrāfisko izvietojumu teritorijā apdzīvoto vietu un plānošanas telpu griezumā. Būtu vēlams uzkrāt un atjaunot datus par interešu un sociālajām grupām, iedzīvotāju dzimumu un vecumu, mājokļu veidiem, citu aprakstošo grupas informāciju. Grupu vajadzības un intereses ieteicams skatīt arī saistībā ar publiskās ārtelpas izmantošanu, satiksmes drošību, pakalpojumu pieejamību un grupu aktivitāšu rādītājus un biežāk lietotajiem maršrutiem;
- izstrādājot novada jaunatnes politikas stratēģiju ieteicams paredzēt telpisko dimensiju, kā vienu no jaunatnes līdzdalības jomām, sasaistot to ar apdzīvoto vietu publiskās ārtelpas attīstību lokālā, kā arī novada līmenī;
- vēlama izglītojošu un informatīvu pasākumu programma dažādām sociālajām grupām saistībā ar līdzdalību teorētiskajiem un praktiskajiem aspektiem,
- veidojot līdzdalību bērnu un jauniešu grupai, noteikti ieteicams iesaistīt izglītības darbiniekus un jaunatnes lietu speciālistus;
- sociālā projekta izveide Ķekavas ciema publiskās ārtelpas un izglītības institūciju veidojošā klastera teritorijas attīstīšanai atbilstoši bērnu un jauniešu vajadzībām jeb „ĶEKAVAS BĒRNU PILSĒTIŅA” izveidi. Projekta darbību paredzot vismaz viena līdz divu plānošanas periodu garumā.

Tomēr, kā iepriekš tika minēts, tad parasti šādi lēmumi vispirms tiek pieņemti nacionālajā līmenī, kas parasti ir balstīti uz daudzu gadu pētījumiem, tāpēc autore šobrīd

apšaubā piedāvāto risinājumu iespēju realizēt vietējās pašvaldības līmenī bez papildus atbalsta – gan finansiālā, gan cilvēkresursu, gan metodiskās palīdzības. Tāpēc vispārēju ieteikumu līmenī darba autore norāda, ka vispirms ir nepieciešams veicināt un attīstīt pētniecības nozari, kas aprakstītu bērniem un jauniešiem nozīmīgās ikdienas dzīves mijattiecības ar fizisko vidi. Jaunais virzienu saistāms ar jau esošajiem pētniecības virzieniem, tādejādi apskatot bērnu un jauniešu ikdienas dzīves mijattiecības ar fizisko vides ietekmi uz bērnu veselību un fizisko, garīgo, mentālo un sociālo prasmju attīstību. Šādu pētījumu rezultāti varētu sniegt pietiekamus argumentus, kas ļautu pieņemt pamatotus politiskus lēmumus nacionālā līmenī saistībā ar bērniem draudzīgas vides veidošanu Latvijas apdzīvotajās vietās, bērnu un jauniešu sociālās grupas līdzdalības nodrošināšanu teritoriju attīstības plānošanas procesos vietējā pašvaldību līmenī un ietekmes uz bērnu novērtējuma procedūras ieviešanu, jebkurā gadījumā tā ir vēl viena joma, kas ir jāattīsta Latvijas teritorijas attīstības plānošanā, lai varētu pilnvērtīgi runāt par Latvijas ilgtspējīgu attīstību.

SECINĀJUMI

Latvijā, līdzīgi kā daudzās pasaules attīstītajās valstīs ir vērojamas šādas tendences - jaunās paaudzes aptaukošanās, mazkustīgs dzīves veids un fizisko aktivitāšu trūkums, ar tehnoloģijām saistītās bērnu atkarības, patstāvīgās mobilitātes ierobežojumi un nošķiršana no dabas.

Latvijas, tajā skaitā Ķekavas ciema, kontekstā var runāt par bērnu un jauniešu telpisko segregāciju un marginalizāciju, kā arī bērnu un jauniešu ikdienas dzīves paradumu izmaiņām – dzīvei iekštelpās, ko ietekmē bērnu ikdienas dzīves institucionalizācija, publiskās ārtelpas nepiemērotība bērnu vajadzībām, jaunās tehnoloģijas.

Latvijas teritoriju attīstības plānošanas praksē bērnu un jauniešu sociālā grupa netiek skatīta tādā kontekstā kā tas ir pieņemts pasaules attīstītajās valstīs, proti, nav izstrādātas prasības fiziskajai teritorijas plānošanai un nepastāv bērnu un jauniešu sociālās grupas līdzdalības nodrošināšana teritorijas attīstības plānošanas procesos.

Ķekavas ciema piemērs atklāj būtiskus trūkumus teritorijas attīstības plānošanā vietējā pašvaldības līmenī saistībā ar bērnu un jauniešu sociālās grupas vajadzību nepietiekamu izvērtēšanu apdzīvoto vietu teritorijas attīstības plānošanā, konkrēti, publiskās ārtelpas veidošanā, transporta infrastruktūras un satiksmes organizācijas plānošanā, kas ir skaidrojams ar Latvijas vēsturisko situāciju, padomju laika režīmu, kā arī bērnu un jauniešu pētniecības tradīciju trūkumu zinātņu nozarēs.

Latvijas jaunatnes politikas pamatnostādņēs no 2009. līdz 2018. gadam netiek paredzēta bērnu un jauniešu sociālās grupas līdzdalības telpiskā dimensija.

Ķekavas ciema piemērs raksturo nepieciešamību bērnu un jauniešu līdzdalībai apdzīvotas vietas publiskās ārtelpas un izglītības institūciju veidojošā klastera attīstības risinājumu izstrādes un realizācijas procesā.

Pētījuma rezultāti liecina, ka ir nepieciešamas diskusijas par bērnu līdzdalības nodrošināšanu teritorijas attīstības plānošanā un „bērnu perspektīvas” ievērtēšanu teritoriju fiziskajā plānošanā - īpaši saistībā ar publiskās ārtelpas attīstību un satiksmes organizācijas plānošanu apdzīvotajās vietās.

Pētījuma rezultāti liecina, ka ir nepieciešams veicināt un attīstīt pētniecības nozari, kas aprakstītu bērnu un jauniešu ikdienas dzīves mijattiecības ar fizisko vidi, tāpat nepieciešams veicināt stapdiciplinārus pētījumus, kas aprakstītu bērnu un jauniešu ikdienas dzīves mijattiecības ar fizisko vides ietekmi uz bērnu veselību un fizisko, garīgo, mentālo un sociālo prasmju attīstību.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Grāmatas, raksti grāmatās un žurnālos

Agenda 21, 3.nodaļa 25.daļa - Bērnu un jauniešu ilgtspējīgai attīstībai. Pieņemta 1992, Rio de Janeiro, Brazil.

Armstrong, N. (1993) Independent mobility and children's physical development. In Hillman, M., (ed) Children, Transport and the Quality of Life, Policy Studies Institute, London, pp. 35–43.

Blakely, K.S. 1994. Parents' conceptions of social dangers to children in the urban environment. *Children's Environments* 11 (1), pp. 20-35.

Bott, S., J.G. Cantrill, and O. E. Myers Jr. 2003. Place and the promise of conservation psychology. *Human Ecology Review* 10 (2):100-112.

Bridgman, R., 2004b., Criteria for best practices in building child-friendly cities: Involving young people in urban planning and design. *Canadian Journal of Urban Research* 13 (2), pp. 337-346.

Bunge, W. W. (1973) The geography. *The Professional Geographer*, 25 (4), pp. 331-337.

Burgmanis, Ģ., 2013, Jauniešu ģeogrāfiskās telpas kognitīvā struktūra un aktivitātes, Promocijas darbs, Latvijas Universitāte, pp. 10-67.

Burke, C. 2005. "Play in Focus": Children researching their own spaces and places for play. *Children, Youth and Environments* 15(1), pp. 27-53.

Cahill, S. (1990) 'Childhood and Public life: Re-affirming biographical divisions', *Social Problems*, 37, pp 390- 402.

Catherine McAllister, 2008, Child Friendly Cities and Land Use Planning: Implications for children's health, *Environments Journal* Volume 35(3), pp.45-61

Chawla, L. (ed.) (2002) *Growing up in an urbanising world*. Unesco Publishing, London.

Chawla, L., and H. Heft. 2002. Children's competence and the ecology of communities: A functional approach to the evaluation of participation. *Journal of Environmental Psychology* 22, pp. 201-216.

Cohen, D.A., J.S. Ashwood, M.M. Scott, A. Overton, K.R. Evenson, L.K parks and physical activity among adolescent girls. *Pediatrics* 118 (5), pp.1381-1389.

Collins, D. & Kearns, R. (2001) 'Under curfew and under siege? Legal geographies of young people', *Geoforum*, 32:3, pp. 389–403.

Cunningham, C.J. & Jones, M., 1995. The child in the suburb: erosion of the play environment. In: *Child Friendly Environments*. Sydney, NSW Play Alliance, pp. 16–21.

Davis, A. & Jones, L. (2004) 'Environmental constraints on health: listening to children's views', *Health Education Journal*, 55:4, pp. 363-374

Driskell, D. 2002. *Creating Better Cities with Children and Youth: A Manual for Participation*. London and Sterling, VA: Earthscan Publications Ltd. Google book.

- Driskell, D., K. Bannerjee, and L. Chawla. 2001. Rhetoric, reality and resilience: Overcoming obstacles to young people's participation in development. *Environment and Urbanization* 13 (1), pp.77-89.
- Elsley, S. (2004) 'Children's experience of public space', *Children and Society*, 18:2, pp. 155-164.
- Fjortoft, I., and J. Sageie. 2000. The natural environment as a playground for children: Landscape description and analyses of a natural playscape. *Landscape and Urban Planning* 48 (1), pp. 83-97.
- Francis, M. (1988) Negotiating between children and adult design values in open space projects, *Design Studies*, 9:2, pp 67–75.
- Freeman, C. 1995. Planning and play: Creating greener environments. *Children's Environments* 12 (3), pp.164-176.
- Grozījumi 1998.gada Bērnu tiesību aizsardzības likumā. Pieņemti 04.07.2013, Latvijas Republikas Saeima.
- Harden, J. (2000) 'There's no Place Like Home - The Public/Private Distinction in Children's Theorizing of Risk and Safety', *Childhood*, 7:1, pp 43-59.
- Hart, R. A., 1992, *Children's participation from tokenism to citizenship*, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence.
- Hart, R.A. (1979) *Children's Experience of Place: A Developmental Study*, New York: Irvington Press.
- James, A., Prout, A. (1997) *Constructing and Reconstructing Childhood*. New York: RoutledgeFalmer.
- Jaunatnes likums. Pieņemts 08.05.2008. Latvijas Republikas Saeima.
- Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2009. – 2018.gadam, Pielikums Ministru kabineta 2009.gada 20.aprīļa rīkojumam Nr.246 , precizētas saskaņā ar Ministru kabineta 2012.gada 11.jūlija rīkojumam Nr.321, precizētas 30.08.2012
- Jong, T. M., 2005, *Child perception in cities. Childstreet 2005*, Delft, pp. 24-26.
- Karsten, L., 2005. It all used to be better? Different generation on community and change in urban children's daily use of space. *Children's geographies*. 3(3), pp. 275-290.
- Kearns, R. & Collins, D. (2003) 'Crossing roads, crossing boundaries: autonomy, authority and risk in a child pedestrian safety initiative', *Space and Polity*, 7, pp. 193–202.
- Kegerreis, E. (1993) 'Independent mobility and children's mental and emotional development' in Hillman, M. (ed.) *Children's transport and the quality of life*, London: Policy Studies Institute, pp. 28–34.
- Konvencija par bērnu tiesībām. Pieņemti, 1989, Apvienoto ANO Ģenerālā Asambleja.
- Krause, Juliane (2002): *Mobilität und Rauman eignung von Kindern. Zusammenhang zwischen Lebensraum und Stadtgebietsstrukturen*. PLANERIN Fachzeitschrift für Stadt-, Regional- und Landesplanung, 2002 No 3, pp. 13–15.

- Kyttä, M., (2004). The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments, *Journal of Environmental Psychology*, 24(2), pp. 179-198
- Latvijas Republikas Satversme. Pieņemts 15.02.1922. Latvijas Satversmes Sapulce.
- Leonard, M. (2007) 'Trapped in Space? Children's Accounts of Risky Environments', *Children & Society*, 21:6, pp 432-445.
- Lieberg, M. (1995a) Teenagers and Public Space. *Communication Research*, 22, pp. 720-744.
- Louv, R. 2005. *Last Child in the Woods: Saving our Children from Nature-Deficit Disorder*. New York.
- Lynch, K. (1977) *Growing up in cities*. MIT Press, Cambridge.
- Malone, K. & Hasluck, L. (1998) Geographies of exclusion: young people's perceptions and use of public space, *Family Matters*, 49, pp 20–26.
- Malone, K. (2007) 'The Bubble-Wrap Generation – Children growing up in walled gardens', *Environmental Education Research*, 13:4, pp 513-527
- Maria Nordström, 2010, Children's Views on Child-friendly Environments in Different Geographical, Cultural and Social Neighbourhoods, *Urban Studies* (47(3)), pp. 514–528.
- Matthews H., Taylor M., Percy-Smith B., Limb M. (2000) The Unacceptable Flaneur: The Shopping Mall as a Teenage Hangout. *Childhood*. 7 (3), pp. 279–294.
- Matthews, H. & Limb, M. 1999. Defining an agenda for the geography of children: review and prospect. *Progress in Human Geography*. 23(1), pp. 61–90.
- Matthews, H. (1995) Culture, environmental experience and environmental awareness: Making sense of young Kenyan children's views of place. *The Geographical Journal*, 161 (3), pp. 285-293.
- Matthews, H. (2002) The street as a liminal space: the barbed spaces of childhood, in Christensen, P. & O'Brien, M. (eds.) *Children in the City*, London: Routledge
- Ministerium für Bildung, Freuen und Jugend Rheinland-Pfalz., 2004, „Spielleitplanung – ein Weg zur kinderfreundlichen Gemeinde und Stadt”. Pieejams: www.spielleitplanung.de
- Muchow, M., 1998., *Der Lebensraum des Großstadtkindes*, Weinheim und München.
- Nordström, M., 2010, Children's Views on Child-friendly Environments in Different Geographical, Cultural and Social Neighbourhoods, *Urban Studies* 47(3), pp. 514–528.
- Pain, R., Barke, M., Fuller, D., Gough, J., MacFarlane, R. & Mowl, G. (eds) (2001) *Introducing Social Geographies*. Arnold, London.
- Pamatnostādnes “Bērniem piemērota Latvija”, Latvijas Republikas Ministru kabineta rīkojumu Nr. 185. Pieņemtas 31.03.2004.
- Piaget, J., Inhelder, B. et al., 1975, *Die natürliche Geometrie des Kindes*. Klett, Stuttgart.
- Poveda, D., Casla, M., Messina, C., Morgade, M., Rujas, I., Pulido, L. & Cuevas I., 2007. The After School Routines of Literature-Devoted Urban Children. *Children's Geographies*. 5(4), pp. 423-441.

- Prezza, M., S. Pilloni, C. Morabito, C. Sersante, F.R. Alparone, and M.V. Giuliani. 2001. The influence of psychosocial and environmental factors on children's independent mobility and relationship to peer frequentation. *Journal of Community and Applied Social Psychology* 11, pp. 435-450.
- Rasmussen, K. (2004) Places for children — children's places. *Childhood* 11.2, pp. 155–73.
- Sanoff, H. and J. Dickerson (1971) Mapping children's behavior in a residential setting. *Journal of Architectural Education* 25.4, pp. 98–103.
- Sebba, Rachel, 1991, "The Landscape of Childhood, The Reflection of Childhood's Environment in Adult Memories and in Children's Attitudes", *Environment and Behavior*, v23, n4, pp. 395-422.
- Sibley, D. (1995) *Geographies of Exclusion*, London: Routledge.
- Spencer, C., and H. Woolley. 2000. Children and the city: A summary of recent environmental psychology research. *Child: Care, Health and Development* 26 (3), pp.181-198.
- Tandy, C. (1999) Children's diminishing play space: A study of intergenerational change in children's use of their neighborhoods, *Australian Geographical Studies*, 37:2, pp 154–164.
- Tandy, C. (1999) Children's diminishing play space: A study of intergenerational change in children's use of their neighborhoods, *Australian Geographical Studies*, 37:2, pp 154–164.
- Thompson, J. L., Philo, C. (2004). Playful spaces? A social geography of children's play in Livingston, Scotland. *Children's Geographies*, 2 (1), 111-130.
- Tranter, P. & Pawson, E. (2001) Children's Access to Local Environments: A Case-study of Christchurch, New Zealand, *Local Environment*, 6:1, pp 27-48.
- Ullrich.,H., 1991, *Kinder am Ende ihres Jahrhunderts*, Langenau.
- Ulrich, R. S., 1993, "Biophilia, Biophobia, and Natural Landscapes", *The Biophilia Hypothesis*, Kellert & Wilson (eds), Washington D.C., Island Press.
- Vaickovska,I., 2011, *Pilsētas bērnu ikdienas mikroģeografija*, Maģistra darbs, Latvijas Universitate, pp.8-32.
- Valentine, G. (1996) 'Children should be seen and not heard? The role of children in public space.', *Urban Geography*, 17:3, pp 205-220.
- Valentine, G. (2001) *Social Geography: Space and Society*. New York: Prentice Hall.
- Valentine, G., (2004) *Public space and the culture of childhood*. Aldershot: Ashgate Pub Limited.
- Van Vliet, W. (1983) Exploring the fourth environment: an examination of the home range of city and suburban teenagers. *Environment and Behavior* 15.5, pp. 567– 88.
- Visscher S. de, Bouverne-De Bie M., 2008, Recognizing Urban Public Space as a Co Educator: Children's Socialization in Ghent. *International Journal of Urban and Regional Research*. 32 (3), pp. 604–614
- Visscher S. de, Bouverne-De Bie M., 2008, Recognizing Urban Public Space as a Co Educator: Children's Socialization in Ghent. *International Journal of Urban and Regional Research*. 32 (3),pp. 604–614

Wells, N.M. 2000. At home with nature: Effects of "greenness" on children's cognitive functioning. *Environment and Behavior* 32 (6), pp.775-795.

Wilson, Edward O., 1993, "Biophilia and the Conservative Ethic", *The Biophilia Hypothesis*, Kellert & Wilson (eds), Washington D.C., Island Press.

Zeiger, H., 1995, Über den Umgang mit der Zeit bei Kindern, In: Folling-Albers: *Veränderte Kindheit – veränderte Grundschule*, Frankfurt am Main.

Elektroniskie resursi

Abt. J., Hillmann, C., 2011, *Kinder- und Jugendinteressen in der räumlichen Planung*, Technische Universität Berlin, Heft 31. Pieejams: <http://www.spielleitplanung-berlin.de/>

Baker, J. & Weller, S., 2003. „Never work with children?: the geography of metodological issues in research with children. *Qualitative Research* 3 (2), pp. 207-227. Skatīts: 15.12.2012. Pieejams: <http://www.utoronto.ca/~kmacd/IDSC10/Readings/Social%20Units/children.pdf>

Bērnu vecuma un dzimuma struktūra pašvaldībās. Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. Skatīts: 12.08.2013. Pieejams: http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/statistika/IRD_01_07_2013/ISPB_Pasvaldibas_bernu_skaiti.pdf

Daschütz, P., 2006, *Flächenbedarf, Freizeitmobilität und Aktionsraum von Kindern und Jugendlichen in der Stadt*, Technischen Universität Wien. Skatīts: 10.12.2012. Pieejams: http://www.ivv.tuwien.ac.at/fileadmin/mediapool-verkehrsplanung/Diverse/Forschung/Dissertation/Dissertation_Daschuetz.pdf

Federation of the European Play Industry, 2004, *Federation of the European play industry – Play Value Committees report*, London, pp 2-19. Skatīts: 15.05.2013. Pieejams: <http://www.freizeit-und-spiel.de/html/img/pool/Playandvalue.pdf>

Finanšu un ekonomiskā pamatojuma izstrāde projektam Kekavas sākumskolas būvniecība un apsaimniekošana, 2011. Kekavas novada dome. Skatīts: 12.08.2013. Pieejams:

Frädrih, Jana (2004): *Kinderbeteiligung: Kinder vertreten ihre Interessen selbst*. Herausgegeben von Wassilios E. Fthenakis und Martin R. Textor. *Das Familienhandbuch des Staatsinstituts für Frühpädagogik (IFP)*. Skatīts: 20.07.2013. Pieejams: http://www.familienhandbuch.de/cmain/f_Programme/a_Familienpolitik/s_1030.html

Geoff Woolcock & Wendy Steele, 2008, *Child-friendly Community Indicators – A Literature Review*. Skatīts 16.05.2013. Pieejams: <http://www.childhealthresearch.eu/research/add-knowledge/Child%20friendly%20community%20indicators%20literature%20review.pdf>
<http://www.kekava.lv/uploads/filedir/Liva/finansuekonomiskaispamatojumspilnaversija.pdf>

Kylin, M., Mats Lieberg, M., 2001, *Barnperspektiv på utemiljön Nordisk Arkitekturforskning 2001:1*, pp.63-76. Skatīts: 20.07.2013. Pieejams: www.arkitekturforskning.net/na/article/download/352/308

Kekavas novada attīstības programma 2013.- 2020.gadam. Pieņemta 23.12.2012. Kekavas novada dome. Pieņemts 13.12.2012. Skatīts: 14.08.2013. Pieejams: http://kekava.lv/uploads/filedir/Liva/Detalplanojumi/programma%20un%20strategija/isejums_pasreizejasituacija_2013-2020_1red.pdf

Ķekavas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Pieņemta 23.12.2012.

Ķekavas novada dome. Skatīts:14.08.2013.

Pieejams:http://www.kekava.lv/uploads/filedir/Liva/Detalplanojumi/programma%20un%20strategija/kekavas_nov_ilgtspejigas_attist_strategija_2030_1redakcija.pdf

Ķekavas novada mājas lapas raksti par bērnu un jauniešu aktivitātēm. Skatīts no 17.09.2012 – 19.08.2013. Pieejams: www.kekava.lv

Ķekavas pagasta teritorijas plānojums 2009.- 2021 ar grozījumiem. Paskaidrojuma raksts.

Pieņemti 18.10.2012. Ķekavas novada dome.

http://www.kekava.lv/uploads/filedir/Liva/Attistibas%20dalja/kekavastp_2012groz_pask_rak_i_sejums.pdf

Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 2009, "Barnkonventionen i den fysiska planeringen".

Skatīts:20.07.2013.Pieejams:<http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/SiteCollectionDocuments/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/planfragor/planeringsunderlag/barnkonventionen.pdf>

Malone, Karen & Tranter, Paul (2003). Children's Environmental Learning and the Use, Design and Management of Schoolgrounds, Children, Youth and Environments, 13(2).

Skatīts:17.05.2013. Pieejams:

http://www.colorado.edu/journals/cye/13_2/Malone_Tranter/ChildrensEnvLearning.htm

Oestreich, S., 2012, Participation of Children in Spatial Development Case Study: Stockholm Metropolitan Area, KTH, Department of Urban Planning and Environment Division of Urban and Regional Studies, Stockholm. Skatīts:12.02.2013. Pieejams: <http://kth.diva-portal.org/smash/get/diva2:506194/FULLTEXT01.pdf>

Plāno izveidot Ķekavas parku, Ķekavas novada mājas lapa. Skatīts:27.08.2013.Pieejams: <http://kekava.lv/pub/index.php?gid=1&lid=4859>

Sabiedrības veselības aģentūra, 2008a, Pētījuma ziņojums, Fiziskā aktivitāte un sēdošs dzīvesveids skolas vecuma bērniem Latvijā, 2007. Pieejams: <http://petijumi.sva.gov.lv>

Sabiedrības veselības aģentūra, 2008b, Pētījuma ziņojums, Veselība un psihoemocionālā labklājība skolas vecuma bērniem Latvijā. Skatīts: 15.05.2013. Pieejams: <http://vec.gov.lv/uploads/files/4d00dc9832c17.pdf>

Sabiedrības veselības aģentūra, Pētījuma ziņojums, 2008c, Traumatisms un ārējie nāves cēloņi bērniem un jauniešiem, 2007. Skatīts: 15.05.2013. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/jaunatne/petijumi/Traumatisms_berni_buklets.pdf

Stange, Waldemar (2004): Partizipation von Kindern und Jugendlichen – Formen der Beteiligung. In: Gemeinschaftsaktion: "Niedersachsen- Ein Land für Kinder" (Hg.): Beteiligung von Kindern und Jugendlichen. Arbeitshilfe für die Praxis. 2. Edition. Niedersachsen. Skatīts:23.05.2013. Pieejams: www.ms.niedersachsen.de/download/19

Supplementary Planning Guidance Providing for Children and Young People's Play and Informal Recreation, 2008, Mayor of London. Skatīts:18.12.2012. Pieejams: <http://www.london.gov.uk/sites/default/files/spg-2008-children-recreation.pdf>

The Delft Manifesto on a Child Friendly Urban Environment (2005) [WWW Document]. URL Skatīts:28.05.2013. Pieejams: http://www.urban.nl/childstreet2005/downloads/delft_manifesto_draft.pdf

Veselības ekonomikas centrs, 2011, Pētījuma ziņojums Bērnu antropometrisko parametru un skolas vides pētījums Latvijā, 2010. Skatīts: 15.05.2013. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv>
www.tvnet.lv, 2013., 23% Rīgas skolēnu nezina, ka kartupeļi aug zem zemes.
Skatīts: 08.06.2013. Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/467299-23_rigas_skolenu_nezina_ka_kartupeli_aug_zem_zemes

Kartogrāfiskie materiāli

Ķekavas pagasta teritorijas plānojums 2009.- 2021 ar grozījumiem. Topogrāfiskā karte, fragments, 2009. Ķekavas novada dome.

Nepublicētie materiāli

Ločmele, L., Berdņikova, A., Tiltiņa, I., Saulītis, J., 2012, Kurša darbs teritorijas plānošanā “Ķekavas ciema centra telpas attīstības perspektīva”, LU ĢZZF, Darba vadītājs: E. Bērziņš.

Ķekavas novada Izglītības daļas dati par Ķekavas novada kopējo bērnu skaitu un skolēnu skaitu skolās un bērnudārzos uz 2013. gadu.

:

PIELIKUMI

PIELIKUMU SARAKSTS

Pielikums Nr.1 Vispārīgie publiskās ārtelpas kvalitātes kritēriji (Spielleitplanung, 2004).

Pielikums Nr.2. R.Harta (1992) līdzdalības līmeņu raksturojums.

Pielikums Nr.3. Kvalitatīvie kritēriji bērnu līdzdalībai teritorijas attīstības plānošanā.

Pielikums Nr.4. Aptaujas anketa jauniešiem no 13-17.gadiem.

Pielikums Nr.5. Aptaujas anketa bērniem no 7-12.gadiem.

Pielikums Nr.6. Aptaujas anketa karte bērniem no 7-17.gadiem.

Pielikums Nr.7. Izpētes teritorijas apsekošana rezultāti.

Pielikums Nr.1 Vispārīgie publiskās ārtelpas kvalitātes kritēriji (Spieleitplanung, 2004).

1.Vizualās telpas kvalitāte	Ārtelpām ir jābūt komfortablām un ar patīkamu atmosfēru, sakoptām un pielāgotām visu paaudžu cilvēku vajadzībām un interesēm. Tajās var brīvi tikties un pavadīt brīvo laiku.
2.Dažādu piedzīvojumu un rotaļu iespējamība	Tie ir vietu elementi – mazās arhitektūras formas, kas ir dažādās krāsās, formas, gaismas iedarbības, segumu un noteiktu daudzveidības pakāpi, kas veicina bērna rotaļu gan ceļā uz skolu, gan rotaļu laukumā. Tām jābūt aizraujošām un ar augstu strukturālo daudzveidību, kur var veikt dažādas rotaļu aktivitātes.
3.Multifunkcionalitate	Brīvajām ārtelpām ir jābūt arī darbību un aktivitāšu telpām, ar interesantu reljefu, veģetāciju un izmantojamai dažādos laika apstākļos un ir jāņem vērā, ka pārmērīga drošība kavē un ierobežo bērnu aktivitāšu, izziņas un rotaļu iespējas.
4.Vides pārveidošanas iespējas	Mājas kokos, alas, bērnu pašu radītas struktūras, ir redzamā izteiksmes forma bērnu nepieciešamībai pašiem veidot savas vietas. Bērniem un jauniešiem ir vajadzīgas ārtelpas, kas nav līdz pēdējam elementam izplānotas, viņiem ir vajadzīgas vietas, kur viņi paši ir tiesīgi tās pārveidot pēc saviem ieskatiem.
5.(Rückzugsraumqualität) privātās telpas iespējas	Bērniem un jauniešiem ir nepieciešama arī sava privātā telpa, iespēja paslēpties no vecāku uzraudzības. Tāpēc veidojot telpas, ir nepieciešams, paredzēt bērnu individuālās telpas, kas ir norobežotas no pārējās teritorijas, vietas, kur bērni var norobežoties un/vai paslēpties.
6.Labiekārtojuma estētiskā kvalitāte	Bērniem un jauniešiem ir augsts jutīgums un vajadzība pēc estētikas - skaistām vietām un lietām. Tāpēc ir nepieciešamas veidot kvalitatīvus ainavu dizaina risinājumus, kam piemīt estētiskā īpašības. Individuāla dizaina projekti rada augstu atpazīšanas vērtību vietām un ļauj bērniem justies īpašiem, jo piem., citur tāda rotaļu laukuma nav.
7.Dzimumu līdztiesību integrēšana	Jāņem vērā dažādie ārtelpas izmantošanas ieradumi, kas ir atšķirīgi atkarībā no dzimuma. Brīvās ārtelpas vietu piedāvājumam ir jāspēj apmierināt gan meiteņu, gan zēnu vajadzības un intereses.
8.Kustību veicinoša vide	Bērniem un jauniešiem piemērota ārtelpa, ir vietas, kam jāveicina kustību aktivitāte un vēlmi kustēties - pārvietoties. Tas nozīmē, ka rotaļlaukumiem ir jābūt pietiekoši plašiem, atbilstoši vecuma grupas vajadzībām. Pārvietošanos var veicināt arī veidojot kājāmgājējiem un velo braucējiem piemērotu pārvietošanās tīklu, kas veidots papildinot to ar „atpūtas stūrīšiem jeb “mazajām oāzēm”.
9.Saniedzamība	Brīvajām aktivitāšu ārtelpām - sporta laukumiem, rotaļu laukumiem un citām bērnu un jauniešu aktivitāšu vietām ir jābūt droši sasniedzamām un pieejamām, jo īpaši tas attiecas uz ceļu satiksmes drošību visas teritorijas kontekstā.

Pielikums Nr.2. R.Harta(1992) līdzdalības līmeņu raksturojums, kas adaptēta no R.Harta “Līdzdalības līmeņu” „Positive Participation (Cohen & Emanuel)”, 1999 NHS - Health Wise un tiek izmantota „Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras” rīkotajās apmācībās jauniešiem.

Jauniešu ierosināts – bez pieaugušo atbalsta	Jaunieši iniciē, vada un izvērtē savas darbības un mācīšanās procesu. Jaunieši paši izdomā, ko vēlas darīt, un darbības parasti ir vērstas uz citas grupas vai citu jauniešu ieguvumiem. Pieaugušie procesā netiek iesaistīti vispār.
Gadījums: Jauniešu grupa uzraksta un īsteno iniciatīvu projektu, kura ietvaros apseko tukšās ēkas reģionā, iedziļinās likumdošanā, satiek vietējos jauniešus un pašvaldības pārstāvjus un privātos namīpašniekus. Viņi veido pieredzes materiālu par jauniešu iespējām iegūt jauniešu aktivitātēm un interesēm atbilstošas telpas un izplata to visiem reģiona jauniešiem.	
Jauniešu ierosināts, lēmums pieņemts kopā ar pieaugušajiem	Jaunieši ieņem vadošo lomu ideju radīšanā, runājot par iespējām un grūtībām un izdomājot, ko tieši un kā darīt. Šo procesu atbalsta pieaugušie, dodot, bet neuzspiežot padomus. Nereti padomi ir saistīti ar juridiskiem jautājumiem
Gadījums: Jaunieši nolemj rīkot nekomerciālās mākslas un kultūras pasākumu. Viņi konsultējas ar domes Attīstības nodaļas darbinieci un Kultūras centra darbiniekiem, lai izzinātu, kas jāņem vērā šādu pasākumu rīkojot.	
Jauniešu ierosināts un vadīts	Jaunieši organizē sadarbības darba grupas, kurās iesaistās arī pieaugušie. Jaunieši uzņemas atbildību un vada procesu. Pieaugušie var ietekmēt lēmumus.
Gadījums: Jaunie ekstrema sporta veidu sportisti vēlas izveidot ziemas snovborda parku pilsētā. Viņi dodas uz jauniešu centru, izstāsta savus plānus. Jauniešu centrs atļauj to veidot ikvienā no pagalma daļām un dod padomus vietējo sponsoru piesaistīšanai, kas palīdzētu sagrūst sniegu. Parka dizainu – rampas, tramplīnus, utt. - veido jaunieši.	
Pieaugušo ierosināts, lēmums pieņemts kopā ar jauniešiem	Pieaugušie ierosina sadarbību. Jaunieši kopā ar pieaugušajiem ir iesaistīti ideju radīšanā, projektu plānošanā un lēmumu pieņemšanas procesā. Jauniešu pieredze un zināšanas tiek augstu vērtētas un tiek izstrādāti dažādi veidi, kā jaunieši ar pieaugušajiem varētu labāk sazināties un pieņemt kopīgus lēmumus. Pieaugušie labprāt nodod zināmu kontroli pār procesu jauniešu rokās, vienlaikus sniedzot viņiem drošu rāmi, atbalstu un vadību.
Gadījums: Kultūras centrs vēlas organizēt vietējās mūzikas festivālu. Viņi uzaicina jauniešus, kas nodarbojas ar mūziku, nodrošināt jauniešu grupu iesaisti un izziņot festivālu savos komunikācijas kanālos. Kultūras centrs atbild par “pieaugušo” grupām un kopā ar jauniešiem strādā, liekot kopā programmu, kas būtu draudzīga visām paaudzēm.	
Konsultēti un informēti	Projektu izplāno un vada pieaugušie, bet jaunieši iedziļinās, seko līdzi un izprot procesus, un viņu viedokļi tiek uzklauti un ņemti vērā. Jauniešiem nav jāpārņem un jāīsteno pieaugušo viedokļi un idejas, viņi veido savas idejas un izpratnes, pieņem pārdomātus lēmumus.
Gadījums: Jauniešu centra darbiniece ir piekritusi būt par partnerorganizāciju jauniešu apmaiņas projektā. Viņa piedāvā jauniešiem piedalīties šajā apmaiņā. Grupas ietvarā jaunieši vienojas par grupas vadītāju, par vēlmēm, iespējām un sadarbības nosacījumiem apmaiņas laikā. Jaunieši dodas uz sagatavošanas vizīti un pirms apmaiņas rīko dažādus pasākumus, kas saistīti ar tēmu un var palīdzēt	

<p>viņiem sagatavoties aktivitāšu vadīšanai apmaiņas laikā. Procesu uzrauga un atbalsta jaunatnes darbiniece.</p>	
Norīkoti, bet informēti	<p>Pieaugušie veido un plāno projektus, jaunieši piesakās tajos piedalīties, zinot, kādi ir projektu mērķi, un skaidri saprotot sev piešķirtās lomas.</p>
<p>Gadījums: Veselības centram ir nepieciešama jauna vienaudžu izglītotāju grupa. Centra vadība ir piesaistījusi finansējumu no vietējās pašvaldības jauniešu izglītošanas un rekrutēšanas pasākumiem. Ir izstrādāts konkrēts aktivitāšu plāns, par ko ir saņemts atbilstošs finansējums. Jau aktīvajiem vienaudžu izglītotājiem tiek uzticēts izplānot un novadīt projektā iekļautās apmācības.</p>	
Tokēnisms	<p>Pieaugušie rīko pasākumus, kur jauniešiem tiek it kā dotas izvēles iespējas, bet patiesībā viņu izvēļu skaits ir ļoti ierobežots. Pieaugušie izveido plānu, jaunieši to iedzīvina.</p>
<p>Gadījums: Pašvaldība izlemj, ka ir nepieciešams jaunatnes iniciatīvas centrs. Jaunatnes lietu speciālists ar citiem ieinteresētajiem domes deputātiem un darbiniekiem vienojas par piemērotākajām telpām, centra struktūru un iespējām, ko tas varētu piedāvāt. Jauniešiem tiek piedāvāts izvēlēties centra nosaukumu no četriem piedāvātajiem variantiem un vienoties par centra sienu krāsu.</p>	
Dekorācijas	<p>Pieaugušie iesaista jauniešus aktivitātēs, kuru mērķus jaunieši līdz galam nesaprot un par kuriem nevar diskutēt un lemt. Jaunieši uzvelk T-krekus, uzstājas ar priekšnesumu, iesaistās jautrās un labsajūtu veicinošās aktivitātēs. Jauniešus izmanto, lai atbalstītu mērķi, kas pieaugušajiem šķiet svarīgs.</p>
<p>Gadījums: Jauniešu centrs ir uzrakstījis projektu, kura ietvaros ir nolīguši strādniekus, kas ir izremontējuši centra telpas, lai tās ir tīras un svaigas. Uz projekta noslēguma pasākumu ir uzaicināti projekta finansētāji un mediji, visi centra jaunieši uzstājas ar dziesmām un spēlēm.</p>	
Manipulācija	<p>Jauniešiem netiek dotas iespējas izprast jautājumus, par kuriem tiek runāts. Viņi netiek iesaistīti lēmumu pieņemšanā, viņiem nav iespējas nekādi līdzdarboties procesos, viņiem ir jāpiedalās tā, kā pieaugušie to uzskata par piemērotu.</p>
<p>Gadījums: Skolas skolēnu pašpārvalde vēlas īstenot labdarības projektu. Viņi vēlētos palīdzēt vietējiem senioriem. Lai saprastu, kas tiks darīts, direktora vietniece un sabiedriski aktīvā bioloģijas skolotāja uzaicina jauniešus uz tikšanos un pastāsta, ka vienīgais veids, kā varētu sadarboties ar senioriem, ir aizvest uz pensionātu skolas kori. Repertuāru izdomās mūzikas skolotāja. Pašpārvalde lai sazinās gan ar pensionātu, gan mūzikas skolotāju.</p>	
Diktatūra	<p>Jauniešiem netiek dotas iespējas izvēlēties, viņi tiek piespiedu brīvprātīgā kārtā aicināti piedalīties pieaugušo izdomātos un rīkotos pasākumos. Lēmumus par jauniešiem pieņem pieaugušie bez jauniešu līdzdalības. Tiek pieņemts, ka pieaugušie zina labāk, un jauniešu viedoklis netiek prasīts.</p>
<p>Gadījums: Skola organizē sporta vakaru visiem skolēniem. Sportiskākie skolotāji ir ieguldījuši daudz laika jaunu un radošu aktivitāšu izdomāšanā. Šo skolotāju audzināmo klašu skolēniem tiek pieteikts būt par brīvprātīgajiem, lai sporta vakars izdotos lielisks un bez traumām. Skolotāji ierāda, kur skolēniem jāstāv, kas un, kā jādara, šim protokolam ir jāseko.</p>	

Pielikums Nr.3. Kvalitatīvie kritēriji bērnu līdzdalībai teritorijas attīstības plānošanā.

Kritērijs	Apraksts
<p>1. Jānodrošina pēc iespējas lielāka bērnu un jauniešu daudzveidība:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pēc iespējas vairāk plānošanas un īstenošanas procesos jāiesaista bērni un jaunieši; • Jābūt pārstāvētām dažādām vecuma grupu līdzdalība procesā; • Jābūt līdzsvarotai dzimumu līdzdalībai, cik tas ir iespējams; • Jābūt pārstāvētiem dažādu sociāli ekonomiskie slāņu pārstāvjiem; • Jābūt līdzsvarotai daudz kultūru līdzdalībai, cik tas ir iespējams;
<p>2. Atbilstoša darba pieeja un metožu izvēle:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vecumam grupām atbilstoša pieeja un metodes, lai būtu saprotamas un saistošas; • Lietderīgi ņemt vērā bērnu un jauniešu laika izpratni; • Ir jāņem vērā dzimumu specifiskās intereses un izpausmes, kā arī komunikāciju veidi; • Ir svarīgi nodrošināt, lai neveidojas dzimumu stereotipi; • Procesa organizācijai jābūt gana spontānai, aizraujošai, atklātai, tiešai un elastīgai. • Ir jāņem vērā bērnu un jauniešu zināšanas un brieduma pakāpe, lai veiksmīgi iesaistītu līdzdalības pasākumos un uzdevumos; • Jābūt nodrošinātai sistemātiskai un līdzsvarotai komunikācijai ar līdzdalības procesā iesaistītajiem bērniem un jauniešiem.
<p>3. Par rezultātu PIEAUGUŠIE uzņemas vispārēju atbildību:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Iespējas realizēt konkrētas rīcības jāizvērtē jau iepriekš, pirms iekļaušanas rīcību plānā; • Ar iespējamo projektu finansējumu saistīti jautājumi jāizskata pirms to iekļaušanas rīcību plānā; • Jābūt vecāku vai bērnu pārstāvošo personu atļaujai bērniem līdz 18 gadiem piedalīties plānojuma izstrādes pasākumos; • Plānojuma izstrādes procesa sākumā jābūt panāktai vienošanās par iesaistītajiem politiķiem, valsts iestādēm, profesionālajām birojiem un ja vajadzīgs, iedzīvotājiem.
<p>4. Līdzdalības procesam jābūt efektīvam un orientētam uz pārmaiņām.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Līdzdalības process neaprobežojas tikai ar vajadzību izzināšanu; • Jānodrošina bērniem un jauniešiem konstruktīvas ietekmes iespējas lēmumu pieņemšanā; • Līdzdalības procesā atbalsta bērniem un jauniešu vadošās idejas; • Iesaistītajiem pieaugušajiem līdzdalības procesa laikā ir aktīvi jāpārstāv un jāaizstāv bērnu intereses; • Pirms katra pasākuma vai uzdevuma tiek nodrošināta vispārīga veicamo darbu izskaidrošanu; • Vispārējo tiesību piešķiršana iet roku rokā ar institucionalizācijas procesu; • Tiek nodrošināta atgriezeniskā saite starp līdzdalības procesa dalībniekiem, lēmējvaru un izpildvaru;

<p>5. Tiek noteiktas pastāvīgas struktūrvienības un konkrētas personas, kas atbild par kvalitātes nodrošināšanas īstenošanas posmā realizējamiem projektiem:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Visi projekti prasa profesionālu pavadībā. • ir vēlama politiskā drošība procesā. • Jānodrošina atbalsts, nepārtrauktība un apmācības darbam ar bērniem un jauniešiem. • Līdzdalības modeļiem jābūt pēc iespējas plašāk īstenotiem. • Jānodrošina savstarpēja sasaite un sadarbība starp dažādiem līdzdalības modeļiem; • Jānodrošina atklāts un pārskatāms sabiedrības līdzdalība process.
---	--

Pielikums Nr.4. Aptaujas anketa jauniešiem no 13-17.gadiem.

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultāte

Bērnu un jauniešu sociālās telpas analīze

Aptaujas anketa jauniešiem no 13 līdz 18 gadiem NR. _____

Sveicināts/a! Uzmanīgi lasi jautājumus un ieraksti atbildēs vai, tavuprāt, atbilstošākos atbēžu variantus, izmantojot X. Tavas sniegtās atbildes tiks izmantotas pētījumā par bērnu un jauniešu līdzības interesēm, vajadzībām un pieredzēm ģekavas ciema teritorijā un tās apkārtnē.

1 Dzimums: Sieviete Vīriete

2 Vecums: _____ gadi

3 Kur Tu dzīvo? *Līdz tu atzīmē savu dzīves vietu kartē ar burtu M, ja tas ir iespējams! Ģekavas ciemā Vimbukroga ciemā
 Odūkalna ciemā cits - _____

4 Kurā skolā Tu mācies? *Līdz tu atzīmē savu skolu kartē ar burtu S!

5 Kādā mājoklī Tu dzīvo? Divoklī daudzdzīvokļu mājā Leiku mājā
 Privātmājā ciema teritorijā

6 Cik ilgi Tu dzīvo pašreizējā dzīvesvietā? *Ja atbilde ir "no dzimšanas", tad pārveji uz 9.jautājuma. Kopš dzimšanas līdz 5 gadiem no 5 gadiem līdz 10 gadiem
 līdz 5 gadiem 10 gadus un vairāk

7 Kur Tu dzīvoji iepriekš? *Līdz tu norādi līgas mikrorejona, citas pilsētas, pagasta nosaukumu. Rīga cits leiku pagasts
 cits pilsētā cits valstī

8 Kāpēc Tava ģimene mainīja dzīvesvietu? Iegādājās nekustamo īpašumu abi iepriekšējie
 mainīja darbu cits - _____

9 Kā Tu visbiežāk nokļūsti skolā - tabulā ievieļot

	Eju kājām	Velosipēdu	Skolas autobusu	Sabiedriskais transports	Auto
Dodles uz skolu pēvasarī un rudenī					
Dodles uz skolu ziemā					
Dodles pie labākā drauga					
Dodles uz pulciņu					

*Līdz tu atzīmē savu ceļu no mājām uz skolu ar zaru krāsu, kā līniju.

10 Vai ceļā uz skolu ir vietas, kas ir bīstamas no ceļu? Jā Nē

11 Vai tev ir velosipēds? Jā Nē

12 Cik bieži labvēlīgos laika apstākļos tu izmanto velosipēdu? Katru dienu 1-2 reizes nedēļā Retāk kā reizi mēnesī
 3-4 reizes nedēļā 1-3 reizes mēnesī Nelzmentoju

13 Atzīmē ar X atbilstošo biežumu kā atbildi no zemāk tabulā redzamiem jautājumiem!

	Katru dienu	3-4 dienas nedēļā	1-2 reizes nedēļā	1-3 reizes mēnesī	Retāk kā reizi mēnesī	Nekad
Cik bieži tev vecāki ved tev uz skolu?						
Cik bieži vecāki tev atved/atved no draugu mājām?						
Cik bieži vecāki tev atved/atved no pulciņiem?						
Cik bieži dodies mājās no skolas ar klases biedriem?						

14 Vai tu vēloties biežāk izmantot velosipēdu? Jā Nē Ja izmantoju pletiekam!

15 Kas ierobežo tavas iespējas biežāk izmantot velosipēdu ikdienā? Atzīmē līdz 3 piemērotākos atbēžu variantus.

☐ Nav velosipēds	☐ Bīstama satiksme	☐ Nav velosvietņu	☐ Laika apstākļi
☐ Vecāki neļauj	☐ Pietiek daudz spēka	☐ Nelietoju-vis saņemdzms ar kājām	☐ Tas nav atļauj
☐ Nav velosipēdi	☐ Velosipēds ir lēns	☐ Bēli, ka nozags	☐ Cits _____

16 Vai Tu esi apmierināts ar savas dzīvesvietas apkārtnes kvalitāti? (1-joti slikti, 5-joti labi)

<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> </table>	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td></td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td></td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td></td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td></td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td></td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td></td></tr> </table>	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5		1	2	3	4	5		1	2	3	4	5		1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5																																																																										
1	2	3	4	5																																																																										
1	2	3	4	5																																																																										
1	2	3	4	5																																																																										
1	2	3	4	5																																																																										
1	2	3	4	5																																																																										
1	2	3	4	5																																																																										
7	8	9	10	11	12																																																																									
1	2	3	4	5																																																																										
1	2	3	4	5																																																																										
1	2	3	4	5																																																																										
1	2	3	4	5																																																																										
1	2	3	4	5																																																																										
1	2	3	4	5																																																																										

17 Brīvajā laikā uzturos ārpus mājas savas dzīvesvietas apkārtnē, lai...

☐ satiktu draugus	☐ iepazītu ciema teritoriju
☐ sportotu	☐ cits - _____

18 Cik bieži nedēļā Tu pavadī ārpus mājas un skolas kartē redzamajā teritorijā?

	katru dienu	3-4 dienas nedēļā	1-2 reizes nedēļā	Tikai brīvdienās	Retāk, ka reizi nedēļā	neuzturas
Pavasārī un rudenī						
Vasarā						
Ziemā						

19 Cik daudz savu brīvo laiku dienā Tu pavadī ārpus mājas un skolas kartē redzamajā teritorijā?

	vairāk kā 9 stundas	5-8 stundas	2-4 stundas	1 stunda	mazāk par stundu	neuzturas
Pavasārī un rudenī						
Vasarā						
Ziemā						

20 Kurās vietās dzīvesvietas apkārtnē Tu visbiežāk satieci ar draugiem, pavadī brīvo laiku utt.?
*Lūdz atbildēt šīs vietas kartē ar atbilstošo skaitli no 1-3!

1 _____
2 _____
3 _____

21 Kāpēc Tu esi izvēlējies tieši šīs vietas?

1 _____
2 _____
3 _____

22 Vai ir vietas tavā dzīvesvietas apkārtnē, kur Tev bijuši konflikti ar citiem jauniešiem un/vai

Jā Nē

*Ja atbilde ir nē, pārej uz 20.jautājumu

23 Kurās vietās tavā dzīvesvietas apkārtnē Tev bijuši konflikti ar citiem jauniešiem un/vai piesaģušajiem? Uzraksti šīs vietas un period kartē ar burtiem A,B,C - sarkanā krāsā.

A _____
B _____
C _____

24 Kāds bija iemesls konfliktam tevis norādītajās vietās?

A _____
B _____
C _____

25 Kas, Tavuprāt, noteikti būtu jāmaina, jāuzlabo vai no jauna jāizveido Ķekavas, Odukalna, Vimbukroga ciemā apkārtnē?

I _____ IV _____
II _____ V _____
III _____

*Lūdz atbildēt šīs vietas kartē ar atbilstošo romiešu ciparu no I-V, apvelkot tam spīķi!

26 Vai tu gribētu līdzdarboties šo vietu labiekārtošanas/uzlabošanas pasākumos brīvprātīgi, ja tāda iespēja būtu?

Jā Nē Cits variants - _____

27 Vai tu darbojies kādā jauniešu organizācijā?

Jā Nē

28 Kādēj un cik bieži tu apmeklē Rīgu? Ievēlc lūdzu krustīņu.

	katru dienu	3-4 reizes nedēļā	1-2 reizes nedēļā	1-2 reizes mēnesī	1-4 reizes gadā	Neapmeklāju
Mācības						
Iepirkšanās						
Kultūras pasākumi						
Sporta pasākumi						
Iekārtības pasākumi						
Aktīva atpūta						
Medicīnas pakalpojumi						
Citi iemesli						

29 Ar kādu pārvietošanās līdzekli tu nokļūsti Rīgā?

Auto Sabiedriskais transports

30 Ja tev būtu sarunāta tikšanās ar domes priekšsēdētāju, ko tu ieteiktu viņam pirmkārt uzlabot Ķekavas ciemā un tās apkārtnē?

1 _____
2 _____
3 _____

Paldies, ka piedalījies aptaujā! Lai tev laba diena:)

Pielikums Nr.5. Aptaujas anketa bērniem no 7-12.gadiem.

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultāte

Bērnu un jauniešu socialās telpas analīze Aptaujas anketa bērniem no 5 līdz 12 gadiem Nr. _____

Sveicināts/a! Uzmanīgi lasi jautājumus un ieskatī atbildes vai, tavuprāt, atbilstošākas atbilde variantus, izmantojot X. Tavus izvēlētos atbildes tīku izmantotās pārļūmā par bērnu un jauniešu ikdienas interesēm, vajadzībām un pieredzēm (Ķekavas ciema teritorijā un tās apkārtnē).

1 Dzimums: meitene zēns

2 Vecums: _____ gadi

3 Kur Tu dzīvo? Ķekavas ciemā Vimbukroga ciemā
 Odukalna ciemā citur - _____

*Lūdzu atzīmē savu dzīves vietu kartē ar burtu M, ja tas ir iespējams!

4 Kurā skolā Tu mācies? _____

*Lūdzu atzīmē savu skolu kartē ar burtu S, ja tas ir iespējams!

5 Kādā mājoklī Tu dzīvo? Dzīvoklī daudzdzīvokļu mājā _____ Norādī, kurā stāvā tu dzīvo!
 Privātmājā ciema teritorijā
 Lauku māja

6 Kā Tu nokļūsti skolā?
 eju ar kājām vecāki ved ar auto
 braucu ar velosipēdu ar pašvaldības autobusu

7 Kāds ir tavs ceļš uz skolu, kad tu ej ar kājām? Iezīmē kartē lūdzu savu ceļu no mājām uz skolu ar zaļu krāsu, kā līniju.

8 Vai paceļam uz skolu ir kāda bīstīga un bīstama vieta? Jā atbilde ir "JĀ" - iezīmē kartē to ar melnu krustu - X!

JĀ NĒ

10 Vai ceļš uz skolu ir vietas, kas ir bīstamas no ceļu satiksmes drošības viedokļa?
 JĀ NĒ

atbilde ir "JĀ", lūdzu iezīmē bīstamās vietas kartē sarkanu krustu - X!

11 Ko tu dari pēc skolas, kad esi izmācījies?

1		Kur? _____
2		Kur? _____
3		Kur? _____
4		Kur? _____
5		Kur? _____

12 Cik ilgu laiku (stundas) vidēji dienā Tu pavadī ārpus mājas dzīvesvietas apkārtnē spēlējoties?
 vasarā _____ ziemā _____

13 Vai tu drīkstī pa dienu bez vecākiem patstāvīgi pārvietoties ciema teritorijā?
 Jā, uz skolu Jā, līdz spēļu/sporta laukumam Nē, nedrīkstu. Tikai kopā ar vecākiem!
 Jā, pie draugiem Jā, spēlējoties sētā

*Var būt vairākas atbildes.

14 Kuras ir vismīļākās vietas, kur Tu visbiežāk satiecies ar draugiem, pavadī brīvo laiku, spēlējies utt.?

1		3	
2		4	

*Lūdzu iezīmē šīs vietas kartē ar atbilstošo ciparu no 1-4, apvelkot tam apļi!

15 Kāpēc Tu esi izvēlējies tieši šīs spēļu vietas?

1	
2	
3	
4	

16 Kādas spēles un rotaļas tev vislabāk patīk spēlēt kopā ar draugiem vai draudzenem laukā?

1	_____	4	_____
2	_____	5	_____
3	_____	6	_____

17 Uz kurām vietām tev nepatīk iet spēlēties?

1	_____	Kāpēc?	_____
2	_____	Kāpēc?	_____
3	_____	Kāpēc?	_____
4	_____	Kāpēc?	_____

Iedāmi kartē to ar melnu aizkrāsotu apfīti!

18 Kurās vietās Tev bijuši konflikti ar citiem bērniem, jauniešiem un/vai pieaugušajiem?

A	_____	Kāpēc?	_____
B	_____	Kāpēc?	_____
C	_____	Kāpēc?	_____

* Ierādi kartē ar burtiem A,B,C - sarkanā krāsā.

19 Ko tu gribētu mainītu Kekavas ciemā un tās apkārtnē, ja tu būtu domes priekšsēdētājs?

1	_____
Kāpēc?	_____
2	_____
Kāpēc?	_____
3	_____
Kāpēc?	_____

Paldies, ka piedalījies aptaujā! Lai tev laba diena:)

Pielikums Nr.6. Aptaujas anketa karte bērniem no 7-17.gadiem.

Kekavas ciema teritorija

M	Vieta kur tu dzīvo
S	Tava skola vai bērnudārzs
zālā krāsā	Ceļš no mājām uz skolu, ja iet ar kājām
X	Bīstamās un bailīgās vietas ciema teritorijā
X	Nedrošās un bīstamās vietas uz ceļa vai ielas
Sarkanā krāsā	
① - ④	Mīļākās spēļu un satikšanās vietas
●	Vietas kur nepatīk spēlēties
Ⓐ Ⓑ Ⓒ	Vietas kur bijuši konflikti

*Aptuveni atzīmā vietas, kas ir atrodamas attēlā redzamajā teritorijā.

Pielikums Nr.7. Izpētes teritorijas apsekošana rezultāti.

1.DAUDZĪVOKĻU MĀJU PUDURIS

Pašvaldības rotaļu laukums Nr.1

Rotaļu laukumā pāris soliņu, smilšu kaste un šūpoles. Slidkalniņš piemērots pirmskolas vecuma bērniem, kas ierobežo cita vecuma bērniem aktīvu atpūtu.

Pagalms atrodas netālu no A7 šosejas pie Gaismas ielas - vienā pusē ir Ķekavas ciema kapi otrā - t/c Lība, Maxima un uzpildes stacijai jeb līdzās tā dēvētajam tirdzniecības centram. Sastāv no vairākām daudzdzīvokļu namiem. Pagalmi labiekārtojumsniecīgs, kopti zālāji. Praktiski nav soliņu, atkritumu urnu vai citu labiekārtojuma elementi. Lampas visā teritorijā tumšajās diennakts laikā nenodrošina pietiekamu pagalma apgaismojumu it īpaši rotaļlaukuma tuvumā.

2. UN 3. DAUDZĪVOKĻU MĀJU PUDURIS

Pašvaldības aktīvās atpūtas vieta – futbola laukums Nr.2

Futbola laukums atrodas burtiski blakus vietai, kas paredzēta pirmsskolas vecuma bērnu rotaļām smilšu kastē.

Pašvaldības rotaļu laukums Nr.2

Laukums aprīkots 1 soliņu, smilšu kasti un 2 šūpolēm.

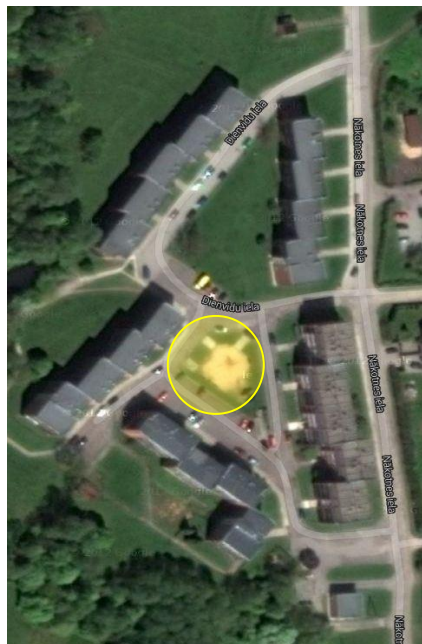
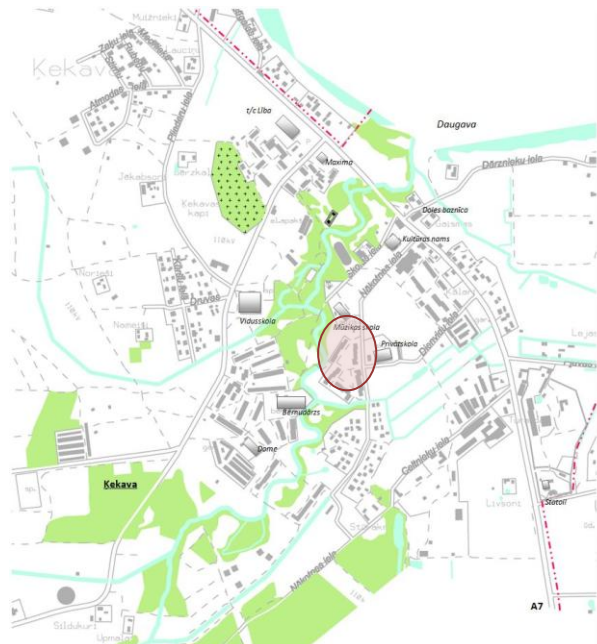
Pašvaldības rotaļu laukums Nr.3

Smilšu kaste un soliņš. Pozitīvais elements ir koku paēna un atkritumu urna.

Varētu skatīt kā vienotu daudzdzīvokļu namu kompleksu, taču abas daudzdzīvokļu mājas atdala Ķekavas upīte un brīvā neapbūvēta zeme upes labajā krastā pieder fiziskai personai, kā arī rotaļu laukumu Nr.2 šķērso gājēju ceļš (sarkanā līnija), bet gar otru namu (violetā līnija) plūst vietējo iedzīvotāju automašīnu ceļš, kas savieno Administratīvo centru ar Ķekavas vēsturisko centru.

4.DAUDZĪVOKĻU MĀJU PUDURIS

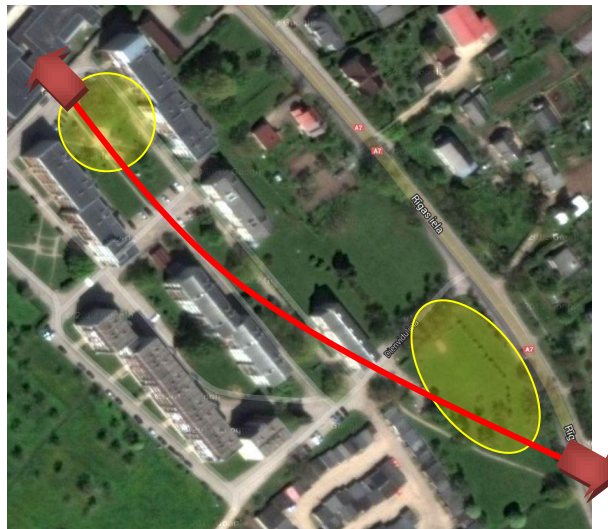
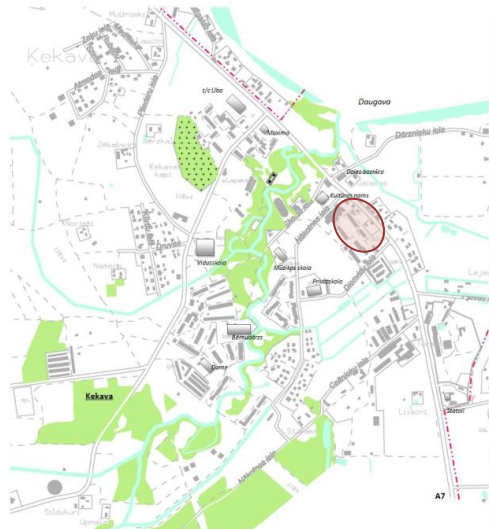
Pašvaldības rotaļu laukums Nr.3

Jaunā tipa spēļu konstrukcija – zirnekļu tīkls – kapšanas funkcijas. Vecas šūpoles un kapšanas konstrukcija. Viens soliņš un atkritumu urna.

Pagalms netālu no jaunās Ķekavas sākumskolas, kas jau tuvākā nākotnē šai apvidū pulcēs daudz vairāk bērnu. Šajā pagalmā ir plaša teritorija, izvietots pašvaldības rotaļu laukums Nr.3, taču pagalmā ir minimāls labiekārtojums, kā arī nav izveidota pagalmu apstādījumu kompozīcija un košuma augi. Šis pagalms atrodas Ķekavas upītes labajā krastā līdzās bērnu rotaļu laukumam parkā, kuru no dažiem daudzdzīvokļu namu logiem var pārskatāmi redzēt, kā arī pozitīvi vērtējamās brīvās zaļās ārtelpas apkārt pagalmam starp Ķekaviņas upīti un daudzdzīvokļu namiem.

5.DAUDZĪVOKĻU MĀJU PUDURIS

Pašvaldības rotaļu laukums Nr.4

Rotaļu vieta ar jaunā tipa konstrukciju – kāpšanas, balansēšanas funkcijas, slidkalniņš, šūpoles un smilšu kaste.

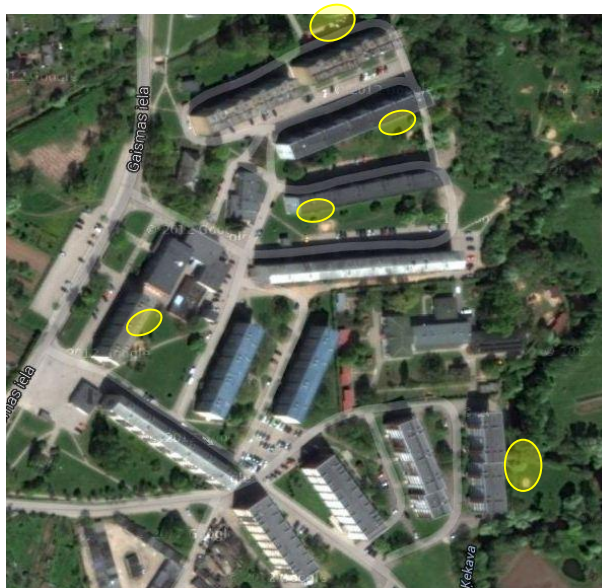
Pašvaldības aktīvās atpūtas vieta Nr.1 – futbola laukums

Līdzās šosejai A7 un atkritumu novietošanas vietai – futbola laukums ar iespēju pamētāt bumbu grozā.

Daudzdzīvokļu nami atrodas līdzās vēsturiskajam centram, A7 šosejas, t/c Dalderi un Ķekavas sākumskolai. Šajā namu pudurī ir izvietots pašvaldības rotaļu laukums Nr.4, taču pārējā pagalma teritorija ir bez īpaša labiekārtojuma. Kopti zālāji pagalmu teritorijā un dažādas kvalitātes ielu segumi. Negatīvi vērtējams pagalmu apgaismojums, soliņu daudzums un mierīgās atpūtas vietas, un namu puduri šķērso gājēju ceļš, no Odukalna ciema.

6.DAUDZĪVOKĻU NAMU PUDURIS

Pašvaldības rotaļu laukums Nr.5

Rotaļu vieta sastāv no smilšu kastes, vecām šūpolēm vienam bērnam un 2 soliņiem.

Pašvaldības rotaļu laukums Nr.6

Rotaļu vietas sastāv no smilšu kastes un 1 soliņa.

Pašvaldības rotaļu laukums Nr.7 un Nr.8

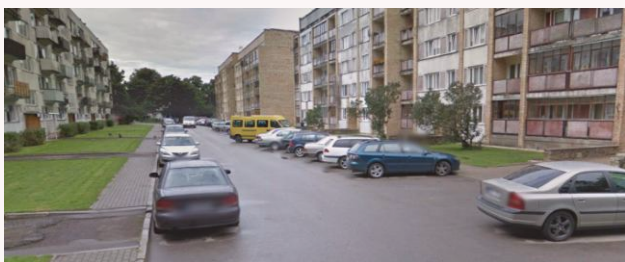
Rotaļu vietas sastāv no smilšu kastes un 2 soliņiem.

Pašvaldības rotaļu laukums Nr.9

Pie upītes, koku ielokā. Lielās šūpoles, smilšu kaste, soliņš. Nav veikti drošības pasākumi pie upes

Lielā daudzīvokļu namu pudura iekšpagalmu raksturojums

Pagalms vizuāli atgādina “ielu”. Minimāli apstādījumi, nav soliņu un mierīgās atpūtas, nedz rotaļu vietas bērniem. Pagalms starp Gaismas iela Nr. 19 korpusu Nr. 15 un 7.

Nākotnes iela Nr. Šajā pagalmā atrodas rotaļu laukums Nr.8, taču pārējā pagalma teritorija vizuāli atgādina ielu. Pagalms starp Gaismas iela Nr. 19 korpusu Nr. 7 un 3.

Mājīgāks pagalms, jo bagātīgi koku un krūmu apstādījumi, zaļā zona pie namu kāpņu telpu ieejas, bet nav soliņu, košumu augu un mierīgās atpūtas vieta. Pagalms starp Gaismas iela Nr. 19 korpusu Nr. 8.

Pašvaldības sociālās mājas labiekārtota teritorija ar nožogojumu. Pārēja pagalma teritorija tiek izmantota kā autostāvieta, nav soliņi, mierīgās atpūtas vietas vai rotaļu vieta bērniem. Gaismas ielā.

Novada Domes stāvlaukums. Gaismas iela Nr. 19

Stāvvietas pie Kultūras nama Gaismas ielā.

Vissarežģītākā situācija ir daudzdzīvokļu namu pudurī Nr.5., jo pagalmi lielākoties vizuāli atgādina ielas, kur priekšroka tiek dota automašīnām. Minimāls pagalmu labiekārtojums, kas, protams, skaidrojams ar tuvumā esošo parka teritoriju un rotaļu laukumu, kā arī vājš pagalmu apgaismojums. Šajā daudzdzīvokļu namu pudurī atrodas Ķekavas ciema administratīvais centrs, kur izvietotas dažādas novada līmeņa institūcijas - novada domes ēka, kas aizņem sociālās mājas pirmos divus stāvus, atsevišķās telpās daudzdzīvokļu māju pirmajos stāvos izvietotas citas pārvaldes iestādes, pašvaldības policija, bāriņtiesa, dzimtsarakstu nodaļa, kā arī teritorijā atrodas kultūras nams un bērnudārzs. Visas izvietotās institūcijas piesaista apmeklētājus no visa novada, līdz ar to ne tikai minimālais pagalmu labiekārtojums un

automašīnu plūsma šajā daudzdzīvokļu namu pudurī ir ievērojama, bet arī “svešinieki” jeb institūciju apmeklētāji ietekmē bērnu āratelpas izmantošanas paradumus.

OTRĀ PAMATVIDE – INSTITUCIONĀLĀS BĒRNU IESTĀDES

ĶEKAVAS VIDUSSKOLA

Pie Ķekavas vidusskolas ir izveidots nožogots - skeitparks un basketbola laukums, pārējā teritorija klasiskā veidā tiek izmantota vai nu saimnieciskajai darbībai, vai reprezentatīvai funkcijai.

MAZĀ SKOLA

Pie skolas atrodas liels sports laukums, kuru izmanto arī Ķekavas vidusskolas vajadzībām. Teritorija ap skolu ir iežogota un ir paredzēta vieta rotaļām ārā.

JAUNĀ SĀKUMSKOLA

Šīs skolas teritorija ir veidošanas stadijā, taču saskaņā ar būvprojektu, netiek paredzētas īpašas ārtelpas ārā rotaļām, bet ir paredzēta vieta basketbola laukumam. Lielāks uzsvars ir likts uz autostāvvietu izveidošanu - pirmajā būvniecības kārtā ir paredzētas 84 autostāvvietas un otrajā būvniecības kārtā 40 autostāvvietas.

PRIVĀTSKOLA

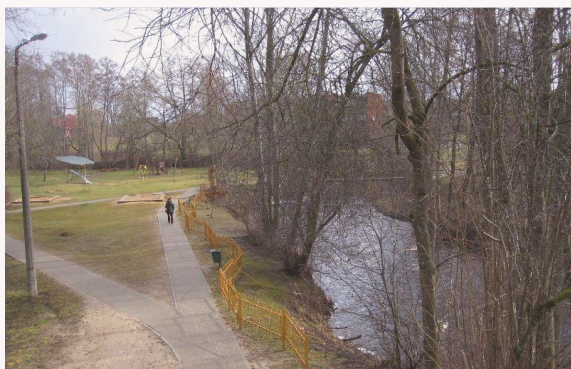
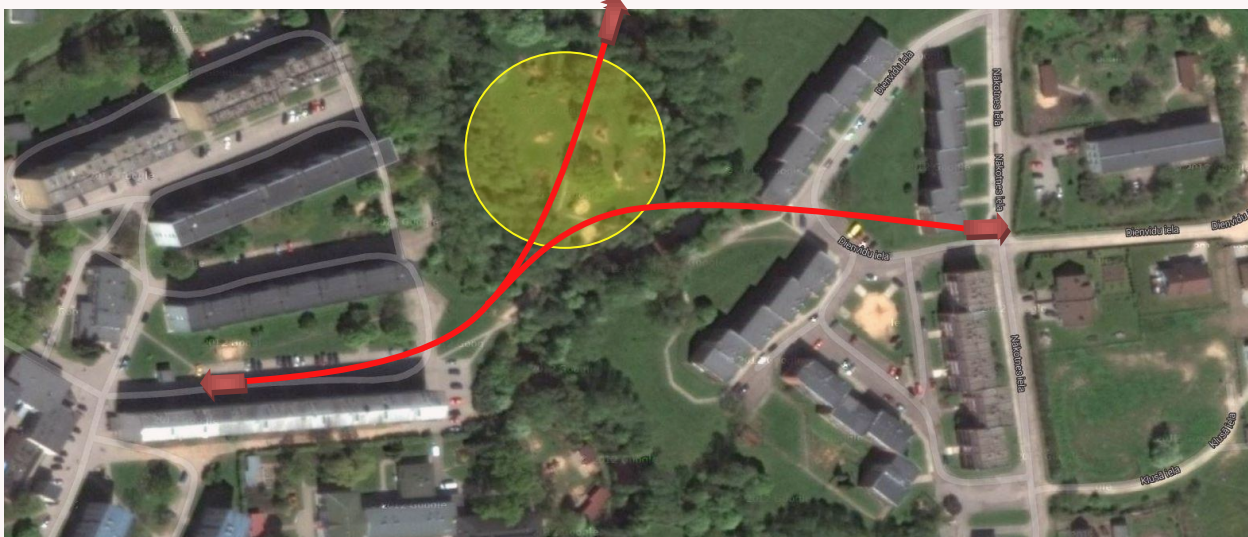
Skolas teritorija ir iežogota un pa perimetru ir izveidoti koku un krūmu apstādījumi, un tajā ir paredzēta vieta ārā aktivitātēm dažāda vecuma bērniem.

BĒRNUDĀRZS IEVIŅA

Nožogota, slēgta teritorija ar bagātīgiem koku stādījumiem un interesantu reljefu. Āra rotaļu telpa ir izveidota atbilstoši pirmsskolas vecuma bērnu vajadzībām, taču priekš 300 bērniem šī teritorija ir par mazu.

ĶEKAVAS PARKA BĒRNU ROTAĻU LAUKUMS

Rotaļu laukums Ķekavas parkā atrodas līdzās upītei. Rotaļu laukuma konstrukcijas ir pieticīgas jeb tā sauktās “vecās paudzes”. Ir zona pirmskolas vecuma bērniem, gan 7-12 gadi. Teritorija ir kopta, ir soliņi un atkritumu urnas. No vienas puses skaistā vietā, taču nepiemērota priekš

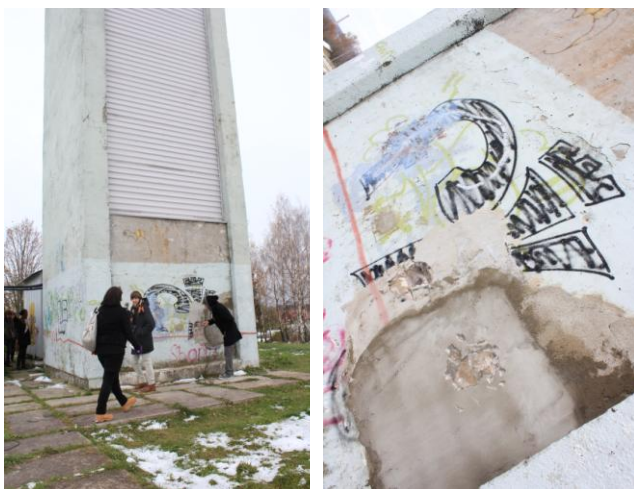
bērniem līdz 12 gadiem. Galvenie iemesli:

- 1.Rotaļu laukums atrodas līdās upei, kas bīstamības ziņā tiek pielīdzināta ielām un nedrošajai satiksmei (aptaujas rezultāti pielikumā Nr.4).
- 2.Rotaļu laukums nav pārskatām, jo to ieskauj bagātīgi koku apstādījumi.
- 3.Rotaļu laukumam ir grūti piekļūt ar bērnu ratiņiem.
- 4.Rotaļu laukumu šķērso galvenais gājēju ceļš, kas savieno Vēsturisko centru un privātmāju sektoru ar Administratīvo centru un kurā ir vērojama intensīva gājēju plūsma, tātad “svešinieki”.
5. Rotaļu laukumu kā satikšanās vietu izmanto arī jaunieši.

SATIKŠANĀS VIETA PIE DAMBĪŠA

Labiekārtota teritorija pie Ķekavas upes dambja, dēvēts arī par „dambīti”. Iemīļota jauniešu satikšanās vieta.

ŪDENSTORNIS ODUKALNĀ

Interesanta vieta priekš jauniešiem, nav labiekārtota. Jaunieši norāda, ka šajā vieta diezgan bieži tiek izsits caurums torņa pakājē, lai varētu tik augšā tornī. Esot fantastisks skats. Caurums regulāri tiek „aizlāpīts”.

VIETA PIE DAUGAVAS

Klusa vieta pie Sausās Daugavas. Nav labiekārtota, taču iecienīta jauniešu vieta.

BĒRNU VIETAS:

•cuma grupā no **7-9 gadi** patīk spēlēties iekštelpās, jo tur jūtas drošāk.

- pie mājas, skolā, klasē;
- bērnu rotaļu laukumā;
- mūzikas skola;
- mājās vai pie drauga istabā.

JAUNIEŠU VIETAS

- Ķekavas centrs;
- Sporta laukums;
- t/c Lība, t/c Dālderis;
- Autobusu pietura;
- Skola, mākslas skola, JIC;
- Skeitparks;
- Bērnu laukums;

•cuma grupā **10-12 gadi** – palielinās aktivitāšu radiuss, patstāvīgā mobilitāte un laiks, kas pavadīts ārtelpā bez vecāku tiešas uzraudzības, iepriekšminētajām vietām klat pievienojas:

- t/c Lība;
- sporta laukums/

- Pie Daugavas;
- Pie drauga , pie manis mājā;
- Rīga;
- Dambītis;
- Estrāde;
- Okukalna ūdenstornis.